

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

**ΑΝΑΛΥΣΗ ΤΗΣ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΗΣ ΚΙΝΗΣΗΣ ΣΤΟ ΝΟΜΟ ΡΕΘΥΜΝΟΥ.
ΠΡΟΒΛΕΨΕΙΣ ΑΦΙΞΕΩΝ 2009.**

**Άννα Γ. Κουγιουμουτζή
Πτυχίο Διοίκησης Επιχειρήσεων, Πανεπιστήμιο Αιγαίου**

**Υποβληθείσα για το Μεταπτυχιακό Δίπλωμα
στη Διοίκηση Τουριστικών Επιχειρήσεων**

**Τμήμα Οργάνωσης και Διοίκησης Επιχειρήσεων
Πανεπιστήμιο Πειραιώς**

2010

Στους γονείς μου, Γεώργιο και Μαρία,
και στον αδερφό μου Δημήτρη,

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΠΕΡΡΑΙΑ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ	3
ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ	5
ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΠΙΝΑΚΩΝ	6
ΠΕΡΙΛΗΨΗ	7
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1 Ο ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ	
1.1 ΙΣΤΟΡΙΑ	9
1.2 Ο ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ	13
1.3 ΤΑ 4Π ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ	15
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2 Ο ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ ΣΤΗΝ ΚΡΗΤΗ	
2.1 Η ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΤΗΣ ΚΡΗΤΗΣ	18
2.1.1 ΓΕΩΜΟΡΦΟΛΟΓΙΑ	19
2.1.2 ΔΗΜΟΓΡΑΦΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ	20
2.2 ΤΟ ΝΗΣΙ ΤΗΣ ΚΡΗΤΗΣ ΩΣ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΟ ΠΡΟΪΟΝ	21
2.2.1 ΚΡΗΤΙΚΗ ΜΥΘΟΛΟΓΙΑ	21
2.2.2 Η ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΚΡΗΤΗΣ	23
2.2.2.1 ΜΙΝΩΙΚΟΣ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ	26
2.2.3 ΚΛΙΜΑΤΟΛΟΓΙΚΕΣ ΣΥΝΘΗΚΕΣ	32
2.2.4 ΦΥΣΙΚΕΣ ΟΜΟΡΦΙΕΣ	33
2.3 ΚΥΡΙΕΣ ΥΠΟΔΟΜΕΣ	35
2.3.1 ΥΠΟΔΟΜΕΣ ΜΕΤΑΦΟΡΩΝ	35
2.3.1.1. ΟΔΙΚΕΣ ΜΕΤΑΦΟΡΕΣ	35
2.3.1.2 ΑΚΤΟΠΛΟΪΚΕΣ ΜΕΤΑΦΟΡΕΣ	37
2.3.1.3 ΑΕΡΟΠΟΡΙΚΕΣ ΜΕΤΑΦΟΡΕΣ	37
2.3.2 ΕΝΕΡΓΕΙΑΚΗ ΥΠΟΔΟΜΗ	38
2.3.3 ΥΠΟΔΟΜΕΣ ΥΓΕΙΑΣ	39
2.3.4 ΕΙΔΙΚΕΣ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΕΣ ΥΠΟΔΟΜΕΣ	41
2.4 SWOT ANALYSIS ΣΤΟ ΝΗΣΙ ΤΗΣ ΚΡΗΤΗΣ	42
2.4.1 ΔΥΝΑΜΕΙΣ (STRENGTHS)	45
2.4.2 ΑΔΥΝΑΜΙΕΣ (WEAKNESSES)	48
2.4.3 ΕΥΚΑΙΡΙΕΣ (OPPORTUNITIES)	51
2.4.4 ΑΠΕΙΛΕΣ (THREATS)	54
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3 ΤΟ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΟ ΠΡΟΪΟΝ ΤΟΥ ΡΕΘΥΜΝΟΥ	
3.1 ΜΥΘΟΛΟΓΙΑ	59
3.2 ΙΣΤΟΡΙΑ	60
3.2.1 Η ΑΡΧΑΙΑ ΡΙΘΥΜΝΑ	62
3.2.2 ΒΥΖΑΝΤΙΝΑ ΧΡΟΝΙΑ ΚΑΙ ΕΝΕΤΟΚΡΑΤΙΑ	63
3.2.3 Η ΚΑΤΑΣΤΡΟΦΗ ΤΟΥ 1571 ΚΑΙ Η ΚΡΗΤΙΚΗ ΑΝΑΓΕΝΝΗΣΗ	64
3.2.4 Η ΠΟΛΙΟΡΚΙΑ ΤΟΥ ΡΕΘΥΜΝΟΥ	65
3.2.5 ΑΠΟ ΤΗΝ ΤΟΥΡΚΟΚΡΑΤΙΑ ΣΤΗΝ ΑΥΤΟΝΟΜΙΑ (1669-1897)	66
3.2.6 ΑΥΤΟΝΟΜΙΑ- ΕΝΩΣΗ- ΝΕΟΤΕΡΑ ΧΡΟΝΙΑ	68

3.3 ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΟΙ ΧΩΡΟΙ	69
3.3.1 ΕΛΕΥΘΕΡΝΑ	70
3.3.2 ΥΣΤΕΡΟΜΙΝΩΙΚΟ ΝΕΚΡΟΤΑΦΕΙΟ ΑΡΜΕΝΩΝ	71
3.3.3 ΑΞΟΣ	71
3.3.4 ΙΔΑΙΟΝ ΑΝΤΡΟΝ	72
3.4 ΕΚΚΛΗΣΙΕΣ ΚΑΙ ΜΟΝΑΣΤΗΡΙΑ	73
3.5 ΜΟΥΣΕΙΑ ΡΕΘΥΜΝΟΥ	79
3.6 ΦΥΣΙΚΗ ΓΕΩΓΡΑΦΙΑ ΚΑΙ ΚΛΙΜΑ	83
3.7 ΣΠΗΛΛΙΑ	84
3.8 ΦΑΡΑΓΓΙΑ- ΠΕΡΙΟΧΕΣ ΦΥΣΙΚΟΥ ΚΑΛΛΟΥΣ-	86
3.9 ΑΚΤΕΣ	88
3.10 ΚΡΗΤΙΚΗ ΔΙΑΤΡΟΦΗ	90
3.11 ΜΕΤΑΚΙΝΗΣΕΙΣ	92
3.12 ΔΙΑΜΟΝΗ- ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΕΣ ΕΓΚΑΤΑΣΤΑΣΕΙΣ	93
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4 ΠΡΟΒΛΕΨΕΙΣ	
4.1 ΠΡΟΒΛΕΨΕΙΣ ΑΦΙΞΕΩΝ ΤΟΥΡΙΣΤΩΝ ΣΤΟ ΝΟΜΟ ΡΕΘΥΜΝΟΥ ΓΙΑ ΤΟ 2009 ΜΕ ΒΑΣΗ ΣΤΟΙΧΕΙΩΝ ΤΩΝ ΕΤΩΝ 1999-2008	95
4.2 ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ	111
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	114

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ

Σε αυτό το σημείο θα ήθελα να ευχαριστήσω τον επιβλέποντα καθηγητή μου κ. Μιχάλη Σφακιανάκη για την πολύτιμη βοήθεια του, τις σημαντικές υποδείξεις του και τον χρόνο που μου αφιέρωσε κατά τη συγγραφή της διπλωματικής μου εργασίας.

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΠΕΡΑΙΑΣ

ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΠΙΝΑΚΩΝ

ΠΙΝΑΚΑΣ 2.1 SWOT ANALYSIS	44
ΠΙΝΑΚΑΣ 3.1 ΜΕΣΕΣ ΘΕΡΜΟΚΡΑΣΙΕΣ ΘΑΛΑΣΣΑΣ ΚΑΙ ΑΕΡΑ	84
ΠΙΝΑΚΑΣ 3.2 ΞΕΝΟΔΟΧΕΙΑΚΟ ΔΥΝΑΜΙΚΟ ΣΤΟ ΝΟΜΟ ΡΕΘΥΜΝΟΥ	93
ΠΙΝΑΚΑΣ 4.1 ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ ΤΗΣ ΙΚΑΝΟΤΗΤΑΣ ΠΡΟΒΛΕΨΗΣ ΤΟΥ ΜΟΝΤΕΛΟΥ	95
ΠΙΝΑΚΑΣ 4.2 ΣΥΝΟΨΗ ΕΚΘΕΤΙΚΟΥ ΜΟΝΤΕΛΟΥ ARIMA	96
ΠΙΝΑΚΑΣ 4.3 ΕΚΤΙΜΩΜΕΝΗ ΠΕΡΙΟΔΟΣ	97
ΠΙΝΑΚΑΣ 4.4 ΑΦΙΞΕΙΣ ΤΟΥΡΙΣΤΩΝ ΣΤΟ ΝΟΜΟ ΡΕΘΥΜΝΟΥ	103
ΠΙΝΑΚΑΣ 4.5 ΠΡΟΒΛΕΨΕΙΣ ΑΦΙΞΕΩΝ ΤΟΥΡΙΣΤΩΝ ΓΙΑ ΤΟ ΕΤΟΣ 2009 ΣΤΟ ΝΟΜΟ ΡΕΘΥΜΝΟΥ	109

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

A. Αντικείμενο και στόχοι της διπλωματικής εργασίας

Η συγκεκριμένη διπλωματική εργασία έχει ως αντικείμενο την παρουσίαση του νομού Ρεθύμνου ως τουριστικού προορισμού και την εικόνα που παρουσιάζει η τουριστική κίνηση του νομού την τελευταία δεκαετία. Γίνεται προσπάθεια να γίνει μια παρουσίαση του νομού Ρεθύμνου καθώς και της Κρήτης από την μυθολογία, την αρχαιότητα έως και σήμερα. Παρουσιάζονται τα γεωλογικά και γεωγραφικά χαρακτηριστικά της Κρήτης, αλλά και του συγκεκριμένου νομού, καθώς και τα αξιοθέατα αρχαιολογικά, πολιτιστικά ή και φυσικά που διαθέτει ο νομός, όπως και τις υποδομές του.

Ακολουθούν επίσης πίνακες και στατιστικά στοιχεία, τα οποία αναλύονται για να γίνει πρόβλεψη για το συνολικό αριθμό τουριστών που αναμένεται να αφιχθούν το έτος 2009 στο νομό Ρεθύμνου.

B. Δομή της διπλωματικής εργασίας

Η παρούσα διπλωματική εργασία αποτελείται από πέντε κεφάλαια. Στην **εισαγωγή** επιχειρείται ο προσδιορισμός του αντικειμένου και του σκοπού της εργασίας και ακολουθεί η δομή της.

Στο **πρώτο** κεφάλαιο γίνεται μια σύντομη αναφορά στον τουρισμό της Ελλάδας, στην ιστορία του και στα 4π του ελληνικού τουρισμού.

Στο **δεύτερο** κεφάλαιο παρουσιάζεται η περιφέρεια της Κρήτης, η γεωμορφολογία και τα δημογραφικά στοιχεία της, ενώ ακολουθεί ανάλυση της Κρήτης ως τουριστικό προϊόν. Έτσι, παρατηρούμε τις φυσικές ομορφιές της Κρήτης, γίνεται αναφορά στην κρητική μυθολογία, τον μινωικό πολιτισμό και μια σύντομη ιστορική αναδρομή, ενώ αναφέρονται οι υποδομές που διαθέτει όπως και οι μεταφορές της. Έπειτα ακολουθεί SWOT analysis στο νησί της Κρήτης .

Στο **τρίτο** κεφάλαιο, γίνεται ιστορική αναδρομή του νομού του Ρεθύμνου, από τη μυθολογία, την αρχαιότητα ως και τις μέρες μας. Ακολουθεί η παρουσίαση του νομού ως τουριστικό προϊόν. Οπότε έχουμε την ευκαιρία να αναφερθούμε σε αρχαιολογικούς χώρους, εκκλησίες και μοναστήρια, φυσικές ομορφιές όπως φαράγγια, παραλίες και σπήλαια. Γίνεται μια μικρή αναφορά στην παγκοσμίως γνωστή κρητική διατροφή, το κλίμα και τέλος αναφερόμαστε στις υποδομές του νομού, όσον αφορά τις μετακινήσεις, τη διαμονή και τις τουριστικές εγκαταστάσεις.

Στο **τέταρτο** κεφάλαιο γίνονται οι προβλέψεις αφίξεων τουριστών στο νομό Ρεθύμνου, για το έτος 2009. Η πρόβλεψη έγινε μέσω του προγράμματος Stat graphics, αφού χρησιμοποιήθηκαν μηνιαία στατιστικά στοιχεία από το έτος 1999 έως το έτος 2008.

Τέλος, καταλήγομε σε συμπεράσματα και προτάσεις που προκύπτουν από τις προβλέψεις του προηγούμενου κεφαλαίου.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1

Ο ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

1.1 ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΕΞΕΛΙΞΗ ΤΟΥ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ

Ο τουρισμός ως έννοια εμφανίζεται στις αρχές του 19^{ου} αιώνα, αλλά η δραστηριότητα που υποδηλώνει κάνει την εμφάνισή της στην αρχαιότητα και εξελίσσεται παράλληλα με τα στάδια που διαμόρφωσαν την ανθρωπότητα στο πέρασμα του χρόνου.

Στα πρώτα του στάδια ο τουρισμός αφορούσε ταξιδιώτες και όχι τουρίστες, ενώ ο κύριος λόγος της μετακίνησης ήταν θρησκευτικός και δεν υπήρχε ιδιαίτερη οργάνωση κατά το ταξίδι. Σε αντίθεση με εκείνη την εποχή, σήμερα πλέον ο τουρισμός αναφέρεται ως ξεχωριστή βιομηχανία. Οι κύριοι λόγοι που οδήγησαν σε αυτή την εξέλιξη της τουριστικής βιομηχανίας είναι η αύξηση του εισοδήματος, η αύξηση του ελεύθερου χρόνου, η άνοδος του βιοτικού επιπέδου, η ραγδαία εξέλιξη στα μέσα μεταφοράς, η βελτίωση των τουριστικών καταλυμάτων και γενικότερα η βιομηχανοποίηση της τουριστικής παραγωγής.

Στην πορεία εξέλιξης του τουρισμού από την αρχαιότητα μέχρι τη σημερινή του μορφή, οι ειδικοί διακρίνουν τέσσερις περιόδους:

- **1^η Περίοδος, από την Αρχαιότητα έως το Μεσαίωνα:** Κατά την περίοδο αυτή ο τουρισμός έχει τη μορφή του θρησκευτικού, αθλητικού, ιαματικού, εκπαιδευτικού και εμπορικού. Μεγάλα αθλητικά γεγονότα και σημαντικές θρησκευτικές εκδηλώσεις της εποχής, όπως οι Ολυμπιακοί Αγώνες στην Ολυμπία, τα Πύθια στους Δελφούς και

άλλα, προσελκύουν πολύ κόσμο από όλο τον Ελλαδικό χώρο. Επίσης, ιαματικές πηγές, με γνωστότερες αυτές της Χιμάρας, της Κασταλίας, της Σκοτούσσας και της Αιδηψού, προσέφεραν θεραπευτικά προγράμματα τριών ημερών και αποτελούσαν τουριστικό προορισμό των αρχαίων Ελλήνων. Σε αυτή την περίοδο έχουμε και τον Ηρόδοτο, που θεωρείται ένας από τους πρώτους ταξιδιώτες-τουρίστες, και ο οποίος κατά τις περιηγήσεις του στη Σικελία, την Αίγυπτο και την Περσία, οι οποίες εξιστορούνται στις "Ιστορίες" του, ενδιαφέρεται για τα ήθη, τα έθιμα, τη θρησκεία, και τις τέχνες των τόπων που επισκέπτεται. Στην ίδια περίοδο έχουμε και τον Πausανία, γεωγράφο-ιστορικό, με τις "Ελληνικές Αποδημίες" (150 π.Χ.) διαθέτει προς χρήση των ταξιδιωτών έναν από τους πρώτους ταξιδιωτικούς οδηγούς. Τέλος σε αυτή την περίοδο έχουμε τα πρώτα ίχνη πανδοχείου στην Ανατολική Μεσόγειο, και πιο συγκεκριμένα στην Κρήτη, η λειτουργία του οποίου χρονολογείται το 1500 π.Χ.

- **2^η Περίοδος, από την Αναγέννηση έως τα τέλη του 19^{ου} αιώνα:** Η περίοδος της Αναγέννησης εμπλουτίζει τις μορφές τουρισμού και πολλαπλασιάζει τα κίνητρα της τουριστικής μετακίνησης. Πλέον οι άνθρωποι της εποχής ταξιδεύουν και από περιέργεια, ενώ κάνει την εμφάνιση του και ο αποικιοκρατικής μορφής τουρισμός των Άγγλων. Στην περίοδο αυτή αρχίζουν να τυπώνονται ταξιδιωτικοί οδηγοί και είναι ενδεικτικό της τάσης που επικρατεί για ταξίδια το γεγονός ότι από το 1600 έως το 1660 εκδόθηκαν στη Γαλλία τετρακόσα βιβλία ταξιδιωτικού περιεχομένου. Αποτέλεσμα της ανάπτυξης και της διεθνοποίησης του τουρισμού ήταν η καθιέρωση των περιηγήσεων

(tour) και έτσι έχουμε τη δημιουργία δύο περιηγήσεων στη Γαλλία. Τη “μικρή περιήγηση” (petit tour), που περιλάμβανε το Παρίσι και τη νοτιοδυτική Γαλλία, και τη “μεγάλη περιήγηση” (grand tour), που περιλάμβανε επιπλέον της μικρής περιήγησης τη νότια και νοτιοανατολική Γαλλία και τη Βουργουνδία και διαρκούσε μέχρι και δύο χρόνια. Σε αυτή την περίοδο, και πιο συγκεκριμένα το 1800 χρησιμοποιείται για πρώτη φορά η λέξη “τουρίστας” στην Αγγλία, ενώ το 1811 η λέξη “τουρισμός” σήμαινε τη θεωρητική σύλληψη, την υπόσταση και την πραγματοποίηση ταξιδιών για λόγους αναψυχής. Στην περίοδο αυτή, μεταξύ 1840 και 1860, η ανακάλυψη του σιδηροδρόμου στην Ευρώπη και η καθιέρωση του ως κατεξοχήν μέσου μαζικής μεταφοράς συνέβαλε σημαντικά στην άνοδο του τουρισμού. Σε αυτή την ανάπτυξη του τουρισμού βοήθησε επιπλέον και η εξέλιξη της ναυσιπλοΐας, με την κατασκευή των πρώτων ατμόπλοιων. Παράλληλα με την εξέλιξη των μεταφορών, κατασκευάζονται σε όλη την Ευρώπη ξενοδοχεία που θα αποτελέσουν τον πυρήνα για την ανάπτυξη του μαζικού τουρισμού. Σε αυτή την περίοδο έχουμε και μια σημαντική προσωπικότητα του τουρισμού, τον άγγλο Thomas Cook, ο οποίος διαπίστωσε την ανάγκη συνένωσης και ενιαίας τιμολόγησης όλων των επί μέρους στοιχείων του ταξιδιού (μεταφορές, ξενοδοχεία κλπ) σε ένα οργανωμένο προϊόν. Έτσι δημιούργησε το πρώτο τουριστικό πακέτο, για τη διαφήμιση του οποίου χρησιμοποίησε αφίσες, και στις 5 Ιουλίου 1841 μεταφέρει σιδηροδρομικώς τους πρώτους πεντακόσιους εβδομήντα πελάτες του από το Loughborough στο Leicester (35 χλμ)

για να συμμετάσχουν σε ένα αντιαλκοολικό συνέδριο, ενώ το 1845 ιδρύει το πρώτο του ταξιδιωτικό γραφείο στο Leicester όπου πουλά εισιτήρια διάφορων μεταφορικών μέσων και οργανώνει ταξίδια. Τέλος, σε αυτή την περίοδο, και πιο συγκεκριμένα το 1828, ιδρύεται στο Ναύπλιο το πρώτο ξενοδοχείο στην Ελλάδα, το “Λονδίνο”, ενώ το 1874 ανοίγει στην πλατεία Συντάγματος στην Αθήνα το ξενοδοχείο “Μεγάλη Βρετανία” (με 80 δωμάτια και 1 λουτρό).

- **3^η Περίοδος, Περίοδος του Μεσοπολέμου:** Στην περίοδο αυτή σημαντικά ιστορικά γεγονότα, όπως ο Α΄ Παγκόσμιος Πόλεμος και η οικονομική κρίση του 1929, επιφέρουν σημαντικές αλλαγές στη δομή και τη φιλοσοφία του τουρισμού. Ο τουρισμός αρχίζει να παρουσιάζει σημάδια εκδημοκρατισμού με τη συμμετοχή νέων κοινωνικο-οικονομικών τάξεων. Στην περίοδο αυτή το τουριστικό προϊόν διαφοροποιείται και με την ανακάλυψη της διπλής εποχικότητας. Έτσι κατά τους θερινούς μήνες προτιμούνται χώρες που βρίσκονται στις ακτές της Μεσογείου, όπως η Αλγερία, η Αίγυπτος και η Ελλάδα, ενώ κατά τους χειμερινούς μήνες αρχίζει η ανάπτυξη των χειμερινών σπορ σε χιονοδρομικά κέντρα της Ελβετίας, όπως το Saint Moritz. Επίσης, σημαντικές μεταβολές και στον τομέα των μεταφορών, όπως η χρησιμοποίηση του αυτοκινήτου και του αεροπλάνου ως επιβατικών μέσων, συμβάλλουν στη εξάπλωση του τουρισμού και στην περαιτέρω μαζικοποίησή του. Σε αυτή την περίοδο έχουμε σημαντικές εξελίξεις στον τομέα του τουρισμού και στην Ελλάδα. Το 1929 ιδρύεται ο Ελληνικός Οργανισμός Τουρισμού και το 1931 διοργανώνεται η 1^η Διεθνής Έκθεση της Θεσσαλονίκης. Η περίοδος

αυτή, που διακόπτεται από τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο, θα δώσει στο τουριστικό προϊόν ορισμένα από τα σύγχρονα χαρακτηριστικά του και θα το εισάγει στην περίοδο του μαζικού τουρισμού.

- **4^η Περίοδος, Σύγχρονη Περίοδος του Τουρισμού:** Η περίοδος αυτή ξεκινά μετά το τέλος του Β' Παγκόσμιου Πόλεμου και συνεχίζεται έως και σήμερα. Η περίοδος αυτή χαρακτηρίζεται από την ανάπτυξη της τεχνολογία και της πληροφορικής στον τουρισμό, καθώς επίσης και από την ταχεία ανάπτυξη των υποδομών και των ανοδομών (ξενοδοχειακές εγκαταστάσεις) του τουριστικού τομέα. Είναι η περίοδος του μαζικού τουρισμού σε όλες τις χώρες.

1.2 Ο ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

Η Ελλάδα διαθέτει ποικιλία γεωγραφικών χαρακτηριστικών και πλήθος τουριστικών πόρων (μεγάλο μήκος αμμωδών ακτών, αξιόλογους οικισμούς, τοπία ιδιαίτερου κάλλους, μνημεία παντός είδους). Αποτελεί προορισμό εκατομμυρίων αλλοδαπών τουριστών, ενώ η ποικιλομορφία της συμβάλλει, μαζί με τη διαχρονική αύξηση του διαθέσιμου εισοδήματος των Ελλήνων, στην ανάπτυξη και του εσωτερικού τουρισμού.

Τουριστικά, η Ελλάδα αναπτύχθηκε ιδιαίτερα μετά το 1970. Ειδικότερα:

- **η δεκαετία 1970-1980** ήταν η περίοδος εκκίνησης και διαμόρφωσης του χαρακτήρα της τουριστικής ανάπτυξης στην Ελλάδα, με την κυριαρχία του παραθεριστικού τουρισμού.

- **η δεκαετία 1980-1990** χαρακτηρίστηκε από την γρήγορη τουριστική ανάπτυξη στις ίδιες περιοχές και με τις ίδιες μορφές που διαμορφώθηκαν στην προηγούμενη δεκαετία.
- **μετά το 1990** παρουσιάζεται κάμψη της τουριστικής ανάπτυξης στις ήδη ανεπτυγμένες περιοχές και στις ήδη διαμορφωμένες μορφές αλλά και διεύρυνση προς νέες περιοχές και νέες μορφές τουρισμού.

Σε πρώτη φάση αναπτύχθηκαν οι παραλιακές κεντρικές περιοχές γύρω από την Αθήνα και τη Θεσσαλονίκη και λίγες περιφερειακές (π.χ. Ρόδος). Σταδιακά κάμφθηκε η ανάπτυξη στις περιοχές αυτές κυρίως λόγω συμφόρησης το καλοκαίρι. Με τη βελτίωση των μεταφορών η τουριστική ανάπτυξη επεκτάθηκε στο μεγαλύτερο μέρος των παραμεθόριων νησιωτικών περιφερειών (Κρήτη, Νότιο Αιγαίο, Ιόνια Νησιά, Βόρειο Αιγαίο) και γενικότερα αναπτύχθηκαν οι περιοχές της περιφέρειας. Το Νότιο Αιγαίο έφθασε μάλιστα να έχει το δεύτερο σε μέγεθος κατά κεφαλήν ΑΕΠ στη χώρα μετά τη Στερεά Ελλάδα. Εκτός όμως του παραθεριστικού τουρισμού υπάρχουν πλέον προοπτικές περαιτέρω ανάπτυξης και εναλλακτικών μορφών τουρισμού (οικολογικός, πολιτισμικός, συνεδριακός, χειμερινός, ιαματικός, θρησκευτικός, παραδοσιακών εκδηλώσεων), σε πολλές περιοχές της Ελλάδας.

1.3 ΤΑ 4Π ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ

Όπως για όλα τα προϊόντα, έτσι και για το τουριστικό προϊόν ισχύει η περίφημη αρχή του μάρκετινγκ η οποία λέει: το σωστό προϊόν (Product), στη σωστή αγορά (Place), στη σωστή τιμή (Price) και με τη σωστή μέθοδο (Promotion).

Πιο αναλυτικά:

1. Προϊόν: Στην περίπτωση αυτή το προϊόν είναι η Ελλάδα και γενικότερα η εικόνα της χώρας μας με το σύνολο των τουριστικών υπηρεσιών. Μετά από ερευνά έχει φανεί ότι η Ελλάδα πρέπει να πάψει να είναι μια χώρα που προσφέρει μόνο διακοπές του τύπου "ήλιος & θάλασσα". Εξάλλου υπάρχουν πολλές μεσογειακές χώρες που προσφέρουν αυτό το είδος διακοπών. Σαν χώρα επομένως, πρέπει να προωθήσουμε αυτό το "κάτι" που αποτελεί το συγκριτικό πλεονέκτημα μας σε σχέση με τις άλλες χώρες. Έτσι η Ελλάδα θα γίνει πόλος έλξης για τουρίστες που ζητούν ανάπαυση, κουλτούρα, παράδοση, διακοπές σε νησιά (όπως στην Καραϊβική, Πολυνησία κλπ.), θάλασσα, άθληση, μεσογειακή διατροφή κ.λ.π. συνδυασμένα με υψηλού επιπέδου υπηρεσίες.

2. Αγορά: Θα πρέπει να γίνει τμηματοποίηση της αγοράς μας για τον λόγο ότι, αντί να χάνουμε τα οικονομικά μέσα που διαθέτουμε για προβολή,

προσπαθώντας να προσελκύσουμε όλη την γκάμα των τουριστών, οι προσπάθειες προβολής της χώρας μας θα πρέπει να στρέφονται σε συγκεκριμένες ομάδες δυνητικών τουριστών. Η τμηματοποίηση της αγοράς πρέπει να βασίζεται σε χαρακτηριστικά του προφίλ των τουριστών, επικεντρώνοντας έτσι τις προσπάθειες μας για την προώθηση του είδους του προϊόντος που θέλουμε, την τιμολογιακή πολιτική που θα εφαρμόσουμε και τα μέσα προβολής που θα χρησιμοποιήσουμε.

3. Τιμή: Το τουριστικό προϊόν μπορεί να πωληθεί στην τρέχουσα τιμή της αγοράς, δηλαδή στην τιμή που πωλούν άλλοι προορισμοί, ή να πωληθεί σε τιμή χαμηλότερη της τρέχουσας ώστε η χώρα να αποκτήσει τη φήμη ότι έχει φθηνότερες τιμές ανταγωνιζόμενη έτσι άλλους προορισμούς, ή να πωληθεί σε τιμές ανώτερες των τρεχουσών με την προϋπόθεση ότι θα υπάρχουν και καλύτερες υπηρεσίες. Η Ελλάδα, όπως κάνουν και όλες οι άλλες ανταγωνίστριες χώρες, το μήνυμα που πρέπει να δώσει στις αγορές του εξωτερικού είναι ότι οι τιμές του ελληνικού τουριστικού προϊόντος καθορίζονται με βάση την αρχή ότι η σχέση ποιότητας (ή υπηρεσιών) προς την τιμή είναι ευνοϊκή για την πλευρά των καταναλωτών.

4. Προβολή: Για την αποτελεσματική προβολή της χώρας μας θα πρέπει να δημιουργήσουμε ένα πλάνο που να περιλαμβάνει:

- προσδιορισμό του τμήματος της αγοράς που μας ενδιαφέρει,
- τους στόχους της προβολής,
- τη δημιουργία του διαφημιστικού θέματος,
- την κατάστρωση στρατηγικής για τα μέσα προβολής που θα χρησιμοποιηθούν,
- τη σύνθεση συγκεκριμένου διαφημιστικού προγράμματος,

- τη μέτρηση του βαθμού αποτελεσματικότητας της διαφήμισης.

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΠΕΡΡΑΙΑ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2

Ο ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ ΣΤΗΝ ΚΡΗΤΗ

2.1 Η ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΚΡΗΤΗΣ

Η Περιφέρεια Κρήτης, περιλαμβάνει τους νομούς Ηρακλείου, Λασιθίου, Ρεθύμνου και Χανίων. Η διαχρονική διάρθρωση της οικονομίας της περιφέρειας Κρήτης χαρακτηρίζεται από σταδιακό περιορισμό του τομέα της μεταποίησης και από διόγκωση συγκεκριμένων κλάδων του τριτογενούς τομέα, κατά βάση του τουρισμού. Βέβαια, δυναμική συμμετοχή εμφανίζει και ο πρωτογενής τομέας, με την παραδοσιακή γεωργική παραγωγή, την κτηνοτροφία και με τα αγροτικά προϊόντα ποιότητας. Βασικό πρόβλημα για την Περιφέρεια αποτελεί η έντονη κυκλικότητα και εποχικότητα των δραστηριοτήτων της τοπικής οικονομίας. Αυτό απαιτεί αυξημένη πολυειδίκευση με στόχο την αύξηση της κινητικότητας του εργατικού δυναμικού. Πάντως, σημειώνεται ότι το ποσοστό ανεργίας στην Περιφέρεια Κρήτης βρίσκεται σε χαμηλότερο επίπεδο από το αντίστοιχο εθνικό.

Η προσπάθεια ανάπτυξης της οικονομίας της Κρήτης επικεντρώνεται κυρίως στην τουριστική και την τεχνολογική αναβάθμιση και στην ανάπτυξη του αγροτικού τομέα. Έτσι, επιδιώκεται η ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας του τουρισμού και η ανάπτυξη ήπιων μορφών τουρισμού, η τεχνολογική αναβάθμιση και η παροχή υπηρεσιών στις επιχειρήσεις του δευτερογενή τομέα και η αξιοποίηση και κατάρτιση του ανθρώπινου δυναμικού. Στον γεωργικό τομέα τέλος, στόχος είναι η βελτίωση της ανταγωνιστικότητας των παραδοσιακών καλλιεργειών και η ανάπτυξη ορισμένων κλάδων παραγωγής.

2.1.1 ΓΕΩΜΟΡΦΟΛΟΓΙΑ

Η περιφέρεια Κρήτης, αποτελείται (από τα ανατολικά προς τα δυτικά) από τους νομούς Λασιθίου, Ηρακλείου, Ρεθύμνου και Χανίων και έχει έδρα το Ηράκλειο, πρωτεύουσα του ομώνυμου νομού. Βρέχεται Βόρεια από το Κρητικό Πέλαγος και Νότια από το Λιβυκό Πέλαγος. Έχει συνολική έκταση 8.335 Km² και καλύπτει το 6,3% της συνολικής έκτασης της χώρας. Στην Περιφέρεια Κρήτης ανήκουν επίσης και αρκετά μικρά νησιά όπως Γαύδος, Ντία, Κουφονήσι, Γαϊδουρονήσι ή Χρυσή, Διονυσάδες, Σπιναλόγκα και Παξιμάδι, εκ των οποίων τα περισσότερα είναι ακατοίκητα.

Η μορφολογία της Κρήτης χαρακτηρίζεται από την ύπαρξη τριών βασικών ζωνών, την ζώνη με υψόμετρο 400 μ. και άνω (υψηλή ή ορεινή), τη ζώνη από 200-400 μ. (μέση) και την χαμηλή ζώνη που αφορά τις περιοχές που εκτείνονται από την επιφάνεια της θάλασσας έως τα 200 μ. υψόμετρο. Οι δύο πρώτες ζώνες καταλαμβάνουν σχεδόν τα 3/5 της νήσου και αποτελούν μια συνεχή οροσειρά από τα δυτικά προς τα ανατολικά, διακοπτόμενη από μικρές κοιλάδες και φαράγγια. Η οροσειρά αυτή έχει έξι κορυφές που ξεπερνούν τα 2.000 μ. Αυτά τα μορφολογικά στοιχεία της Κρήτης συμβάλουν στο κύριο χαρακτηριστικό της περιφέρειας, που είναι η αναπτυξιακή ασυμμετρία μεταξύ του βόρειου τμήματος του νησιού και της ενδοχώρας, καθώς και της νότιας παράκτιας ζώνης, αφού η βόρεια ζώνη συγκεντρώνει το μεγαλύτερο μέρος (περίπου τα 3/4) του πληθυσμού και της οικονομικής δραστηριότητας.

2.1.2 ΔΗΜΟΓΡΑΦΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ

Σύμφωνα με την τελευταία απογραφή του 2001 ο αριθμός των μονίμων κατοίκων της Κρήτης αυξήθηκε κατά 10,8% την περίοδο 1991-2001, φτάνοντας τους 601.239 κατοίκους. Ο ρυθμός αυτός είναι σαφώς υψηλότερος του αντίστοιχου πανελλήνιου ρυθμού αύξησης του πληθυσμού (7%), γεγονός που δικαιολογεί το αυξανόμενο πληθυσμιακό μερίδιο της περιφέρειας στη χώρα (5,4%). Ακόμα μεγαλύτερη ήταν η αύξηση του πληθυσμού της Κρήτης (μόνιμου και μη), που ανήλθε σε 11,3%.

Την ίδια περίοδο (1991-2001) η πληθυσμιακή πυκνότητα της περιφέρειας ήταν 71,3 κάτοικοι ανά τετραγωνικό χιλιόμετρο, σε σχέση με 82,9 σε πανελλήνιο επίπεδο, ενώ το ποσοστό του αστικού πληθυσμού ανήλθε στο 58%. Η γεωγραφική κατανομή του πληθυσμού μεταξύ των τεσσάρων νομών φανερώνει ότι στο νομό Ηρακλείου κατοικεί το 49% των κατοίκων της περιφέρειας, στο νομό Χανίων το 25%, ενώ ακολουθεί ο νομός Ρεθύμνου με 13,3% και ο νομός Λασιθίου με το 12,7% των κατοίκων του νησιού. Όπως είναι αναμενόμενο, οι πρωτεύουσες των νομών (Ηράκλειο, Χανιά, Ρέθυμνο και Αγ. Νικόλαος αντίστοιχα), μαζί με κάποια δευτερεύοντα αστικά κέντρα όπως την Ιεράπετρα και τη Σητεία (στο νομό Λασιθίου), αποτελούν τις κυριότερες πόλεις της περιφέρειας.

2.2 ΤΟ ΝΗΣΙ ΤΗΣ ΚΡΗΤΗΣ ΩΣ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΟ ΠΡΟΪΟΝ

Η λεκάνη της Μεσογείου αποτελεί τον τόπο που ξεκίνησε το σύγχρονο φαινόμενο της πρόσκαιρης μετακίνησης των ατόμων για αναψυχή. Σήμερα το 1/3 του ετήσιου αριθμού των τουριστικών αφίξεων παγκοσμίως κινείται στο χώρο της Μεσογείου. Μέσα σε αυτό τον τουριστικό χώρο τοποθετείται γεωγραφικά η Κρήτη, που είναι το πέμπτο μεγαλύτερο νησί της Μεσογείου. Η απόσταση της από την Ευρώπη (100 Km), από την Ασία (175 Km) και από την Αφρική (300 Km) την καθιστά ως ένα ιδιαίτερο προορισμό. Από την Κρήτη ξεκίνησε η μεταπολεμική μορφή του τουρισμού σε όλη την Ελλάδα, όταν το 1964 κατασκευάστηκε στον Άγιο Νικόλαο, του νομού Λασιθίου, το πρώτο ξενοδοχειακό συγκρότημα. Επίσης, η Κρήτη καταλαμβάνει μια από τις πιο δημοφιλείς θέσεις στις προτιμήσεις των ξένων επισκεπτών. Πέρα από τις ξενοδοχειακές εγκαταστάσεις και τις λοιπές υποδομές, που αποτελούν αναπόσπαστο κομμάτι του τουριστικού προϊόντος, σε αυτό το κεφάλαιο αναφέρονται άλλοι παράγοντες που συνθέτουν το τουριστικό προϊόν του νησιού.

2.2.1 Κρητική Μυθολογία

Η προέλευση της λέξης Κρήτη δεν έχει καθορισθεί με βεβαιότητα, αφού υπάρχουν διάφορες αντικρουόμενες ετυμολογίες. Μία από τις Εσπερίδες ονομαζόταν Κρήτη, όπως ονομαζόταν Κρήτη και η σύζυγος του βασιλιά Μίνωα και μια από τις νύμφες που παντρεύτηκε ο Δίας Άμμων. Επίσης, ο Κρης, γιος του Δία και της νύμφης Ίδας μπορεί να έχει δώσει το όνομα του

στην Κρήτη, ειδικά αφού το υψηλότερο βουνό του νησιού έχει το όνομα της μητέρας του.

Η Κρήτη, σύμφωνα με την γνώμη πολλών ιστορικών, κατοικείται από την Παλαιολιθική εποχή και έχει φιλοξενήσει συνεχή ανθρώπινη παρουσία τα τελευταία 10 χιλιάδες χρόνια. Αν και ο Μινωικός πολιτισμός αναπτύχθηκε κυρίως σε Κρητικό και Αιγαιοπελαγίτικο έδαφος, χωρίς να επεκταθεί στην Ελληνική ενδοχώρα, η Κρήτη έχει ξεχωριστή θέση στην Ελληνική μυθολογία και πρωταγωνιστεί στον Ελληνικό πολιτισμό από την αρχή του.

Ο Δίας, ο πατέρας Θεών και ανθρώπων, γεννήθηκε στο Δικταίον Άντρο. Ο Δίας, επίσης, κατέφυγε στην Κρήτη μετά την απαγωγή της Ευρώπης από τις ακτές της Φοινίκης, τον σημερινό Λίβανο.

Η Ευρώπη γέννησε τρεις γιους, τον Μίνω, το Ραδάμανθυ και τον Σαρπηδόνα. Αφού υπέταξε όλο το νησί, ο Μίνως παντρεύτηκε την μάγισσα Πασιφάη, αδελφή της Καλυψούς και της Κίρκης, των ηρωίδων της Οδύσσειας. Ο Μίνως αφιέρωσε ένα ναό στον Ποσειδώνα και, για να τιμήσει τον θεό της θάλασσας, του ζήτησε να του στείλει ένα ταύρο για να τον θυσιάσει στο νέο ναό προς τιμήν του.

Ο λευκός ταύρος που έστειλε ο Ποσειδώνας ήταν τόσο όμορφος που ο Μίνως αποφάσισε να θυσιάσει έναν υποδεέστερο ταύρο στην θέση του. Ο Ποσειδώνας θεώρησε την κίνηση αυτή ιεροσυλία και θύμωσε τόσο πολύ που καταράστηκε την Πασιφάη να ερωτευθεί σφοδρά τον πελώριο λευκό ταύρο.

Για να ικανοποιήσει τον ασίγαστο πόθο της, η βασίλισσα του Μίνω κρύφθηκε μέσα στο ξύλινο ειδώλιο μιας αγελάδας, που κατασκεύασε ο Δαίδαλος, και

συνευρέθηκε με τον ταύρο. Ο καρπός της πράξης αυτής ήταν ο Μινώταυρος, ένα τέρας, μισός άνθρωπος και μισός ταύρος. Ο Μινώταυρος κλείστηκε στον λαβύρινθο, επίσης έργο του Δαίδαλου, όπου σκοτώθηκε από τον Αθηναίο πρίγκιπα Θησέα, ο οποίος έτσι απάλλαξε την Αθήνα από την υποχρέωση της να στέλνει κάθε χρόνο 10 αγόρια και 10 κορίτσια για να θρέφεται ο Μινώταυρος.

2.2.2 Η ιστορία της Κρήτης

Η καταγεγραμμένη ιστορία του νησιού ξεκινά την Νεολιθική περίοδο, γύρω στο 7000 π.Χ. Τα πρώτα αστικά κέντρα του νησιού σχηματίστηκαν γύρω στο 2000 π.Χ. γύρω από τα παλάτια των τοπικών αρχόντων, που βρίσκονταν στο κέντρο των διάφορων αγροτικών κοινωνιών. Ο πλούτος ορίζονταν από τα γεωργικά πλεονάσματα και αυτή σε αυτή την περίοδο αναπτύχθηκαν οι πρώτες εμπορικές σχέσεις μεταξύ του νησιού και των γειτονικών περιοχών. Αυτού του είδους η κοινωνική οργάνωση διήρκεσε για περίπου 600-700 χρόνια και ήκμασε στην διάρκεια του λεγόμενου Μινωικού πολιτισμού, στα μέσα της δεύτερης χιλιετίας προ Χριστού.

Το κέντρο του Μινωικού πολιτισμού ήταν χωρίς αμφιβολία η Κνωσός, 10 χλμ νότια του Ηρακλείου. Η Κνωσός βασίλευσε στην Κρήτη τόσο απόλυτα που δεν διέτρεχε κίνδυνο εισβολής, εσωτερικής ή εξωτερικής, όπως φαίνεται από την παντελή έλλειψη οχυρωματικών έργων γύρω από το παλάτι. Τα παλάτια στον Ζάκρο, τα Μάλια, την Φαιστό και αλλού ήταν τοπικά διοικητικά κέντρα που χτίστηκαν για να ελέγχουν το εμπόριο της Κνωσού με την Κύπρο, την ηπειρωτική Ελλάδα και άλλους εμπορικούς εταίρους.

Ο μέγας Μινωικός πολιτισμός πιστεύεται ότι τελείωσε με την τελευταία μεγάλη έκρηξη του ηφαιστείου της Σαντορίνης. Πρόσφατες ανακαλύψεις επιστημόνων του Πανεπιστημίου Κολούμπια της Νέας Υόρκης και του Πανεπιστημίου της Χαβάης επιβεβαιώνουν την υπόθεση αυτή, που διατυπώθηκε για πρώτη φορά στην δεκαετία του 1930 από τον Έλληνα αρχαιολόγο Σπυρίδωνα Μαρινάτο. Ο Μαρινάτος υποστήριξε ότι η καταστροφή της Κνωσού και της Φαιστού προκλήθηκαν από τα παλιρροιακά κύματα και το σύννεφο στάχτης από μια καταστροφική έκρηξη του ηφαιστείου της Θήρας που πρέπει να συνέβη γύρω στο 1600 π.Χ.

Τα κύματα έθαψαν τις παραλιακές πόλεις της Κρήτης και κατέστρεψαν τους στόλους του νησιού, απομονώνοντας το έτσι από τον έξω κόσμο, ενώ οι στάχτες, που κάλυψαν την ατμόσφαιρα για μήνες, προκάλεσαν σημαντική μείωση της θερμοκρασίας, κατέστρεψαν την γεωργία, προκάλεσαν πείνα και, κατά συνέπεια, καταρράκωση του κοινωνικού ιστού.

Αυτό ήταν το τέλος της δόξας για την αρχαία Κρήτη. Από τότε, το νησί δεν έχει διαδραματίσει σημαντικό πολιτιστικό ρόλο και έχει υποστεί αμέτρητες επεμβάσεις από ξένους εισβολείς. Για αιώνες οι ακτές της υπήρξαν καταφύγια πειρατικών στόλων μέχρι που η Ρώμη κατέλαβε όλο το νησί, (τελευταία πόλη που υποτάχτηκε στις λεγεώνες της ήταν η Ιεράπυτνα) το 70 π.Χ. Ο μαθητής του Αποστόλου Παύλου, Τίτος, έφερε τον χριστιανισμό στην Κρήτη το 58 μ.Χ. Το νησί κατελήφθη από τους Σαρακηνούς τον 9ο αιώνα και επανακαταλήφθη από την Βυζαντινή Αυτοκρατορία ύστερα από 150 χρόνια.

Η Βυζαντινή περίοδος έλαβε τέλος το 1204, με την πτώση της Κωνσταντινούπολης στις ορδές της 4ης Σταυροφορίας και την έναρξη της

περιόδου κυριαρχίας των Ενετών και Γενουατών ιπποτών στην Ανατολική Μεσόγειο. Τα Χανιά, το Ρέθυμνο και το Ηράκλειο έγιναν ορμητήρια των Ενετών, οι οποίοι έχτισαν οχυρωματικά έργα που διασώζονται μέχρι σήμερα.

Η πρωτεύουσα του νησιού ήταν τότε το Ηράκλειο, που τότε λεγόταν Χάνδακας, από το χαντάκι που περιέβαλλε τα τείχη της πόλης. Ο Χάνδακας ήταν το τελευταίο έδαφος της σημερινής Ελλάδος που έπεσε υπό Οθωμανική κατοχή, το 1669, ύστερα από διαρκή πολιορκία 21 ετών. Την περίοδο της Ενετοκρατίας στην Κρήτη και εν μέρει, λόγω αυτής, το νησί γνώρισε σημαντική πολιτιστική άνθηση. Ιδιαίτερα αναπτύχθηκε η κρητική λογοτεχνία και δημιουργήθηκαν έργα πολύ σημαντικά για τη νεότερη ελληνική λογοτεχνική παραγωγή, όπως ο Ερωτόκριτος.

Η Ελληνική Επανάσταση του 1821, που ολοκληρώθηκε με την υπογραφή της Συνθήκης του Λονδίνου το 1830, δεν περιέλαβε την Κρήτη, η οποία έγινε πεδίο εξαιρετικά βίαιων απελευθερωτικών ξεσηκωμών στον 19ο αιώνα. Τελικά, το 1897, οι στόλοι της Βρετανίας, της Γαλλίας, της Ρωσίας και της Ιταλίας εισέβαλαν στην Κρήτη και έβαλαν τέλος στην Οθωμανική κυριαρχία, μετά την δολοφονία του Βρετανού πρόξενου στα Χανιά και μερικών προξενικών φρουρών από τις Τουρκικές αρχές.

Το νησί ανακηρύχθηκε ανεξάρτητο κράτος με το όνομα «Κρητική Πολιτεία», υπό την διοίκηση του Πρίγκιπα Γεωργίου της Ελλάδας, και ενώθηκε με την υπόλοιπη Ελλάδα μετά τους Βαλκανικούς Πολέμους του 1912-13, που είχαν σαν αποτέλεσμα την επέκταση των συνόρων της Ελλάδος σχεδόν στα σημερινά τους όρια. Η Κρήτη κήρυξε την ένωσή της με την Ελλάδα και

κατήργησε την αρμοστεία στις 12 Οκτωβρίου 1908 (στις 25 Οκτωβρίου με το νέο ημερολόγιο).

2.2.2.1 Μινωικός πολιτισμός

Κνωσός

Το σημαντικότερο κέντρο του Μινωικού Πολιτισμού, η Κνωσός, αναπτύσσεται πάνω στο ύψωμα της Κεφάλας μέσα σε ελιές, αμπέλια και κυπαρίσσια και βρίσκεται 5 χιλ. νοτιοανατολικά του Ηρακλείου. Δίπλα της ρέει ο ποταμός Κέρατος (ο σημερινός Κατσαμπάς). Σύμφωνα με την παράδοση αποτέλεσε την έδρα του βασιλιά Μίνωα και πρωτεύουσα του κράτους του. Με το χώρο του ανακτόρου της Κνωσού συνδέονται οι συναρπαστικοί μύθοι του Λαβύρινθου με τον Μινώταυρο και του Δαίδαλου με τον Ίκαρο. Αναφορές στην Κνωσό, το ανάκτορό της και το Μίνωα γίνονται στον Όμηρο (ο κατάλογος πλοίων της Ιλιάδας αναφέρει ότι η Κρήτη απέστειλε 80 πλοία υπό τις διαταγές του βασιλιά της Κνωσού, Ιδομενέα. Οδύσσεια, τ 178-9), στο Θουκυδίδη (αναφορά στο Μίνωα), στον Ησίοδο και Ηρόδοτο, στο Βακχυλίδη και Πίνδαρο, στον Πλούταρχο και Διόδωρο το Σικελιώτη. Η περίοδος ακμής της πόλης ανάγεται στη μινωική εποχή (2000 - 1350 π.Χ.) κατά την οποία αποτελεί το βασικότερο και πολυπληθέστερο κέντρο της Κρήτης. Και σε μεταγενέστερες περιόδους διαδραματίζει σημαντικό ρόλο και αναπτύσσεται ιδιαίτερα, όπως στην ελληνιστική εποχή.

Η πόλη της Κνωσού κατοικήθηκε συνεχώς από τα τέλη της 7ης χιλιετίας έως και τα ρωμαϊκά χρόνια. Η νεολιθική εποχή χαρακτηρίζεται από το στάδιο της τεχνολογικά εξελιγμένης αγροτικής ζωής (λίθινα εργαλεία και υφαντικά

βαρίδια). Οι κάτοικοι από τροφосуλλέκτες γίνονται οι ίδιοι παραγωγοί (γεωργοί και κτηνοτρόφοι) και παρατηρείται η τάση για μια πιο συστηματική και μόνιμη εγκατάσταση. Οι οικιστικές φάσεις στην Κνωσό διαδέχονται η μια την άλλη, ενώ ο πληθυσμός του οικισμού στα τέλη της Ύστερης Νεολιθικής Εποχής υπολογίζεται σε 1.000 - 2.000 κατοίκους.

Στην Εποχή του Χαλκού, η οποία χαρακτηρίζεται από την κατεργασία του χαλκού, συνεχίζεται πιθανόν η ανάπτυξη του οικισμού. Ωστόσο, κατά τις εργασίες που έγιναν για την κατασκευή του ανακτόρου καταστράφηκαν πολλά παλιότερα κτίσματα. Ο οικισμός, πλέον, αναφέρεται ως Ko-no-so στα κείμενα της Γραμμικής Γραφής Β' του 14ου αι. π.Χ. Ιδιαίτερα έντονη ήταν η κατοίκηση με τα πρώτα (19ος-17ος αι. π.Χ.), δεύτερα ανάκτορα (16ος-14ος αι. π.Χ.) και τις πολυτελείς οικίες, τον ξενώνα και τα μινωικά έργα υποδομής. Τα ανάκτορα κτίζονται σε θέσεις που ελέγχουν πεδιάδες και προσβάσεις από τη θάλασσα, ενώ παράλληλα αναπτύσσονται και σημαντικοί οικισμοί γύρω από αυτά. Πόλεις και ανάκτορα μένουν ωστόσο ατείχιστα, επιβεβαιώνοντας τη λεγόμενη *rax minoica*. Γύρω στο 1700 π.Χ. πιθανόν ένας μεγάλος σεισμός καταστρέφει την Κνωσό και οδηγεί σε εργασίες μεγάλης κλίμακας στην πόλη και στο ανάκτορο. Η πόλη της Κνωσού αναπτύχθηκε σε μεγάλη έκταση και ο πληθυσμός της υπολογίστηκε από τον Evans γύρω στους 80.000 κατοίκους.

Το 1450 π.Χ., μετά από μερική καταστροφή της Κνωσού, εγκαθίστανται στην πόλη Μυκηναίοι, χωρίς όμως να ξανακτίσουν τα ανάκτορα. Από τις επόμενες περιόδους σώζονται λίγα λείψανα, τα περισσότερα από τα οποία είναι τάφοι και ένας μικρός κλασικός ναός στην περιοχή του ανακτόρου. Μεγάλη άνθιση

γνώρισε η πόλη κατά την ελληνιστική περίοδο (ιερό Γλαύκου, ιερό Δήμητρας, λαξευτοί τάφοι, χρήση βόρειου νεκροταφείου, οχυρωματικοί πύργοι). Το 67 π.Χ. ο Quintus Caecilius Metellus Creticus κατέλαβε την Κνωσό και ίδρυσε ρωμαϊκή αποικία με το όνομα Colonia Julia Nobilis. Στην περίοδο αυτή ανήκει η "έπαυλη του Διονύσου" με τα θαυμάσια ψηφιδωτά.

Στη βυζαντινή εποχή η Κνωσός αποτέλεσε έδρα επισκόπου, ενώ διατηρούνται ακόμη τα λείψανα βασιλικής του 6ου αι. μ.Χ. Μετά την αραβική κατάκτηση της Κρήτης, το λιμάνι του Ηρακλείου αρχίζει να αποκτά μεγαλύτερη σπουδαιότητα, ενώ η Κνωσός αρχίζει να ξεχνιέται σιγά-σιγά. Ένας μικρός οικισμός κτίστηκε πάνω στα ρωμαϊκά ερείπια και αναφέρεται σαν "Μακρύτοιχος", παίρνοντας το όνομα του από ένα μακρύ τοίχο, λείψανο της ρωμαϊκής Κνωσού.

Η Κνωσός εντοπίστηκε το 1878 από το Μίνωα Καλοκαιρινό. Ο Α. Evans άρχισε συστηματικές ανασκαφές το 1900, οι οποίες συνεχίστηκαν έως το 1931 με την ανακάλυψη του ανακτόρου, μεγάλου τμήματος της μινωικής πόλης και των νεκροταφείων. Έκτοτε συνεχίζονται οι ανασκαφές στην ευρύτερη περιοχή της Κνωσού από την Αγγλική Αρχαιολογική Σχολή και την ΚΓ' Εφορεία Προϊστορικών και Κλασικών Αρχαιοτήτων.

Φαιστός

Η Φαιστός είναι κτισμένη πάνω σε χαμηλό λόφο (υψόμετρο 100 μ. περίπου από την επιφάνεια της θάλασσας), στα νότια του ποταμού Γεροπόταμου, του αρχαίου Ληθαίου, και δεσπόζει στην εύφορη κοιλάδα της Κάτω Μεσαράς, που

περιτριγυρίζεται από επιβλητικά βουνά (Ψηλορείτης, Αστερούσια, Λασιθιώτικα Βουνά). Στα νότια εκτείνεται το Λιβυκό πέλαγος. Ο Ληθαίος περιβάλλει το λόφο της Φαιστού από ανατολικά και βόρεια, αποτέλεσε την πηγή ύδρευσης της πόλης. Το ήπιο και ζεστό κλίμα της περιοχής έκανε άνετη και ευχάριστη τη ζωή των κατοίκων της.

Η Φαιστός αποτελούσε ένα από τα σημαντικότερα κέντρα του μινωικού πολιτισμού και τη σπουδαιότερη σε πλούτο και δύναμη πόλη της νότιας Κρήτης. Αναφέρεται στα κείμενα αρχαίων συγγραφέων (Διόδωρος, Στράβωνας, Πausανίας) ενώ μνημονεύεται και από τον Όμηρο. Ανήκει στις τρεις σημαντικές πόλεις που ίδρυσε στην Κρήτη ο Μίνωας. Κατά τη μυθολογία στη Φαιστό βασίλεψε η δυναστεία του Ραδάμανθυ, γιου του Δία και αδελφού του Μίνωα. Ο Όμηρος αναφέρει τη συμμετοχή της στον Τρωικό πόλεμο και τη χαρακτηρίζει πόλη "καλά κατοικημένη". Η περίοδος ακμής της Φαιστού ξεκινά με την είσοδο της Κρήτης στην Εποχή του Χαλκού στα μέσα της 3ης χιλιετίας π.Χ, όπου δημιουργούνται οι βάσεις για το μινωικό πολιτισμό.

Ο Ληθαίος περιβάλλει το λόφο της Φαιστού από ανατολικά και βόρεια, αποτέλεσε την πηγή ύδρευσης της πόλης. Το ήπιο και ζεστό κλίμα της περιοχής έκανε άνετη και ευχάριστη τη ζωή των κατοίκων της.

Η κατοίκηση στη Φαιστό αρχίζει από τη νεολιθική περίοδο, όπως φανερώνουν θεμέλια νεολιθικών κατοικιών, εργαλεία, ειδώλια και όστρακα αγγείων που αποκαλύφθηκαν κάτω από το ανάκτορο κατά τις ανασκαφές. Ο νεολιθικός οικισμός πρέπει να απλωνόταν στην κορυφή του λόφου και τη νοτιοδυτική

πλαγιά του. Στα μέσα της 3ης χιλιετίας π.Χ., άρχισε η χρήση των μετάλλων γεγονός που ευνοεί την ανάπτυξη της πόλης. Η ανάπτυξη συνεχίζεται μέχρι την ίδρυση και εδραίωση των μινωικών ανακτόρων (15ος αι. π.Χ.). Στις αρχές της 2ης χιλιετίας η εξουσία περνά στα χέρια βασιλιάδων, οι οποίοι ιδρύουν μεγάλα ανάκτορα. Το πρώτο ανάκτορο χτίστηκε στα 1900 π.Χ. περίπου και μαζί με τα άλλα γύρω κτίσματα είχε έκταση 18.000 τετραγωνικά μέτρα, λίγο μικρότερη από εκείνη του ανακτόρου της Κνωσού. Ο μεγάλος σεισμός που έγινε κοντά στο 1700 π.Χ. ήταν η αιτία της καταστροφής του, όπως και της Κνωσού. Στη θέση του οικοδομήθηκε νέο, επιβλητικότερο, στο οποίο ανήκουν και τα περισσότερα αναστηλωμένα σήμερα λείψανα, ενώ έχουν αποκαλυφθεί και αρκετά τμήματα του πρώτου ανακτόρου, κυρίως στα νοτιοδυτικά. Η μινωική πόλη αναπτύσσεται γύρω από το ανακτορικό κέντρο σε μεγάλη έκταση. Η Φαιστός ήταν η έδρα του άρχοντα-βασιλιά που έλεγχε όχι μόνο τον πλούσιο κάμπο της Μεσαράς αλλά και τους οικισμούς στην ευρύτερη περιοχή, αλλά και την έξοδο προς τη θάλασσα και τα λιμάνια του κόλπου της Μεσαράς. Μετά την καταστροφή του ανακτόρου (15ος αι. π.Χ.) η πόλη της Φαιστού συνεχίζει να κατοικείται στα μυκηναϊκά χρόνια και στη γεωμετρική εποχή (8ος αι. π.Χ.).

Στους επόμενους αιώνες η Φαιστός γνωρίζει νέα περίοδο ακμής. Η έκταση της πόλης μεγαλώνει σε σχέση με εκείνη της μινωικής. Πρόκειται για μια πλούσια, δυνατή, πολυάνθρωπη και ανεξάρτητη πόλη. Έκοβε δικά της νομίσματα και κατά την εποχή της ακμής της, η κυριαρχία της απλωνόταν από το ακρωτήριο Λίθινο ως το ακρωτήριο Μέλισσα και περιελάμβανε και τις νησίδες Παξιμάδια με την αρχαία ονομασία Λητώαι. Το κράτος της Φαιστού διέθετε δύο ισχυρά λιμάνια, τα Μάταλα και τον Κομμό στα νοτιοδυτικά.

Κατά τα ιστορικά χρόνια κτίζεται ο ναός της Ρέας, στα νότια του παλαιού ανακτόρου. Ένα χρονικό κενό παρατηρείται την κλασική περίοδο, από την οποία δεν έχουν αποκαλυφθεί ακόμη αρχιτεκτονικά λείψανα. Αντίθετα, η ελληνοιστική πόλη υπήρξε εξαιρετικά ακμαία. Δείγμα οικιών της εποχής αυτής διακρίνεται στην δυτική αυλή (άνω άνδηρο) του ανακτόρου. Στα μέσα του 2ου αιώνα π.Χ. (περίπου 160 π.Χ.) η πόλη καταστράφηκε και υποδουλώθηκε από την γειτονική Γόρτυνα. Αν και δεν εγκαταλείφθηκε αμέσως, η θέση της Φαιστού, χάνει πλέον την ισχύ της. Ίχνη κατοίκησης της περιόδου της ενετοκρατίας υπάρχουν διάσπαρτα σε όλη την περιοχή. Το σημερινό χωριό του Αγίου Ιωάννη στις νότιες παρυφές της αρχαίας πόλης αποτελεί το φτωχικό κατάλοιπο ενός ένδοξου παρελθόντος.

Από αρχαιολογική άποψη η Φαιστός είναι η δεύτερη σε σπουδαιότητα μινωική πόλη μετά την Κνωσό. Ο πρώτος που αναγνώρισε και ταύτισε τη θέση της Φαιστού ήταν ο Άγγλος πλοίαρχος Η. Spratt. Το 1884 άρχισαν οι αρχαιολογικές έρευνες από τον F. Halbherr στη Φαιστό και συνεχίστηκαν από την Ιταλική Αρχαιολογική Σχολή (Halbherr and L. Pernier, 1900-1904) και από τον Doro Levi (1950-1971). Παράλληλα με τις ανασκαφές έγιναν στερεωτικές εργασίες από την Ιταλική Αρχαιολογική Σχολή. Ορισμένοι χώροι, κυρίως το παλιό ανάκτορο και τα βασιλικά δωμάτια του νέου ανακτόρου καλύφθηκαν με πλαστικά στέγαστρα, ενώ άλλοι, όπως οι αποθήκες του νέου ανακτόρου, καλύφθηκαν με πλάκα μπετόν.

2.2.3 ΚΛΙΜΑΤΟΛΟΓΙΚΕΣ ΣΥΝΘΗΚΕΣ

Το κλίμα του νησιού, που είναι το ηπιότερο της Ευρώπης, αποτελεί έναν από τους σημαντικότερους παράγοντες διαμόρφωσης της ελκυστικότητας της Κρήτης. Είναι ήπιο μεσογειακό, που σημαίνει υψηλή ηλιοφάνεια καθ' όλη τη διάρκεια του έτους, πολύ μικρές εποχιακές μεταβολές της θερμοκρασίας και έλλειψη ακραίων καιρικών φαινομένων (παγετοί, θύελλες, ανεμοστρόβιλοι, τυφώνες κ.λ.π.). Τα επίπεδα βροχοπτώσεων κρίνονται ικανοποιητικά, παρόλο που κατανέμονται άνισα ανάμεσα στις διάφορες περιοχές του νησιού αλλά και στις εποχές του χρόνου.

Το πιο ενδιαφέρον στοιχείο είναι η διαφοροποίηση του κλίματος από τον ένα νομό στον άλλο, ιδιαίτερα μεταξύ Ανατολικού και Δυτικού τμήματος, το οποίο έχει αντίκτυπο και στη διαμόρφωση του φυσικού περιβάλλοντος. Επίσης, τα βουνά που διασχίζουν το νησί λειτουργούν σαν φράγμα στον καιρό, προκαλώντας αρκετές φορές την ταυτόχρονη ύπαρξη διαφορετικών κλιματολογικών συνθηκών ανάμεσα στο Βόρειο και το Νότιο τμήμα του νησιού. Έτσι, η Ανατολική και η Νότια Κρήτη εμφανίζει ισχυρότερους ανέμους, λιγότερες βροχοπτώσεις και μεγαλύτερη ξηρασία, ενώ η Δυτική και η Βόρεια πλευρά του νησιού έχει μεγαλύτερα ποσοστά βροχοπτώσεων, λιγότερο συχνούς και ασθενέστερους ανέμους και συνεπώς πολύ μεγαλύτερη υγρασία και βλάστηση.

Η σημασία του κλίματος δεν εξαντλείται στη δημιουργία μιας εικόνας του νησιού ως μαζικός τουριστικός προορισμός του ήλιου και της θάλασσας¹, αλλά εμπεριέχει και τη δυνατότητα επιμήκυνσης της τουριστικής περιόδου χάρη στον ήπιο χαρακτήρα του, προοπτική μείζονος σημασίας για την ανταγωνιστικότητα και τη βιωσιμότητα του τουρισμού της Περιφέρειας Κρήτης.

2.2.4 ΦΥΣΙΚΕΣ ΟΜΟΡΦΙΕΣ

Βασικός παράγοντας της έως τώρα τουριστικής ανάπτυξης της Κρήτης θεωρείται η γεωμορφολογία της. Η εξαιρετικά πλούσια εναλλαγή τοπίων (πεδιάδες, λόφοι, βουνά, οροπέδια, φαράγγια, χείμαρρους, σπήλαια, αμμουδιές, ακρωτήρια, όρμους, φυσικά λιμάνια κ.α.) τα οποία συνδυάζουν ιδανικά βουνό και θάλασσα, αποτελούν σαφείς πόλους έλξης, επιδρώντας άμεσα και θετικά στην ψυχολογία των υποψηφίων τουριστών.

Στην Κρήτη εκτός από τη θάλασσα και τις υποδομές που εξασφαλίζουν τα οργανωμένα θέρετρα, ο επισκέπτης μπορεί να απολαύσει τις ομορφιές της υπαίθρου και του βουνού, καθώς και την πλούσια, και σε πολλές περιπτώσεις μοναδική στην Ευρώπη, χλωρίδα και πανίδα. Στο τοπίο με τις διαρκείς εναλλαγές του από τραχύ και έρημο σε καταπράσινο και ήμερο μπορεί κανείς να γνωρίσει τα βουνά και τα φαράγγια, να ανιχνεύσει την ιστορία και τον πολιτισμό της περιοχής μέσα από τα αρχαιολογικά μνημεία, τα ιστορικά μοναστήρια, τις εκκλησίες και τους οικισμούς. Ο Ψηλορείτης, τα Λευκά Όρη και τα υπόλοιπα βουνά προσφέρουν αμέτρητα μονοπάτια όλων των βαθμών

δυσκολίας, ενώ τα φαράγγια που σχηματίζονται ανάμεσα τους αποτελούν μοναδική εμπειρία για πεζοπορία και ορειβασία. Στην Κρήτη υπάρχει επίσης τμήμα του ευρωπαϊκού μονοπατιού E4 το οποίο διασχίζει το νησί από τα δυτικά προς τα ανατολικά.

Επίσης, η Κρήτη προσφέρει ένα μεγάλο αριθμό φυσικών όρμων και παραλίων (οργανωμένων και μη), τόσο στη βόρεια όσο και στη νότια πλευρά. Να σημειωθεί εδώ ότι πολλές από τις παραλίες της Κρήτης, 96 ακτές στην Κρήτη έχουν βραβευθεί με τη “Γαλάζια Σημαία”, ενώ αρκετές παραλίες της έχουν χαρακτηριστεί ως περιοχές “εξαιρετού φυσικού κάλους” και προστατεύονται από την Ευρωπαϊκή Ένωση (όπως το Ελαφονήσι, το φοινικόδασος στο Βάι, κ.α.).

Σημαντικό συγκριτικό πλεονέκτημα έναντι άλλων προορισμών δίνουν στην Κρήτη και η συνύπαρξη αρχαιολογικών μνημείων διαφόρων περιόδων και πολιτισμών (μινωικός, ρωμαϊκός, βυζαντινός, αραβικός, ενετικός κ.α.) . Οι αρχαιολογικές έρευνες στην Κρήτη αποκάλυψαν στοιχεία που βεβαιώνουν την ύπαρξη ζωής στο νησί από την 6η χιλιετία π.Χ. Αρχαιολογικοί χώροι όπως η Κνωσός, η Φαιστός, η Ζάκρος, η Γόρτυνα, κ.α. αποτελούν σημαντικά μνημεία της προϊστορικής, κλασικής, ελληνιστικής, ρωμαϊκής, βυζαντινής, φράγκικης και τουρκικής περιόδου κατοχής.

2.3 ΚΥΡΙΕΣ ΥΠΟΔΟΜΕΣ

Παρακάτω θα παρουσιαστούν οι κυριότερες υποδομές της Κρήτης που συνδέονται άμεσα με τον τουρισμό και επηρεάζουν την εικόνα και την ποιότητα του παρεχόμενου τουριστικού προϊόντος. Πιο συγκεκριμένα θα εξεταστούν οι υποδομές των μεταφορών (οδικές μεταφορές, λιμάνια, αεροδρόμια), η ενεργειακή υποδομή, οι τηλεπικοινωνίες, οι υποδομές υγείας και οι υποδομές ύδρευσης - αποχέτευσης και διαχείρισης απορριμμάτων.

2.3.1 Υποδομές μεταφορών

Θέμα μείζονος σημασίας για την τουριστική ανάπτυξη της Κρήτης, όπως και κάθε περιοχής, είναι οι υποδομές και υπηρεσίες μεταφοράς από τη σκοπιά της προσπελασιμότητας. Σε γενικές γραμμές, οι υποδομές μεταφορών της Κρήτης κρίνονται ικανοποιητικές, τόσο από άποψη επάρκειας όσο και ποιότητας, γεγονός που έχει συμβάλει αποφασιστικά στη διαμόρφωση του σημερινού επιπέδου τουριστικής ανάπτυξης του νησιού. Αερομεταφορές και θαλάσσιες μεταφορές, όπως διαπιστώνεται από την ανάλυση που ακολουθεί, κρίνονται ιδιαίτερα ικανοποιητικές, ενώ οι οδικές μεταφορές εμφανίζουν τη μεγαλύτερη ανεπάρκεια στο σύνολο του τομέα.

2.3.1.1 Οδικές μεταφορές

Ξεκινώντας από τις οδικές μεταφορές και σε ότι αφορά το οδικό δίκτυο η κατάσταση κρίνεται αρκετά ικανοποιητική από πλευράς πυκνότητάς του.

Αξίζει να σημειωθεί ότι, σε ό,τι αφορά την πυκνότητά του, είναι η μεγαλύτερη του μέσου όρου των περιφερειών της χώρας, σύμφωνα με στοιχεία του ΥΠΕΧΩΔΕ. Ο βαθμός διασύνδεσης μεταξύ των οικισμών κρίνεται αρκετά ικανοποιητικός, δεδομένου ότι το δίκτυο των υφιστάμενων δρόμων και κόμβων έχει διευκολύνει σημαντικά την πρόσβαση σε όλους τους οικισμούς και σε σημεία αυξημένου ενδιαφέροντος.

Παρά τη διαπίστωση όμως ότι εξυπηρετείται η πλειοψηφία των οικισμών, η χαμηλή ποιότητα υποδομών και υπηρεσιών των οδικών μεταφορών μειώνει τις πραγματικές δυνατότητες πρόσβασης σε πολλές περιοχές της Κρήτης, γεγονός που έχει παίξει καθοριστικό ρόλο στη χωρική διασπορά των τουριστικών ροών. Έτσι, παρατηρείται μεγαλύτερη τουριστική ανάπτυξη και συγκέντρωση τουριστών σε περιοχές που βρίσκονται κοντά στο Βόρειο Οδικό Άξονα Κρήτης (ΒΟΑΚ) και σε κεντρικούς δρόμους, ενώ σε περιοχές όπου η πρόσβαση γίνεται μέσω του επαρχιακού και δημοτικού οδικού δικτύου η τουριστική ανάπτυξη και η επισκεψιμότητα αυτών των περιοχών είναι πολύ μικρότερη. Επίσης, οι ορεινοί όγκοι στο μέσον περίπου του νησιού, δημιουργούν προβλήματα στις εγκάρσιες συγκοινωνιακές οδούς, διευρύνοντας έτσι την ανισότητα στην τουριστική ανάπτυξη μεταξύ του βόρειου και του νότιου τμήματος του νησιού, όπου το οδικό δίκτυο δεν είναι ιδιαίτερα ανεπτυγμένο.

Αναφορικά με τις μετακινήσεις εντός Κρήτης, αυτές γίνονται με τα υπεραστικά λεωφορεία του ΚΤΕΛ Κρήτης, με καθημερινά δρομολόγια που συνδέουν τόσο τις μεγάλες πόλεις μεταξύ τους όσο και τα χωριά με μεγάλες πόλεις του

νομού. Τα δρομολόγια αυτά κατά την τουριστική περίοδο αυξάνονται σε συχνότητα και ποικιλία διαδρομών, προκειμένου να εξυπηρετήσουν τις μεγαλύτερες ανάγκες μετακίνησης. Τα τελευταία έτη έχουν γίνει σημαντικά βήματα στη βελτίωση της ποιότητας των μεταφορών αυτών, σε βαθμό που η εικόνα τους κρίνεται ιδιαίτερα ικανοποιητική, κυρίως κατά τη διάρκεια της τουριστικής περιόδου.

2.3.1.2 Ακτοπλοϊκές μεταφορές

Η Κρήτη συνδέεται ακτοπλοϊκά με την υπόλοιπη Ελλάδα (Πειραιάς, Κυκλάδες, Δωδεκάνησα και Πελοπόννησος) με επτά εμπορικά και επιβατικά λιμάνια (Ηρακλείου, Σούδας, Ρεθύμνου, Αγίου Νικολάου, Σητείας, Ιεράπετρας, Κίσαμου). Από αυτά τα λιμάνια του Ηρακλείου, της Σούδας και του Ρεθύμνου έχουν την μεγαλύτερη κίνηση σε επιβάτες, εμπορεύματα και οχήματα και από αυτά οι μεγάλες ναυτιλιακές εταιρείες εκτελούν το 80% περίπου του θαλάσσιου μεταφορικού έργου του νησιού. Εκτός από τα αυτά, σε όλη την Περιφέρεια υπάρχουν αρκετά λιμάνια μικρού ή μεσαίου μεγέθους τα οποία χρησιμοποιούνται για μικρότερες εμπορικές κινήσεις ή λειτουργούν ως ιχθυόσκαλες, αλιευτικά καταφύγια και μαρίνες.

2.3.1.3 Αεροπορικές μεταφορές

Η Κρήτη διαθέτει δύο διεθνή αεροδρόμια, του Ηρακλείου και των Χανίων, από όπου εκτελούνται καθημερινά τακτικές πτήσεις από και προς την υπόλοιπη Ελλάδα (Αθήνα, Θεσσαλονίκη, Ρόδο) και προς ευρωπαϊκές χώρες, ενώ τους θερινούς μήνες εξυπηρετούν πτήσεις (charter κατά κύριο λόγο) από όλο τον

κόσμο. Επίσης υπάρχει και το μικρότερο αεροδρόμιο της Σητείας από όπου εκτελούνται πτήσεις για κάποιες περιοχές της Ελλάδας με μικρά αεροπλάνα.

Σχετικά με το Διεθνή Αερολιμένα Ηρακλείου, είναι το μεγαλύτερο αεροδρόμιο της Κρήτης από άποψη επιβατικής κίνησης και εγκαταστάσεων και αποτελεί την κύρια πύλη εισόδου για τους αλλοδαπούς επισκέπτες της Κρήτης. Πρόκειται για διεθνή αερολιμένα που εξυπηρετεί επιβατική κίνηση της τάξης των 3,5 εκ. επιβατών ετησίως και σε εθνικό επίπεδο είναι το δεύτερο σε αφίξεις αεροδρόμιο της Ελλάδας, μετά το Διεθνή Αερολιμένα Αθηνών, ενώ έρχεται πρώτο σε κίνηση επιβατών με πτήσεις charter. Η οδική του προσπέλαση είναι εύκολη και οι εγκαταστάσεις του ικανοποιητικές, ιδιαίτερα μετά από τον πρόσφατο εκσυγχρονισμό του. Παρόλα αυτά, τις περιόδους αιχμής, όπου οι αφίξεις και αναχωρήσεις πτήσεων charters είναι συνεχείς, παρουσιάζεται συνωστισμός και αρκετή δυσκολία στην εξυπηρέτηση των επιβατών.

2.3.2 Ενεργειακή υποδομή

Ενεργειακό ζήτημα και τουρισμός βρίσκονται σε σχέση εξάρτησης. Η τουριστική ανάπτυξη προϋποθέτει ενεργειακή επάρκεια, για την εξασφάλιση υψηλής ποιότητας υπηρεσιών. Ταυτόχρονα, ο τουρισμός αποτελεί τον τομέα υψηλότερης κατανάλωσης ενέργειας της Κρήτης, γεγονός που δικαιολογεί τους ιδιαίτερα υψηλούς ρυθμούς αύξησης της ενεργειακής ζήτησης και τις μεγάλες εποχιακές διακυμάνσεις στη ζήτηση, με συνέπεια δυσλειτουργίες και διακοπές στο σύστημα.

Ο τομέας της ενέργειας έχει ιδιαίτερη σημασία για την Κρήτη καθώς δε συνδέεται με το δίκτυο μεταφοράς ηλεκτρικής ενέργειας της Κεντρικής Ελλάδας. Σύμφωνα με τα στοιχεία του Ενεργειακού Κέντρου της Περιφέρειας Κρήτης, στο νησί λειτουργούν τρεις (από το 2005) συμβατικοί σταθμοί παραγωγής ηλεκτρισμού της ΔΕΗ, στην περιοχή του Αθερινόλακου, των Λινοπεραμάτων και το μικρότερο της Ξυλοκαμάρας, που καλύπτουν τις άμεσες ενεργειακές ανάγκες του νησιού. Επιπλέον, δημιουργείται ενεργειακό κέντρο στην περιοχή Κορακιάς, το οποίο προβλέπεται να λειτουργεί με φυσικό αέριο και αναμένεται ότι μετά την πλήρη λειτουργία του το 2016 (η λειτουργία του θα αρχίσει σταδιακά από το 2012) να λύσει οριστικά το ενεργειακό πρόβλημα της Κρήτης. Παράλληλα, η Κρήτη θεωρείται πρωτοπόρος στην εκμετάλλευση ανανεώσιμων πηγών ενέργειας, δεδομένου και του συγκριτικού πλεονεκτήματος που διαθέτει (υψηλή ηλιοφάνεια, ισχυροί άνεμοι). Έτσι, αιολικά πάρκα βρίσκονται εγκαταστημένα σε διάφορα σημεία στην Κρήτη με κυριότερες συγκεντρώσεις στην περιοχή της Σητείας Λασιθίου.

2.3.3 Υποδομές υγείας

Η παροχή υπηρεσιών υγείας στην Περιφέρεια Κρήτης βρίσκεται σε ικανοποιητικό επίπεδο, αφού καλύπτεται από το Πανεπιστημιακό Νοσοκομείο Ηρακλείου (ΠΑ.Γ.Ν.Η), τα Νομαρχιακά Νοσοκομεία, τα Κέντρα Υγείας και τα Περιφερειακά Ιατρεία. Σε κάθε μεγάλη πόλη (Χανιά, Ηράκλειο, Ρέθυμνο, Άγιος Νικόλαος, Νεάπολη, Σητεία και Ιεράπετρα) εδρεύει Νοσοκομείο και καλύπτει τις ανάγκες των κατοίκων και των επισκεπτών σε επίπεδο νομού. Οι ανάγκες σε τοπικό επίπεδο καλύπτονται από τα Κέντρα

Υγείας και τα Περιφερειακά Ιατρεία, και εκεί υπάρχουν τα μεγάλα προβλήματα, λόγω έλλειψης του αναγκαίου προσωπικού και της στοιχειώδους κτιριακής και υλικοτεχνικής υποδομής. Οι περιπτώσεις που χρήζουν ειδικής αντιμετώπισης εξυπηρετούνται από τα μεγαλύτερα νοσοκομεία (ΠΑΓΝΗ, Νομαρχιακά) που έχουν μεγαλύτερη επάρκεια σε εξοπλισμό και ιατρικό-νοσηλευτικό προσωπικό, γεγονός που έχει ως αποτέλεσμα τον υπέρφορτο εργασίας κυρίως στα επείγοντα περιστατικά. Επίσης, πέρα από τη δημόσια νοσοκομεία, και στις τέσσερις μεγάλες πόλεις της Κρήτης λειτουργούν και ιδιωτικά θεραπευτήρια.

Ενδιαφέρον παρουσιάζουν οι περιπτώσεις εφαρμογής πιλοτικών προγραμμάτων “τηλεϊατρικής”, όπως επίσης και η προσπάθεια ιδιωτικών και δημόσιων κλινικών που εφαρμόζουν προγράμματα αποκατάστασης και θεραπείας χρόνιων νοσημάτων, σε ασθενείς επισκέπτες. Επιπλέον, το ΒΕΜΜΟ (Βαρδινογιάννειο Κέντρο Μεταμοσχεύσεως οφθαλμού) και του Κέντρου Αιμοκάθαρσης ΜΕΣΟΓΕΙΟΣ προσφέρουν προγράμματα ιατρικού τουρισμού και έτσι ο ασθενής συνδυάζει τις διακοπές του σε ένα άνετο περιβάλλον με την θεραπεία της ασθένειάς του (θεραπείες ματιών, αιμοκαθάρσεις, φυσιοθεραπείες κ.λπ.).

2.3.4 ΕΙΔΙΚΕΣ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΕΣ ΥΠΟΔΟΜΕΣ

Στον τομέα των ειδικών τουριστικών υποδομών η παρούσα κατάσταση στην Περιφέρεια Κρήτης έχει ως εξής:

- Λιμένες Σκαφών Αναψυχής: Λειτουργούν οι μαρίνες του Ηρακλείου και του Αγίου Νικολάου.
- Συνεδριακά Κέντρα: Την τελευταία πενταετία ιδρύθηκαν και λειτουργούν αρκετά συνεδριακά κέντρα στην Κρήτη, δίνοντας ώθηση στην ανάπτυξη του συνεδριακού τουρισμού.
- Γήπεδα Γκολφ: Ολοκληρώθηκε και λειτουργεί με χρηματοδότηση, μέσω του νόμου 2601/98, γήπεδο δεκαοχτώ οπών στην περιοχή Χερσονήσου του νομού Ηρακλείου, καθώς και ένα άλλο γήπεδο, εννέα οπών στην Ελούντα. Επίσης, βρίσκονται στα σχέδια και η δημιουργία γηπέδων γκολφ στους νομούς Ρεθύμνου, Λασιθίου και Χανίων.
- Κέντρα Θαλασσοθεραπείας: Έχουν ιδρυθεί και λειτουργούν τέτοια κέντρα σε πολυτελείς ξενοδοχειακές μονάδες του νησιού, μέσω του νόμου 2601/98.
- Κέντρα Προπονητικού - Αθλητικού Τουρισμού: Ιδρύθηκε και λειτουργεί προπονητικό - αθλητικό κέντρο, με ιδιωτικά κεφάλαια, στην περιοχή των Γουβών, ανατολικά της πόλης του Ηρακλείου.

2.4 SWOT ANALYSIS ΣΤΟ ΝΗΣΙ ΤΗΣ ΚΡΗΤΗΣ

Βάση των γεωγραφικών και κοινωνικο-οικονομικών στοιχείων που χαρακτηρίζουν την Περιφέρεια Κρήτης, καθώς και το επίπεδο τουριστικής της ανάπτυξης, γίνεται η ανάλυση SWOT για το σύνολο του νησιού. Σκοπός είναι να εμφανιστούν με συνοπτικό τρόπο, οι άξονες προτεραιότητας με βάση τους οποίους πρέπει να σχεδιαστεί η στρατηγική τουριστικής ανάπτυξης.

Η μέθοδος SWOT επιτρέπει την σύνδεση των δύο επιπέδων ανάλυσης, δηλαδή των παραγόντων του εσωτερικού και του εξωτερικού περιβάλλοντος. Και στα δύο επίπεδα (εσωτερικό και εξωτερικό) καταγράφονται τα πλεονεκτήματα και τα προβλήματα για την περιοχή και πιο συγκεκριμένα :

A. Εσωτερικό περιβάλλον

1. Δυνάμεις (Strengths): Πρόκειται για τις συνθήκες και τα χαρακτηριστικά της ίδιας της περιοχής που στηρίζουν την αναπτυξιακή προσπάθεια και σχετίζονται άμεσα με τα πλεονεκτήματα που διαθέτει η περιοχή, χάρη στα οποία υπάρχουν πραγματικές προοπτικές αναβάθμισης του τουρισμού. Τα πλεονεκτήματα αυτά αφορούν τους πόρους, τους συντελεστές παραγωγής, την οργάνωση, λειτουργία και διάρθρωση του κοινωνικο-οικονομικού ιστού, και όλους τους παράγοντες που καθορίζουν την αποτελεσματικότητα και

αποδοτικότητα των τουριστικών δραστηριοτήτων, καθώς και την πολιτιστική και περιβαλλοντική κατάσταση που επικρατεί.

2. Αδυναμίες (Weakness): Πρόκειται για τις συνθήκες και τα χαρακτηριστικά της ίδιας της περιοχής που εμποδίζουν ή αντανάκλουν την αναπτυξιακή προσπάθεια. Οι παράγοντες αυτοί, με την αρνητική τους επιρροή, μειώνουν την απόδοση και αποτελεσματικότητα είτε ορισμένων είτε όλων των παραμέτρων που συνδέονται με την τουριστική ανάπτυξη και ταυτόχρονα καταγράφονται ως προβλήματα για την περιοχή. Όπως και για τα πλεονεκτήματα έτσι και οι αδυναμίες συσχετίζονται με όλους τους παράγοντες που άμεσα ή έμμεσα επηρεάζουν την αποτελεσματικότητα των τουριστικών δραστηριοτήτων και επομένως τις δυνατότητες βελτίωσής τους.

B. Εξωτερικό επίπεδο

3. Ευκαιρίες (Opportunities): Πρόκειται για τις τρέχουσες καθώς και μελλοντικές συνθήκες της τουριστικής αγοράς, αλλά και του “γενικού περιβάλλοντος” στο οποίο εντάσσεται η περιοχή μελέτης. Οι παράγοντες αυτοί έχουν ή τείνουν να έχουν θετική επιρροή στην αναπτυξιακή διαδικασία και βοηθούν τις εσωτερικές προσπάθειες εμπλουτισμού του τουριστικού προϊόντος και της απασχόλησης και επομένως στη βελτίωση της τουριστικής προσφοράς και ανταγωνιστικότητας.

4. Απειλές (Threats): Πρόκειται σε αντίθεση με την προηγούμενη ομάδα, για τις τρέχουσες ή μελλοντικές συνθήκες του “γενικού περιβάλλοντος” που ασκούν αρνητική επιρροή στις προσπάθειες ανάπτυξης του τουριστικού προϊόντος της περιοχής. Επιπλέον, απειλούν την βιώσιμη ανάπτυξη της με την έννοια ότι, άλλοτε δημιουργούν νέες

μορφές προβλημάτων στην μέχρι σήμερα οργάνωση και λειτουργία των οικονομικών δραστηριοτήτων, και άλλοτε δυσκολεύουν τις προσπάθειες για μελλοντική βελτίωση τους.

Εν συνεχεία ακολουθεί ο συγκεντρωτικός πίνακας της ανάλυσης SWOT και στις επόμενες ενότητες παρουσιάζονται αναλυτικότερα οι δυνάμεις, οι αδυναμίες, οι ευκαιρίες και οι απειλές για την Περιφέρεια Κρήτης ως τουριστικός προορισμός.

ΠΙΝΑΚΑΣ 2.1, SWOT Analysis	
<p style="text-align: center;"><u>Δυνάμεις (Strengths)</u></p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Γεωγραφική θέση 2. Κλιματολογικές συνθήκες 3. Φυσικοί & ανθρωπογενείς πόροι 4. Ωριμότητα τοπικής κοινωνίας 5. Ισχυρή τοπική οικονομία 6. Ισχυρό αναπτυξιακό περιβάλλον 7. Επαρκείς τουριστικές υποδομές και υπηρεσίες 8. Επαρκείς υποστηρικτικές υποδομές 9. Θέση στην παγκόσμια τουριστική αγορά 10. Συγκροτημένη διαφημιστική εικόνα 11. Υψηλή τουριστική ζήτηση 	<p style="text-align: center;"><u>Αδυναμίες (Weaknesses)</u></p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Εποχικότητα 2. Υψηλός βαθμός εξάρτησης από Tour Operators του εξωτερικού 3. Ανεπάρκεια ειδικών τουριστικών εγκαταστάσεων 4. Έλλειψη συνεννόησης & ενιαίας στρατηγικής 5. Ανεξέλεγκτη ιδιωτική επενδυτική δραστηριότητα 6. Άνιση συγκέντρωση τουριστικών εγκαταστάσεων και υποδομών 7. Ανεπάρκεια τεχνικών υποδομών (περιβάλλοντος) 8. Υστέρηση στην απορρόφηση & αξιοποίηση Ευρωπαϊκών κονδυλίων
<p style="text-align: center;"><u>Ευκαιρίες (Opportunities)</u></p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Άνοιγμα νέων αγορών 2. Αυξητική τάση του εγχώριου τουρισμού 3. Διείσδυση νέων τεχνολογιών στον τουρισμό 4. Ανατίμηση του δολαρίου έναντι του ευρώ 5. Η διαφημιστική προβολή του ελληνικού τουρισμού 6. Ολοκλήρωση βασικών τεχνικών υποδομών 7. Ανάπτυξη εναλλακτικών μορφών τουρισμού 8. Προώθηση της “Κρητικής 	<p style="text-align: center;"><u>Απειλές (Threats)</u></p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Ισχυρός ανταγωνισμός 2. Διάφορα τυχαία γεγονότα που έχουν αρνητική επίδραση στον τουρισμό 3. Έλλειψη χωροταξικού σχεδιασμού 4. Αμέλεια ρύθμισης πολεοδομικών εκκρεμοτήτων από το ΥΠΕΧΩΔΕ 5. Υψηλές εργοδοτικές εισφορές 6. Μη ευαισθητοποίηση της τοπικής αυτοδιοίκησης σε θέματα τουρισμού 7. Έλλειψη ανώτερης και ανώτατης τουριστικής εκπαίδευσης

διατροφής” ως τουριστικός πόρος 9. Αναπτυξιακοί νόμοι 10. Θετικό χρηματοδοτικό περιβάλλον	
---	--

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΠΕΡΑΙΑ

2.4.1 ΔΥΝΑΜΕΙΣ (Strengths)

- 1. Γεωγραφική θέση:** Η Κρήτη τοποθετημένη στη μέση της Μεσογείου διαθέτει συγκριτικό πλεονέκτημα έναντι πολλών τουριστικών προορισμών παγκοσμίως. Επίσης, διατηρεί το νησιώτικο χαρακτήρα της, διαθέτοντας πολλά χιλιόμετρα ακτογραμμής, ενώ λόγω του μεγέθους της δίνει τη δυνατότητα και για δραστηριότητες ηπειρωτικών περιοχών.
- 2. Κλιματολογικές συνθήκες:** Διαθέτει άριστο κλίμα με τα υψηλά ποσοστά ηλιοφάνειας στην Ευρώπη, με καλοκαίρι που ξεκινά από τον Απρίλιο και φθάνει έως τον Οκτώβριο και ταυτόχρονα με πολύ ήπιο χειμώνα.
- 3. Υψηλό επίπεδο και πλήθος φυσικών και ανθρωπογενών πόρων:** Μοναδικό φυσικό περιβάλλον (εθνικός δρυμός, μεγάλος αριθμός προστατευόμενων περιοχών και περιοχών φυσικού κάλλους, πλούσια τοπική πανίδα και χλωρίδα, σπάνια οικοσυστήματα) και πλούσιο ανθρωπογενές περιβάλλον (παγκόσμιας φήμης και σπουδαιότητας αρχαιολογικά μνημεία, παραδοσιακοί οικισμοί, μοναδικότητα ηθών, εθίμων και φιλόξενη ατμόσφαιρα) συνθέτουν ένα μείγμα δυνατών πόλων έλξης επισκεπτών από όλο τον κόσμο.
- 4. Ωριμότητα τοπικής κοινωνίας:** Εξοικειωμένος πληθυσμός με το φαινόμενο του τουρισμού - ώριμος συναισθηματικά (ψυχολογικά) για να αποδεχθεί και να στηρίξει την υφιστάμενη τουριστική ανάπτυξη.

- 5. Ισχυρή τοπική οικονομία:** Ισχυρή οικονομία, ικανή να στηρίξει επενδυτικές πρωτοβουλίες και να δώσει επιπλέον ώθηση στην τουριστική ανάπτυξη
- 6. Ισχυρό αναπτυξιακό περιβάλλον:** Υπάρχει το κατάλληλο υπόβαθρο για την επίτευξη μιας προγραμματισμένης και καλά στοχευμένης τουριστικής ανάπτυξης. Δραστηριοποιούνται σε θέματα τουρισμού εκτός από τους αμιγείς τουριστικούς φορείς (ΕΟΤ, Νομαρχιακές Επιτροπές Τουριστικής Προβολής) και άλλοι δημόσιοι και ιδιωτικοί φορείς.
- 7. Επαρκείς τουριστικές υποδομές και υπηρεσίες:** Η Κρήτη διαθέτει υψηλής ποιότητας και ποικιλία ξενοδοχείων και καταλυμάτων για τουρίστες όλων των κοινωνικών και οικονομικών τάξεων, γνωστά για το πολύ καλό επίπεδο υπηρεσιών που προσφέρουν. Επίσης, υπάρχει επάρκεια λοιπών τουριστικών υπηρεσιών (αναψυχής, ενοικίασης αυτοκινήτων, κλπ) σε κάθε επίπεδο.
- 8. Επαρκείς υποστηρικτικές υποδομές:** Λειτουργούν και είναι σε στάδιο βελτίωσης και επέκτασης τεχνικές υποδομές μεταφορών (εθνικό και επαρχιακό δίκτυο) και περιβάλλοντος (σταθμοί βιολογικού καθαρισμού και ΧΥΤΑ). Με βάση την υφιστάμενη τουριστική κίνηση επαρκούν (οριακά βέβαια στις περισσότερες περιπτώσεις) για να καλύψουν τις ανάγκες.
- 9. Θέση στην παγκόσμια τουριστική αγορά:** Κατέχει πρωτεύουσα θέση στον τομέα του μαζικού τουριστικού προορισμού των 3S (ήλιου, θάλασσας, άμμου), μεταξύ άλλων περιοχών με κοινά χαρακτηριστικά στη Μεσογειακή λεκάνη.

10. Συγκροτημένη διαφημιστική εικόνα: Το νησί της Κρήτης έχει καθιερωθεί παγκοσμίως ως παραδοσιακός τουριστικός προορισμός και έχει διαμορφώσει την εικόνα ενός ασφαλούς και φιλικού τουριστικού προορισμού.

11. Υψηλή τουριστική ζήτηση: Η Κρήτη έχει πολύ υψηλή τουριστική ζήτηση με αύξηση της τάξης του 10% ανά δεκαετία, με κυριότερες χώρες προέλευσης τις Ευρωπαϊκές. Είναι ο πρώτος τουριστικός προορισμός της Ελλάδας σε ό,τι αφορά τις διανυκτερεύσεις, με πληρότητες που κατά τη τουριστική περίοδο (Απρίλιο-Οκτώβριο) κυμαίνονται από 75 έως και 110%). Τέλος έχει υψηλό ποσοστό επαναλαμβανόμενου τουρισμού (41% το 1998) και υψηλό ποσοστό εκπλήρωσης των προσδοκιών του τουριστών (86%), γεγονός που φανερώνουν την ικανοποίηση των επισκεπτών και δίνουν στο νησί σημαντικό ανταγωνιστικό πλεονέκτημα.

2.4.2 ΑΔΥΝΑΜΙΕΣ (Weaknesses)

1. Εποχικότητα: Η Κρήτη, όπως και οι περισσότεροι μεσογειακοί προορισμοί, αντιμετωπίζει έντονο πρόβλημα στην επιμήκυνση του τουριστικού προϊόντος της. Αυτή η εποχικότητα είναι συνέπεια α) του μαζικού τουρισμού του ήλιου και της θάλασσας που περιορίζεται το πολύ σε 6-7 μήνες το χρόνο, β) της μη επαρκούς αξιοποίησης και ανάδειξης των συγκριτικών πλεονεκτημάτων της ενδοχώρας, τα οποία είναι ικανά να στηρίξουν έναν τουρισμό 12 μηνών (π.χ. ορεινός

τουρισμός, οικοτουρισμός) και γ) της έλλειψης υποδομών θεματικού τουρισμού (π.χ. αθλητικός).

2. Υψηλός βαθμός εξάρτησης από τους μεγάλους Tour Operators

του εξωτερικού: Το τουριστικό προϊόν της Κρήτης είναι ιδιαίτερα ευάλωτο σε εξωτερικές επιδράσεις και εξαρτάται σχεδόν απόλυτα από τις εκάστοτε αποφάσεις των μεγάλων τουριστικών γραφείων της Ευρώπης, λόγω α) έλλειψης κεντρικού στρατηγικού σχεδιασμού και προγραμματισμού, β) έλλειψης συστηματικής κεντρικής τουριστικής πολιτικής και γ) εξάρτησης από την πρακτική των πτήσεων charters που ελέγχονται κατ' αποκλειστικότητα από τους Tour Operators.

3. Ανεπάρκεια ειδικών τουριστικών εγκαταστάσεων:

Όπως έχει αναφερθεί σε προηγούμενο κεφάλαιο, οι ειδικές τουριστικές υποδομές της Κρήτης (π.χ. μαρίνες, γήπεδα γκολφ, συνεδριακά κέντρα κλπ), κρίνονται ανεπαρκείς, βοηθώντας έτσι το πρόβλημα της εποχικότητας και στερώντας από το νησί τη δυνατότητα να εκμεταλλευτεί τουρισμό υψηλού επιπέδου.

4. Έλλειψη συνεννόησης & ενιαίας στρατηγικής:

Ο κλάδος του τουρισμού αν και θεωρείται εθνική υπόθεση εντούτοις στερείται ακόμη ενός ενιαίου στρατηγικού σχεδιασμού που θα του δώσει την δυνατότητα να αξιοποιήσει σε περιφερειακό και εθνικό επίπεδο, τις μεγάλες πραγματικές δυνατότητες που έχει ο κλάδος. Σε πάρα πολλές περιπτώσεις εντοπίζονται αντίθετα από τα αναμενόμενα αποτελέσματα παρά την προσπάθεια πολλών φορέων, ειδικών και μη σε θέματα τουρισμού, λόγω ακριβώς της έλλειψης ενιαίας στρατηγικής και συντονισμένου σχεδιασμού (π.χ. πολιτική προβολής κάνει

ταυτόχρονα ο ΕΟΤ, οι ΟΤΑ και άλλοι φορείς χωρίς προηγούμενη συνεννόηση μεταξύ τους για τις προτεραιότητες και τους στόχους ώστε να υπάρχει συμπληρωματικότητα και όχι επικάλυψη όπως συχνά συμβαίνει).

5. Ανεξέλεγκτη ιδιωτική επενδυτική δραστηριότητα: Το πρόβλημα αυτό έχει τις ρίζες του στην περίοδο που η Κρήτη εντοπίστηκε και αναδείχθηκε ως σημαντικός τουριστικός προορισμός, οπότε και η ανταπόκριση του ιδιωτικού τομέα ήταν μεν άμεση, αλλά ανεξέλεγκτη και άναρχη. Συνέπεια αυτού ήταν ότι μέσα σε δύο δεκαετίες οι ανεκμετάλλευτες παραλιακές εκτάσεις φιλοξένησαν ξενοδοχειακές μονάδες και καταλύματα, καθώς και κάθε άλλου είδους τουριστικές υποδομές, άναρχα και ανεξέλεγκτα δομημένες, αλλοιώνοντας έτσι το κρητικό τοπίο και προξενώντας ανεπανόρθωτες βλάβες στο φυσικό και δομημένο περιβάλλον.

6. Άνιση συγκέντρωση τουριστικών εγκαταστάσεων και υποδομών: Παρατηρείται συγκέντρωση τουριστικών ροών και συνεπώς τουριστικών και υποστηρικτικών υποδομών και εξυπηρετήσεων σε παραθαλάσσιες κυρίως περιοχές του βόρειου άξονα και σε ορισμένες περιοχές των νοτίων παραλίων. Έτσι δημιουργούνται περιορισμοί ανάπτυξης της ενδοχώρας, λόγω ανεπάρκειας βασικών υποδομών και δυσκολία διάχυσης της τουριστικής ανάπτυξης από τις τουριστικές περιοχές προς αυτή, λόγω εγγενών ελλείψεών της.

7. Ανεπάρκεια τεχνικών υποδομών (περιβάλλοντος): Τέτοιες ανεπάρκειες εντοπίζονται α) σε περιοχές που δεν λειτουργούν ή υπολειτουργούν σταθμοί βιολογικού καθαρισμού και ΧΥΤΑ ή δεν

καλύπτονται από τις αντίστοιχες υποδομές γειτονικών περιοχών και β) σε περιπτώσεις που λειτουργούν οι εν λόγω υποδομές αλλά ο αριθμός χρηστών (π.χ. λόγω της αυξημένης τουριστικής κίνησης) υπερβαίνει τα όρια της εξυπηρέτησης των υποδομών αυτών.

- 8. Υστέρηση στην απορρόφηση & αξιοποίηση Ευρωπαϊκών κονδυλίων:** Το σημείο αυτό αφορά την μερική ή “της τελευταίας στιγμής” απορρόφηση των διατιθέμενων πόρων, παρά το γεγονός ότι η Κρήτη έρχεται πρώτη σε απορροφητικότητα κονδυλίων στην Ελλάδα. Αυτή η υστέρηση οφείλεται: α) στην έλλειψη έγκαιρης, στοχευμένης και προγραμματισμένης δράσης των εμπλεκόμενων με τον τουρισμό φορέων και β) στην έλλειψη συστηματικής και διαρκούς υποστήριξης και συντονισμού των φορέων του δημόσιου και του ιδιωτικού φορέα.

2.4.3 ΕΥΚΑΙΡΙΕΣ (Opportunities)

- 1. Άνοιγμα νέων αγορών:** Τα τελευταία χρόνια, εκτός από τις παραδοσιακές αγορές (Γερμανία, Μ. Βρετανία, κλπ), έχουν δημιουργηθεί νέες αγορές, όπως οι χώρες της Ανατ. Ευρώπης, η Ρωσία και άλλες, που δείχνουν ιδιαίτερο ενδιαφέρον για την Κρήτη ως τουριστικό προορισμό.
- 2. Αυξητική τάση του εγχώριου τουρισμού:** Το γεγονός αυτό, δεδομένου και του ότι για το έτος 2000 το 15,2% των αφίξεων στην Κρήτη ήταν ημεδαποί, αποτελεί σημαντική εξέλιξη διότι, εκτός των άλλων, ο εγχώριος τουρισμός καταναλώνει περισσότερο κατά τη

διάρκεια των διακοπών του. Μάλιστα, ο εγχώριος τουρισμός στην Κρήτη αναμένεται να αυξηθεί τα επόμενα χρόνια λόγω του ότι: α) τα τελευταία χρόνια το 95,5% των Ελλήνων παραμένει στη χώρα του για διακοπές β) 8 στους 10 Έλληνες προτιμούν τις διακοπές του ήλιου και της θάλασσας, γ) η αξιοπιστία και η πολύ καλή κατάσταση των ακτοπλοϊκών συγκοινωνιών της Κρήτης της δίνει σημαντικό πλεονέκτημα έναντι των άλλων προορισμών της Ελλάδας (Κυκλάδες, Δωδεκάνησα κλπ).

3. Διείσδυση νέων τεχνολογιών στον τουρισμό: Με την είσοδο των νέων τεχνολογιών στον τομέα του τουρισμού (προβολή μέσω Internet, e-booking κλπ) δίνονται δυνατότητες ώστε να μειωθεί η εξάρτηση των ξενοδοχείων, και γενικότερα του τουρισμού, της Κρήτης από τους Tour Operators του εξωτερικού. Επίσης, η Περιφέρεια Κρήτης διαθέτει συγκριτικό πλεονέκτημα λόγω της ύπαρξης Τεχνολογικών και Εκπαιδευτικών Ιδρυμάτων (ΙΤΕ, Τεχνολογικό Πάρκο, Πανεπιστήμιο, Πολυτεχνείο), τα οποία ήδη έχουν να επιδείξουν σημαντικό έργο στον τομέα του τουρισμού, όπως πληροφοριακά συστήματα, ηλεκτρονικές βάσεις δεδομένων, πρωτοποριακές δράσεις στον τομέα της υγείας που συνδέονται με τον τουρισμό κλπ.

4. Η διαφημιστική προβολή του ελληνικού τουρισμού: Η έντονη κινητικότητα του Υπουργείου Τουριστικής Ανάπτυξης σε θέματα επικοινωνίας και προβολής του ελληνικού τουρισμού, είχε εμφανή αποτελέσματα για την περίοδο του 2005 ενώ αναμένονται ακόμα μεγαλύτερα οφέλη για τα επόμενα έτη.

5. **Ολοκλήρωση βασικών τεχνικών υποδομών:** Τεράστιας σημασίας για την τουριστική ανάπτυξη του νησιού είναι η ολοκλήρωση βασικών υποδομών, όπως π.χ. μονάδων βιολογικού καθαρισμού, ΧΥΤΑ, έργων ύδρευσης και αποχέτευσης, του αεροδρομίου της Σητείας και άλλα.
6. **Ανάπτυξη εναλλακτικών μορφών τουρισμού:** Τα τελευταία χρόνια παρατηρούνται στην Περιφέρεια τάσεις ανάπτυξης εναλλακτικών μορφών τουρισμού, οι οποίες εάν αξιοποιηθούν κατάλληλα θα συμβάλουν στην ανάδειξη και ανάπτυξη αναξιοποίητων περιοχών της Κρητικής ενδοχώρας, λειτουργώντας ανασχετικά στις τάσεις εγκατάλειψής της και μειώνοντας το πρόβλημα της εποχικότητας.
7. **Πρώθηση της “Κρητικής διατροφής” ως τουριστικός πόρος:** Τα τελευταία χρόνια η γαστρονομία αποκτά ολοένα και μεγαλύτερη θέση στην διεθνή τουριστική αγορά και αναδεικνύεται ως τουριστικό προϊόν με υψηλή προστιθέμενη αξία. Τα κρητικά προϊόντα και η κρητική κουζίνα διεκδικούν σημαντικό μερίδιο σε αυτήν, λόγω της αναγνωρισμένης υψηλής τους ποιότητας και των ευεργετικών τους επιδράσεων στην υγεία του ανθρώπου και πρέπει τα ξενοδοχεία να εκμεταλλευτούν αυτό το “νέο προϊόν”.
8. **Αναπτυξιακοί νόμοι:** Κάθε νέος αναπτυξιακός νόμος δίνει ώθηση στην ανάπτυξη και βελτίωση του τουριστικού προϊόντος. Με κάθε νέο αναπτυξιακό νόμο δημιουργείται ένα ευνοϊκό επενδυτικό περιβάλλον για τις ξενοδοχειακές μονάδες της Κρήτης. Έτσι προβλέπεται η ενίσχυση καινοτόμων δράσεων του τουριστικού τομέα με στόχο τη μείωση της εποχικότητας, την αναβάθμιση της ποιότητας, τη

διασύνδεση με τον πρωτογενή και δευτερογενή τομέα, τη διασύνδεση με τον πολιτισμό και την παράδοση και την αξιοποίηση των νέων τεχνολογιών.

2.4.4 ΑΠΕΙΛΕΣ (Threats)

1. Ισχυρός ανταγωνισμός: Απειλή, (βέβαια ταυτόχρονα θα μπορούσε να λειτουργήσει και ως κίνητρο-πρόκληση) για την πιο ολοκληρωμένη και ποιοτική ανάπτυξη του τουρισμού στην Κρήτη, αποτελεί ο διεθνής ανταγωνισμός ολοένα αυξάνεται και προέρχεται από: α) τις αναπτυγμένες χώρες που προσφέρουν πολύ υψηλό επίπεδο τουριστικού προϊόντος, στο οποίο η Περιφέρεια Κρήτης πρέπει να "απαντήσει" άμεσα με αναβάθμιση των υποδομών, ανωδομών και υπηρεσιών της, β) από ανερχόμενους τουριστικούς προορισμούς που διαθέτουν παρθένο φυσικό και ανθρωπογενές περιβάλλον και προσελκύουν την ολοένα αυξανόμενη μερίδα των τουριστών που αναζητούν τη "διαφορετικότητα" στον τόπο που επισκέπτονται, γ) από άλλους προορισμούς της Μεσογείου, οι οποίοι διαθέτουν παρόμοιο τουριστικό "προφίλ", αλλά με υψηλότερη ποιότητα υποδομών και υπηρεσιών και μεγαλύτερη διείσδυση στην αγορά.

2. Διάφορα τυχαία γεγονότα που έχουν αρνητική επίδραση στον τουρισμό: Τυχαία γεγονότα όπως φυσικές καταστροφές, επιδημίες, τρομοκρατικές ενέργειες και άλλα, μπορούν να μειώσουν τα έσοδα του κλάδου και, το κυριότερο, να καταστρέψουν την καλή εικόνα της Κρήτης ως τουριστικό προορισμό.

- 3. Έλλειψη χωροταξικού σχεδιασμού:** Η έλλειψη χωροταξικού σχεδιασμού ευνοεί την αυθαιρεσία και την αισθητική υποβάθμιση που συνθέτουν την σημερινή εικόνα του οικιστικού και ανθρωπογενούς περιβάλλοντος των περιοχών της Κρήτης. Εδώ να σημειωθεί ότι αυτή η έλλειψη εμποδίζει και νομικά την άρση του κορεσμού στη Κρήτη, δημιουργώντας σοβαρά εμπόδια στην δημιουργία νέων πολυτελών μονάδων και άλλων τουριστικών εγκαταστάσεων, αλλά και θέτοντας, σε πολλές περιπτώσεις, ανενεργό τον αναπτυξιακό νόμο. Επίσης, αντίστοιχη υστέρηση καταγράφεται σε επίπεδο νομικού θεσμικού πλαισίου για την ανάδειξη - αξιοποίηση και παράλληλη προστασία των οικοτόπων, η οποία είχε ως αποτέλεσμα την υποβάθμιση του φυσικού περιβάλλοντος και την πρόκληση ανεπανόρθωτων βλαβών σε οικοσυστήματα υψηλής αξίας (π.χ. Ελαφονήσι, Πρέβελη, Βάι).
- 4. Αμέλεια ρύθμισης πολεοδομικών εκκρεμοτήτων των ξενοδοχείων από το ΥΠΕΧΩΔΕ:** Το θέμα της αμέλειας της ρύθμισης από το αρμόδιο υπουργείο των πολεοδομικών εκκρεμοτήτων που ταλαιπωρούν περισσότερα από 5.000 ελληνικά ξενοδοχεία, δημιουργεί συχνά προβλήματα στη νομιμότητα της λειτουργίας των μονάδων αυτών, ενώ παράλληλα δημιουργεί πρόσφορο έδαφος για εκβιασμούς.
- 5. Υψηλές εργοδοτικές εισφορές:** Οι υψηλές εργοδοτικές εισφορές που πληρώνουν τα ξενοδοχεία, οι οποίες είναι οι υψηλότερες μεταξύ των χωρών της Ε.Ε., αποτελούν τροχοπέδη στη βελτίωση της ανταγωνιστικότητας των ξενοδοχειακών επιχειρήσεων και εμποδίζουν τη δημιουργία περισσότερων θέσεων απασχόλησης.

- 6. Μη ευαισθητοποίηση της τοπικής αυτοδιοίκησης σε θέματα τουρισμού:** Συχνά οι φορείς της τοπικής αυτοδιοίκησης, και κυρίως οι δήμοι, δεν αντιμετωπίζουν τα ξενοδοχεία, και γενικότερα τον τουρισμό, με τη δέουσα σοβαρότητα. Έτσι είναι αρκετά συχνό το φαινόμενο οι δήμοι να αδιαφορούν για την εκτέλεση βασικών έργων υποδομής ή να ξεκινούν σε τουριστικές περιοχές τεχνικά έργα, που θα μπορούσαν με σωστό προγραμματισμό να είχαν γίνει νωρίτερα (π.χ. ασφαλτοστρώσεις, έργα ύδρευσης και αποχέτευσης, κλπ), εν μέσω της τουριστικής περιόδου, δυσχεραίνοντας τη λειτουργία των τουριστικών επιχειρήσεων και δημιουργώντας άσχημη εικόνα στους τουρίστες.
- 7. Έλλειψη ανώτερης και ανώτατης τουριστικής εκπαίδευσης:** Η λύση αυτού του προβλήματος, με τη δημιουργία τουριστικών τμημάτων σε πανεπιστήμια και σε ΤΕΙ της Κρήτης και άλλων περιοχών της χώρας, θα πρόσφερε στην αγορά αξιόλογα στελέχη που θα μπορούσαν να βελτιώσουν την ποιότητα των παρεχόμενων υπηρεσιών και να διαχειριστούν καλύτερα το τουριστικό προϊόν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3

ΤΟ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΟ ΠΡΟΪΟΝ ΤΟΥ ΡΕΘΥΜΝΟΥ

Το Ρέθυμνο είναι η πρωτεύουσα του ομώνυμου νομού και η τρίτη σε μέγεθος πόλη της Κρήτης, κτισμένη μεταξύ δύο άλλων μεγάλων πόλεων, του Ηρακλείου που είναι ανατολικά (78 χμ) και των Χανίων που είναι δυτικά (58 χμ). Βρίσκεται κατά μήκος της βόρειας ακτής σχεδόν στη μέση του νησιού και η ανάπτυξή του γίνεται κατά μήκος της παραλίας αυτής. Στα ανατολικά του έχει μια από τις μεγαλύτερες παραλίες άμμου στην Κρήτη (12 χμ) και στα δυτικά μια βραχώδη ακτή που τελειώνει στην αρχή μιας άλλης μεγάλης παραλίας άμμου έκτασης 10 χμ.

Το κλίμα είναι θερμό και μεσογειακό. Τα καλοκαίρια επικρατεί ζέστη και υγρασία με τη θερμοκρασία να κυμαίνεται από 26-32 C. Κατά τους χειμερινούς μήνες η θερμοκρασία φτάνει μέχρι τους 14°C ενώ στα χαρακτηριστικά του καιρού είναι οι ισχυροί βόρειοι και νότιοι άνεμοι και η μακρά περίοδος βροχοπτώσεων.

Στο Ρέθυμνο μπορεί να φτάσει κανείς απ' ευθείας με πλοίο αφού υπάρχει άμεση σύνδεση καθ' όλη τη διάρκεια του έτους από το λιμάνι του Ρεθύμνου στον Πειραιά με καθημερινά δρομολόγια που εκτελούν αυτή τη γραμμή. Η πόλη δεν έχει αεροδρόμιο αλλά εξυπηρετείται από τους αερολιμένες των Χανίων και Ηρακλείου και με τα υπεραστικά λεωφορεία του ΚΤΕΛ γίνονται οι μετακινήσεις από τις πόλεις αυτές στο Ρέθυμνο.

Σε γενικές γραμμές μπορούμε να πούμε πως ενώ το Ρέθυμνο φαίνεται σαν μια μικρή πόλη, που ανήκει σ' ένα νομό ο οποίος φαντάζει στον κάθε επισκέπτη ως ο πιο ορεινός και επομένως ο φτωχότερος ίσως, νομός της Κρήτης η πραγματικότητα είναι τελείως διαφορετική. Ο Δήμος Ρεθύμνης είναι μια δυναμικά αναπτυσσόμενη περιοχή, η πόλη του Ρεθύμνου βρίσκεται σχεδόν στο μέσο του βόρειο Άξονα του νησιού και αποτελεί το διοικητικό,

συγκοινωνιακό, εκπαιδευτικό - πολιτιστικό και οικονομικό - τουριστικό κέντρο του νομού. Ύστερα από μια μακρά περίοδο κάμψης, η πόλη του Ρεθύμνου παρουσίασε κατά την περίοδο 1971-1991 αξιόλογη πληθυσμιακή αύξηση. Σύμφωνα με τα στοιχεία των γενικών απογραφών την εικοσαετία μεταξύ 1971-1991 ο μέσος ετήσιος ρυθμός μεταβολής του πληθυσμού της πόλης του Ρεθύμνου έφτασε το 2,22%. Την ίδια περίοδο ο μέσος ετήσιος ρυθμός μεταβολής για το σύνολο του πληθυσμού της Κρήτης ήταν 0,85% και για το νομό Ρεθύμνης 0,65%. Σήμερα εκτιμάται ότι ο μόνιμος πληθυσμός της πόλης του Ρεθύμνου ξεπερνά τις 35.000, δηλαδή το 50% του συνολικού πληθυσμού του νομού με έντονη τάση περαιτέρω αύξησης. Ο βασικός τομέας ανάπτυξης της πόλης, που συμπαρασύρει και ολόκληρο τον νομό, είναι ο Τουρισμός. Ήδη ο νομός Ρεθύμνης ξεπέρασε τις 40.000 τουριστικές κλίνες και τις 2.500.000 αφίξεις ετησίως. Παράλληλα, ο ρυθμός μεγέθυνσης της οικονομίας του νομού Ρεθύμνης κατά την δεκαετία του 1990 υπήρξε σαφώς ανώτερος από τον αντίστοιχο ρυθμό όχι μόνο της Κρήτης, αλλά και ολόκληρης της χώρας.

Το γενικότερο συμπέρασμα που προκύπτει είναι ότι η πόλη του Ρεθύμνου έχει εξελιχθεί σε αστικό κέντρο με συνδέσεις και εξαρτήσεις που έχουν ξεπεράσει το περιφερειακό πλαίσιο. Αυτό δεν οφείλεται μόνο στη συγκέντρωση πληθυσμού αλλά και στο είδος των υπηρεσιών που παρέχει η πόλη. Το Πανεπιστήμιο και ο τουρισμός την έχουν αναδείξει τόσο σε Ελληνικό όσο και σε Ευρωπαϊκό επίπεδο. Όμως παρόλο που το Ρέθυμνο έχει γίνει ένα μεγάλο αστικό κέντρο δεν έχει χάσει το παραδοσιακό του χρώμα. Αποτελείται από την παλιά και τη νέα πόλη και αυτό το χαρακτηριστικό του είναι που μαγνητίζει τους επισκέπτες αφού καταφέρνει να συνδυάσει με τον καλύτερο τρόπο τη γραφικότητα με το σύγχρονο τρόπο ζωής. Αυτό αποδεικνύεται εύκολα με μια βόλτα στα σοκάκια της παλιάς πόλης. Αγκαλιασμένο από τη θάλασσα, με εξαιρετικό φυσικό περιβάλλον, πλούσιο πολιτισμό και ιστορική παράδοση, το Ρέθυμνο αποτελεί την καλύτερη επιλογή για ξεκούραση, αναψυχή, επικοινωνία και γνωριμία με την φημισμένη κρητική κουλτούρα. Εδώ η παράδοση με τη ζεστή φιλοξενία, το χαμόγελο και την ανθρώπινη ζεστασιά συναντά τον μοντέρνο τρόπο ζωής και την εξέλιξη. Το Ρέθυμνο είναι

μια πόλη γεμάτη ζωή χειμώνα - καλοκαίρι, όμως ιδιαίτερα το καλοκαίρι μεταμορφώνεται κυριολεκτικά μια και ο πληθυσμός της σχεδόν διπλασιάζεται.

3.1 ΜΥΘΟΛΟΓΙΑ

Η λατρεία του Ήλιου και της Σελήνης που ήταν πολύ διαδεδομένη στην Κρήτη έγινε η αιτία για να πλαστούν μύθοι όπως του Μίνωα και της Πασιφάης, του Δία και της Ευρώπης, του Τάλου, του Δαίδαλου, του Μινώταυρου, του Λαβύρινθου, της Αριάδνης και της Δίκτυννας ή Βριτόμαρτης. Από την άλλη η ισχύς και η δύναμη του μινωικού κόσμου που είχε καταφέρει να επεκταθεί στις Κυκλάδες και στα παράλια της Ανατολικής Μεσογείου οδήγησαν στη διαμόρφωση μύθων, όπως του Ραδάμανθου, του Σαρπηδόνα, του Δευκαλίωνα, του Ιδομενέα, του Μίλητου και άλλων απογόνων του Μίνωα.

Στο νομό Ρεθύμνου δύο είναι οι βασικές περιοχές που συνδέονται με την κρητική μυθολογία: το Ιδαίον Άντρον στον Ψηλορείτη και τα Ταλαία Όρη, το σημερινό βουνό Κουλούκωνας στα ΒΑ του νομού.

Στο ιερό σπήλαιο της Ίδης, που έμελλε να γίνει ένα από τα σημαντικότερα κέντρα λατρείας του αρχαίου κόσμου, γεννήθηκε και ανατράφηκε ο ισχυρότερος θεός, ο Δίας. Σύμφωνα με το μύθο, ο βασιλιάς του Ουρανού Κρόνος, ο πατέρας του Δία, "κατάπιε" τα παιδιά του, επειδή φοβόταν ότι κάποιο από αυτά θα γινόταν ισχυρότερο από τον ίδιο και θα του έπαιρνε την εξουσία. Η γυναίκα του η Ρέα που ήταν απαρηγόρητη γι' αυτή τη συμπεριφορά του άντρα της που ήδη είχε φάει 5 παιδιά της, αποφάσισε να τον ξεγελάσει για να γλιτώσει τη ζωή του τελευταίου της παιδιού, του Δία. Έτσι, όταν γέννησε, τύλιξε μία πέτρα σε σπάργανα και την έδωσε στον άντρα της, που νομίζοντας ότι ήταν μωρό, την κατάπιε.

Έπειτα έκρυψε το μωρό μέσα στο σπήλαιο της Ίδης και για να μην ακούσει ο Κρόνος τα κλάματά του οι μυθικοί Δαίμονες της Κρήτης, οι Κουρήτες χόρευαν χτυπώντας δυνατά τις χάλκινες ασπίδες τους. Η τροφή του βρέφους εξασφαλίστηκε από το γάλα της αίγας Αμάθειας που όσο το θήλαζε παραφύλαγε το σπήλαιο ένας χρυσός σκύλος.

Όταν ο Δίας μεγάλωσε για να γίνει βασιλιάς, είχε προηγουμένως νικήσει τον πατέρα του, τον Κρόνο, από τον οποίο πήρε την εξουσία, αναγκάζοντάς τον μάλιστα να βγάλει από τα σωθικά του τα πέντε παιδιά που είχε καταπιεί.

Με τα Ταλλαία Όρη συνδέεται ο χάλκινος γίγαντας Τάλως που διαδραμάτιζε σημαντικό ρόλο στην κρητική μυθολογία. Ο Τάλως ήταν ο φύλακας του νησιού που έτρεχε τρεις φορές την ημέρα γύρω απ' αυτό εξασφαλίζοντας την επιτήρησή του. Ο χάλκινος αυτός γίγαντας που είχε μία μοναδική φλέβα από τον αυχένα ως τη φτέρνα, ήταν κατασκεύασμα του Ηφαίστου. Ο Τάλως ήταν άοπλος αλλά είχε τη δυνατότητα να εκτοξεύει τεράστιους βράχους στα εχθρικά πλοία που πλησίαζαν την Κρήτη, ενώ παράλληλα το μέταλλο του κορμιού του ήταν πυρακτωμένο και ότι ακουμπούσε έπαιρνε φωτιά. Μια ακόμα αρμοδιότητά του ήταν η τήρηση των νόμων στην ύπαιθρο στην οποία κυκλοφορούσε κρατώντας στα χέρια του τις πλάκες πάνω στις οποίες ήταν γραμμένοι οι νόμοι. Ο Τάλως δε θα πέθαινε ποτέ, όμως όταν περνούσαν από την Κρήτη οι Αργοναύτες με την "Αργώ" και ήταν έτοιμος να τους συνθλίψει, η μάγισσα Μήδεια τον κατέστησε ακίνητο κι έτσι μπόρεσε να τον πλησιάσει και να του αφαιρέσει το μικρό χάλκινο καρφί που "έκλεινε" τη μοναδική φλέβα του κορμιού του που κατέληγε στη φτέρνα του. Τότε το θεϊκό υγρό που είχε μέσα του, αντί για αίμα, άδειασε και ο ήρωας σωριάστηκε νεκρός.

3.2 Η ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΟΥ ΝΟΜΟΥ ΡΕΘΥΜΝΟΥ

Ανθρώπινη παρουσία στο νομό κατά τη νεολιθική περίοδο (6000-2600 π.Χ.) βεβαιώνεται από τις αρχαιολογικές μαρτυρίες στα σπήλαια του Ιδαίου Άντρου στον Ψηλορείτη, του Γερανίου στα δυτικά της πόλης του Ρεθύμνου και των Ελενών στο Αμάρι.

Για τα μινωικά χρόνια (2600-1100) τα αρχαιολογικά δεδομένα πληθαίνουν μια και η ανθρώπινη δραστηριότητα βεβαιώνεται συχνότερα τόσο στα σπήλαια όσο και σε μία σειρά οικιστικών εγκαταστάσεων που καλύπτουν όλη την έκταση του νομού και όλες τις φάσεις της μινωικής εποχής. Πρωτομινωικών

χρόνων (2600-2000 π.Χ.) είναι το σπήλαιο Σφεντόνη στα Ζωνιανά Μυλοποτάμου, οι θέσεις στο Χαμαλεύρι Ρεθύμνου, στο Αποδούλου Αμαρίου και στο Πυργί της Ελεύθερνας Μυλοποτάμου.

Η ανακτορική εγκατάσταση Μοναστηρακίου Αμαρίου, ο οικισμός στους Πέρα Γαληνούς Μυλοποτάμου, ο οικισμός Σταυρωμένου Ρεθύμνου και τα σπήλαια Μελιδονίου και Πατσού τοποθετούνται στα Μεσομινωικά χρόνια (2000-1600 π.Χ.). Τέλος το νεκροταφείο των Αρμένων, ο οικισμός στη Ζώμινθο Ανωγείων και ο λατρευτικός χώρος στη Φανταξοσπηλιάρα του Πρίνου χρονολογούνται στα Υστερομινωικά χρόνια (1600-1100 π.Χ.).

Στα γεωμετρικά και τα δαιδαλικά χρόνια (1100-620 π.Χ.) ακμάζουν σημαντικές πόλεις όπως η Ελεύθερνα και η Αξός (Όαξος) Μυλοποτάμου, ενώ σύγχρονος οικισμός υπήρχε στο Βρύσινα, στο οροπέδιο Ουυθέ. Οι ίδιες περιοχές συνεχίζουν την ανάπτυξή τους και στα αρχαϊκά χρόνια (620-500 π.Χ.) προσφέροντας έργα υψηλής καλλιτεχνικής αξίας.

Στα κλασικά (500 - 330 π.Χ.) και τα ελλημιστικά χρόνια (330-67 π.Χ.) θα πρέπει να άκμασε η αρχαϊά Ρίθυμνα, στη θέση του σημερινού Ρεθύμνου, όπως μαρτυρείτε από μεταγενέστερες πηγές, ενώ οι άλλες μεγάλες πόλεις του νομού, η Ελεύθερνα, η Αξός, η Λάππα και η Σίβρυτος δε σταματούν να υπάρχουν τόσο κατά τα ελλημιστικά χρόνια όσο και κατά την ελληνορωμαϊκή περίοδο (67 π.Χ. - 323 μ.Χ.).

Κατά την πρώτη βυζαντινή περίοδο (330-824), με τη μεταφορά της πρωτεύουσας του Ρωμαϊκού κράτους στο Βυζάντιο και την ίδρυση της Κωνσταντινούπολης το 330 μ.Χ., η Κρήτη περιήλθε στο Ανατολικό ρωμαϊκό κράτος και αποτέλεσε ξεχωριστή επαρχία με διοικητή Βυζαντινό στρατηγό. Από εκεί και στο εξής άρχισε να εξαπλώνεται στο νησί ο χριστιανισμός και τον 8ο αι. μ. Χ η επισκοπή της Κρήτης περιήλθε στο Πατριαρχείο της Κωνσταντινούπολης.

Κατά τα παλαιοχριστιανικά και πρωτοβυζαντινά χρόνια ανεγέρθηκαν στο νησί πολλοί ναοί, αρκετούς από τους οποίους έχει φέρει στο φως η αρχαιολογική έρευνα. Από το 824 μ.Χ. έως το 961 μ.Χ. επικρατεί Αραβοκρατία στο νησί

γεγονός που στο Ρέθυμνο επιβεβαιώνεται από ελάχιστες μαρτυρίες ανάμεσα στις οποίες και ορισμένα αραβικά νομίσματα που βρέθηκαν στο χωριό Γιαννούδη.

Στη δεύτερη Βυζαντινή περίοδο (961-1210) πραγματοποιείται όπως θα δούμε και παρακάτω η πρώτη οχύρωση της πόλης του Ρεθύμνου και από το 1211 ξεκινά η μακρά και πολύ ενδιαφέρουσα περίοδος της Βενετοκρατίας τα σημάδια της οποίας σε όλα τα επίπεδα ανιχνεύονται άριστα στην περιοχή της πόλης του Ρεθύμνου.

3.2.1 Η Αρχαία Ρίθυμνα

Τα νεολιθικά όστρακα που βρέθηκαν από επιφανειακές έρευνες στο βραχώδη λόφο του Παλιόκαστρου μαρτυρούν την ύπαρξη ζωής στη φάση αυτή. Για την ύπαρξη οικισμού στα υστερομινωικά χρόνια δεν υπάρχει αμφιβολία, όπως απέδειξε η αποκάλυψη λαξευτού, κτερισμένου τάφου της τελευταίας φάσης της υστερομινωικής περιόδου (YM III=1350 - 1250 π.Χ) στην περιοχή Μασταμπάς. Οι πλουσιότερες όμως και σαφέστερες μαρτυρίες για την αρχαία πόλη του Ρεθύμνου, τη Ρίθυμνα, προέρχονται από τις επιγραφές και τα νομίσματα του 4ου και του 3ου αι. π.Χ. τα οποία απεικονίζουν στη μία πλευρά κεφαλή Απόλλωνα ή Αθηνάς και στην άλλη θαλασσινά σύμβολα, όπως δύο δελφίνια ή τρίαινα.

Οι συγγραφείς επίσης του 2ου, του 3ου και του 4ου αι. μ.Χ. παρέχουν πολύτιμες πληροφορίες για τη Ρίθυμνα. Έτσι ο Πλίνιος (1. μ.Χ. αι.) και ο Κλαύδιος Πτολεμαίος (2ος μ.Χ. αι.) την τοποθετούν ανάμεσα στο Πάνορμο και την Γεωργιούπολη, ενώ ο Κλαύδιος Αιλιανός (3ος μ.Χ. αι.) αναφέρει πρώτος την ύπαρξη ναού της Ροκκαίας Αρτέμιδος. Τα λαξεύματα που παρατηρήθηκαν πάνω στο φυσικό βράχο στο λόφο του Παλιόκαστρου αποτελούν μία απόδειξη της ύπαρξης Ιερού στο λόφο. Επίσης δεν υπάρχει αμφιβολία ότι κατά την ανέγερση του βενετσιάνικου φρουρίου κάποια από τα κτίσματα και τις κατασκευές που συνέθεταν το Ιερό θα κατεδαφίσθηκαν. Άλλωστε ο χαρακτηρισμός του λόφου από τους Βενετούς ως «Παλιόκαστρο» (=παλαιό

κάστρο) δε δηλώνει τίποτε άλλο από το ότι εκεί υπήρχε οχυρός χώρος με κατάλοιπα από το παρελθόν.

Για την ακριβή θέση του οικισμού της αρχαίας Ρίθυμνας τίποτα δεν μπορεί να ειπωθεί με βεβαιότητα. Ωστόσο, κάποιες γραπτές μαρτυρίες Βενετών σε συνδυασμό με αρχαιολογικά ευρήματα που εντοπίστηκαν στην περιοχή της οδού Αρκαδίου και του τελωνείου οδηγούν στο συμπέρασμα ότι ο οικισμός κατά τα ελληνιστικά τουλάχιστον και ρωμαϊκά χρόνια εκτεινόταν στη θέση του σημερινού Ρεθύμνου. Το ίδιο δεν αποκλείεται να συνέβαινε και με τον οικισμό της αρχαίας Ρίθυμνας που το όνομά της διατηρήθηκε ζωντανό μέχρι τις μέρες μας.

3.2.2 Βυζαντινά χρόνια και Ενετοκρατία

Οι πληροφορίες μας για το Ρέθυμνο τόσο για την Α΄ Βυζαντινή περίοδο (325-824) όσο και κατά τη φάση της αραβοκρατίας (824-961) είναι ελάχιστες.

Η απελευθέρωση της Κρήτης από το Νικηφόρο Φωκά το 961 και η ένταξή της ξανά στη βυζαντινή αυτοκρατορία σηματοδοτεί την έναρξη της Β΄ Βυζαντινής περιόδου που διήρκεσε μέχρι την άφιξη των Βενετών στον νησί, το 1204. Στη φάση το σύνολο των κατοικιών περιβλήθηκε με τείχη και το *Castrum Rethemi* αποτέλεσε την πρώτη μορφή οχυρωμένου οικισμού, που αργότερα οι Βενετοί ονόμασαν *Castel Vecchio*.

Η περίοδος της Βενετοκρατίας τυπικά ξεκινά το 1204, οπότε με την Δ΄ Σταυροφορία η Κρήτη πέρασε στα χέρια του Βονιφάτιου του Μομφερρατικού που αργότερα την παραχώρησε στους Βενετούς. Το 1206 όμως ο Γενουάτης πειρατής Ερρίκος Πεσκατόρε κατέλαβε το νησί και η Βενετία κατόρθωσε να το πάρει πίσω ουσιαστικά το 1210. Οι Κρητικοί αντέδρασαν στους κατακτητές κι έτσι από 1211 ως το 1367 εκδηλώθηκε σειρά επαναστάσεων.

Παρά τις αντιδράσεις οι Βενετοί προέβησαν σε μια σειρά από διοικητικές αλλαγές σύμφωνα με τις οποίες το νησί διαιρέθηκε σε έξι τμήματα και

αργότερα, το 14ο αι. σε τέσσερα με πρωτεύουσες τα Χανιά, το Ρέθυμνο, το Χάνδακα και τη Σητεία. Σ' ολόκληρο το νησί ανώτατη εξουσία είχε ο Δούκας (Duca) που η έδρα του βρισκόταν στο Χάνδακα. Σε κάθε μία από τις επαρχίες Χανίων, Ρεθύμνου και Σητείας διοικούσε ο Ρέκτορας (Rettore) με τη βοήθεια των δύο Συμβούλων (Consiglieri).

3.2.3 Η καταστροφή του 1571 και η Κρητική Αναγέννηση

Μετά την άλωση της Κωνσταντινούπολης το 1453 η θέση των Βενετών στην Ανατολή άρχισε να κλονίζεται. Στο Ρέθυμνο ήδη από το 1537/38 άρχισε να καταστρώνεται πρόγραμμα οχυρωματικών έργων το οποίο ανατέθηκε στο βερονέζο αρχιτέκτονα Michele Sanmicheli.

Ανάμεσα στα σχέδια που έκανε ήταν και εκείνο του χερσαίου τείχους της πόλης που θεμελιώθηκε το 1540 και ολοκληρώθηκε το 1570.

Ο Χαϊρεντίν Μπαρμπαρόσσα λεηλάτησε τον Αποκόρωνα, τα περίχωρα των Χανίων, το Ρέθυμνο και τη Σητεία.

Η επιδρομή του Ουλούτζ- Αλή στις 7 Ιουλίου 1571 ήταν καταστροφική. Οι Τούρκοι βρήκαν έρημη της πόλη, τη λεηλάτησαν και την τύλιξαν στις φλόγες. Τα περισσότερα σπίτια κήκαν, τα τείχη του Castel Vecchio και το χερσαίο τείχος που μόλις είχε ολοκληρωθεί αφανίστηκαν. Όλα αυτά στάθηκαν η αιτία για να παρθεί η απόφαση της κατασκευής φρουρίου πάνω στο λόφο του Παλιόκαστρου μέσα στο οποίο σχεδίαζαν να χτίσουν και τα σπίτια της πόλης.

Πράγματι το 1573, όταν ρέκτορας ήταν ο Alvise Lando, έγινε η θεμελίωση του κάστρου. Τα αρχικά σχέδια έκανε ο αρχιτέκτονας Sforza Pallavicini και την επίβλεψη ανέλαβε ο μηχανικός Gian Paolo Ferrari.

Μετά την ολοκλήρωση της Φορτέτζας διαπιστώθηκε ότι ο χώρος ήταν πολύ περιορισμένος για να μπορέσει να περιλάβει όλες τις κατοικίες, οπότε αποφασίστηκε ότι ο χώρος του κάστρου θα φιλοξενούσε τη βενετική διοίκηση,

τη λατινική επισκοπή και τις στρατιωτικές αρχές και θα χρησίμευε ως καταφύγιο για τους κατοίκους σε περίπτωση εκτάκτου ανάγκης.

Μετά την ανέγερση του φρουρίου της Φορτέζας και το πέρασμα των χρόνων οι βενετοί είχαν πια εδραιώσει τη θέση τους στο νησί. Έτσι το τρίτο τέταρτο του 16ου αι., ο χαρακτήρας της πόλης άρχισε να γίνεται αναγεννησιακός σύμφωνα με τα βενετσιάνικα πρότυπα. Στη φάση αυτή εντάσσεται η ανέγερση πολυτελών δημόσιων και ιδιωτικών κτιρίων και η πόλη αποκτά, όπως και η Βενετία, κεντρική πλατεία (riazza), Λέσχη Ευγενών (Loggia), κρήνες όπως η Rimondi, μεγάλο ηλιακό ρολόι, κεντρική οδό και μικρές παρακαμπτήριες που οδηγούσαν στους ναούς, τα μοναστήρια, τα αρχοντικά και τις απλές κατοικίες.

Τα περισσότερα από τα λαμπρά αυτά οικοδομήματα με τα ποικίλα θυρώματα, άλλοτε απλά και άλλοτε εξαιρετικά μνημειακά στέκουν ακόμα και σήμερα μάρτυρες της λαμπρής αυτής φάσης της ρεθεμνιώτικης ιστορίας. Μέσα σ' αυτό το αναγεννησιακό περιβάλλον στο οποίο οπωσδήποτε υπερτερούσε το ελληνικό στοιχείο προέκυψε η σύζευξη των δύο πολιτισμών με σημαντικές επιδράσεις στον πνευματικό και καλλιτεχνικό χώρο.

Λόγιοι, όπως ο Μάρκος Μουσούρος, ο Ζαχαρίας Καλλέργης και οι αδερφοί Βεργίκιοι διέπρεψαν στην Ευρώπη, ενώ ο Γ. Χορτάτζης, ο Τρωίλος και ο ποιητής του Κρητικού Πολέμου Μαρίνος Τζάνε Μπουνιαλής διακρίθηκαν για τις λογοτεχνικές τους ικανότητες και συνέβαλαν στην άνθιση της κρητικής λογοτεχνίας. Αλλά και η αναγέννηση στη ζωγραφική, εκφράστηκε από καλλιτέχνες όπως ο Εμμανουήλ Λαμπάρδος και Εμμανουήλ Μπουνιαλής που αποτέλεσαν άξιους εκπροσώπους της λεγόμενης Κρητικής Σχολής.

3.2.4 Η πολιορκία του Ρεθύμνου

Το 1645 αποβιβάστηκαν τα πρώτα τουρκικά στρατεύματα στα Χανιά και αμέσως άρχισε η πολιορκία της πόλης που μετά από δύο μήνες παραδόθηκε.

Ο μεγάλος βενετοτουρκικός πόλεμος του 17ου αιώνα είχε ξεκινήσει. Στις 29 Σεπτέμβρη 1646 τα στρατεύματα του Χουσεΐν Πασά έφθασαν μπροστά στα τείχη της πόλης του Ρεθύμνου που ήδη είχε αποδυναμωθεί εξαιτίας των τακτικών επιδρομών που έκαναν από πριν οι εγκατεστημένοι πλέον στην περιοχή των Χανίων Τούρκοι.

Οι πολίτες και οι άμαχοι συγκεντρώθηκαν μέσα στο φρούριο όπου η κατάσταση ήταν δραματική λόγω του λοιμού, των τραυματιών και της έλλειψης τροφίμων και κυρίως πυρομαχικών. Όταν ο διοικητής συνειδητοποίησε την αδυναμία για περαιτέρω άμυνα σήκωσε λευκή σημαία και διαπραγματεύτηκε, ευτυχώς με ευνοϊκούς όρους, την παράδοση του Ρεθύμνου: όσοι κάτοικοι επιθυμούσαν μεταφέρθηκαν στο Χάνδακα ενώ όσοι έμειναν έγιναν φόρου υποτελείς στο Σουλτάνο.

Η Φορτέτζα του Ρεθύμνου παραδόθηκε στους Τούρκους στις 13 Νοεμβρίου 1646.

3.2.5 Από την Τουρκοκρατία στην Αυτονομία (1669 - 1897)

Η επικράτηση των Τούρκων στο Ρέθυμνο (1669-1898), όπως και σε ολόκληρη την Κρήτη, έφερε σημαντικές αλλαγές τόσο στον διοικητικό, οικονομικό και πληθυσμιακό τομέα αλλά κυρίως στον πνευματικό και στον καθημερινό τρόπο ζωής. Η Κρήτη που αποτελούσε πλέον μία μεγάλη περιφέρεια χωρίστηκε αρχικά σε τρία διαμερίσματα : του Χάνδακα, του Ρεθύμνου και των Χανίων και αργότερα και του Λασιθίου, καθένα από τα οποία διοικείτο από έναν πασά. Η εικόνα της πόλης άλλαξε ριζικά.

Οι κατακτητές εγκαταστάθηκαν στα βενετσιάνικα αρχοντικά, τα εμπλούτισαν με τα δικά τους αρχιτεκτονικά στοιχεία και τόνισαν ακόμα περισσότερο την παρουσία τους με τους με τα τζαμιά και τους μιναρέδες που ύψωσαν. Στα αλλοτινά στενάκια του βενετσιάνικου ιστού της πόλης του Ρεθύμνου ξεπρόβαλαν τώρα τα «σαχνισιά», τα κιόσκια που πρόσθεσαν στις προσόψεις

των σπιτιών δίνοντας στην πόλη το δικό τους χαρακτήρα, αυτόν της μουσουλμανικής πόλης. Πολλές από τις εκκλησίες καταστράφηκαν και άλλες μετατράπηκαν σε τζαμιά. Ο πνευματικός μαρασμός που ακολούθησε ήταν αναμενόμενος. Η άνθιση των γραμμάτων και των τεχνών της «Κρητικής αναγέννησης» ήταν πια παρελθόν. Οι σφαγές και οι λεηλασίες κατά των χριστιανών και των περιουσιών τους οδήγησαν τους κρητικούς σε μια σειρά από εξεγέρσεις και επαναστάσεις ανάμεσα στις οποίες και αυτή του 1821 που έγινε στο πλαίσιο του συνολικού ξεσηκωμού των Ελλήνων κατά των Τούρκων κατακτητών.

Ούτε όμως με την επανάσταση του 1821 η Κρήτη δεν κατάφερε να κερδίσει την ελευθερία της και η παραχώρησή της στον Αιγύπτιο Αντιβασιλιά Μεχμέτ Αλή (1830-1841) δεν αποτέλεσε παρά μια μικρή ανακούφιση για το χριστιανικό πληθυσμό του νησιού που εξακολούθησε να μάχεται για την ελευθερία του. Όσο περνούσαν τα χρόνια οι συνεχείς αγώνες έφερναν κάποια αποτελέσματα και οι χριστιανοί όλο και κατακτούσαν κάποια προνόμια σχετικά με την ανεξιθρησκία και την απόκτηση περιουσίας. Τίποτα όμως δεν ικανοποιούσε τους κρητικούς που αυτό που αποζητούσαν ήταν η πλήρης απελευθέρωσή τους και η ένωσή τους με την υπόλοιπη Ελλάδα.

Ο κορυφαίος αγώνας δόθηκε με την Μεγάλη Κρητική Επανάσταση που κράτησε από το 1866 έως το 1869 με σημαντικότερο γεγονός το Ολοκαύτωμα του Αρκαδίου. Ακόμα και μετά το συγκλονιστικό αυτό γεγονός και το ύψιστο αγώνα για ελευθερία η Κρήτη εξακολουθούσε να παραμένει κάτω από την Τούρκικη κυριαρχία με τις ίδιες συνθήκες γεγονός που οδήγησε σε νέα επανάσταση, αυτήν του 1878 με την οποία εξασφαλίστηκαν αρκετά θρησκευτικά και πολιτικά προνόμια με κυριότερο το ότι μπορούσε ο Γενικός Διοικητής Κρήτης να είναι Κρητικός.

Αντί όμως τα πράγματα να πηγαίνουν όλο και στο καλύτερο, από το 1890 έως το 1895 οι Τούρκοι σκλήρυναν ακόμα περισσότερο τη στάση τους απέναντι στους ντόπιους και με τη συμπεριφορά τους οδήγησαν στην επανάσταση του 1897 με την οποία κατοχυρώθηκε η Αυτονομία της Κρήτης.

3.2.6 Αυτονομία - Ένωση - Νεώτερα Χρόνια

Το 1897 ήταν η τελευταία χρονιά τουρκικής κατοχής της Κρήτης. Το 1898 εγκαταστάθηκαν Ρώσοι στρατιώτες στο νησί και στις 9 Δεκεμβρίου ο πρίγκιπας Γεώργιος ήρθε στα Χανιά ως ύπατος Αρμοστής. Την ίδια χρονιά ξεκίνησε η οργάνωση της Κρήτης ως αυτόνομης πολιτείας με δικό της Σύνταγμα και δική της Κυβέρνηση.

Η περίοδος της αυτονομίας ήταν δημιουργική για όλους τους τομείς τόσο της οικονομικής όσο και της πνευματικής ζωής του Ρεθύμνου. Έγιναν πολλά έργα υποδομής, πολυτελή ιδιωτικά και δημόσια κτήρια, ενώ σημειώθηκε μια σημαντική πνευματική δράση όπως αποδεικνύει η ύπαρξη κινηματογράφου και θεατρικών χώρων. Η πορεία αυτή συνεχίστηκε δημιουργικά ως την 1η Δεκεμβρίου 1913 οπότε και έγινε η ένωση της Κρήτης με την υπόλοιπη Ελλάδα. Και ενώ όλα πήγαιναν καλά, η ένωση και τα προβλήματα που αντιμετώπιζε τότε η Ελλάδα αντέστρεψαν τη δημιουργική ανάπτυξη του Ρεθύμνου και ολόκληρης της Κρήτης.

Η κατάσταση θα ανακάμψει ξανά μόνο μετά το 1924 όταν, μετά το Μικρασιατικό Πόλεμο, έφυγαν και οι τελευταίοι Τουρκοκρητικοί και ήλθαν στη θέση τους οι πρόσφυγες φέρνοντας μαζί τον πολιτισμό και το δημιουργικό τους πνεύμα που έμελλε να εμπλουτίσει και να ωθήσει το Ρέθυμνο σε μια νέα οικονομική και πνευματική άνθιση. Ο δεύτερος Παγκόσμιος Πόλεμος θα αποτελέσει ίσως την κυριότερη αιτία οπισθοδρόμησης και μααρασμού σε όλα τα επίπεδα. Η πτώση των Γερμανών αλεξιπτωτιστών και ο βομβαρδισμός του Ρεθύμνου το Μάιο του 1941 ήταν η αρχή για μια σειρά από πολύνεκρες μάχες όπου ο άμαχος πληθυσμός μέσα σε μια έξαρση γενναιότητας και πατριωτισμού έδωσε ένα καλό μάθημα στους κατακτητές. Παρόλα αυτά οι γερμανοί κατάφεραν να υπερισχύσουν και να εγκατασταθούν στο Ρέθυμνο ασκώντας έλεγχο στη ζωή, τη διοίκηση και την οικονομία του τόπου. Οι αφόρητες συνθήκες ζωής και η καταπίεση του κατακτητή από το 1941 έως το

1944 οδήγησαν στην ανάπτυξη και στο Ρέθυμνο ισχυρού αντιστασιακού μετώπου που έδρασε ενεργά σε πολλά σημεία του νομού. Τη λήξη της Γερμανικής κατοχής ακολούθησε περίοδος φτώχειας και αθλιότητας που διήρκεσε μέχρι τη δεκαετία του 1960, τότε που με το πρώτο φως το ηλεκτρισμού άρχισε να ανάβει και η ελπίδα για καλύτερες μέρες.

Από το 1960 μέχρι σήμερα το Ρέθυμνο βρίσκεται σε μία συνεχή τροχιά ανάπτυξης γεγονός στο οποίο συνέβαλε τα μέγιστα και η τουριστική ανάπτυξη που άρχισε να γίνεται εμφανής από το τέλος τις δεκαετίας του 1960 και κυρίως στις αρχές της δεκαετίας του 1970

3.3 Αρχαιολογικοί Χώροι

Σε ολόκληρη την έκταση του Νομού Ρεθύμνης έχουν εντοπισθεί αρχαιολογικά κατάλοιπα που χρονολογούνται από την εποχή του λίθου έως και τα ρωμαϊκά και παλαιοχριστιανικά χρόνια.

Τα δείγματα αυτά υποδηλώνουν μια γεωγραφική περιοχή που όχι μόνο υπήρχε αλλά και άνθιζε χωρίς διακοπή στο πέρασμα του χρόνου αφήνοντας ισχυρές ενδείξεις οικονομικής και πνευματικής ακμής. Μινωικές, γεωμετρικές και αρχαϊκές θέσεις και νεκροταφεία, ρωμαϊκές πόλεις και ελληνιστικά κατάλοιπα έχουν αποκαλυφθεί σε όλη την έκταση του νομού, με μια ιδιαίτερη συγκέντρωση θα λέγαμε γύρω από τον Ψηλορείτη, το Ιερό βουνό που όχι μόνο φιλοξένησε το νεογέννητο Δία αλλά και ταυτόχρονα τον προστάτευσε από τη μανία του πατέρα του Κρόνου.

Ο αριθμός των εντοπισμένων αρχαιολογικών θέσεων φθάνει τους 350 από τους οποίους φυσικά δεν είναι πολλοί επισκέψιμοι. Παρακάτω παρουσιάζονται κάποιοι από τους πιο αξιόλογους αρχαιολογικούς χώρους.

3.3.1 Ελεύθερνα

Οι ανασκαφές στην περιοχή της Ελεύθερνας ξεκίνησαν πριν 16 χρόνια, το 1985, όταν ο τομέας Αρχαιολογίας και Ιστορίας της Τέχνης του Πανεπιστημίου Κρήτης αποφάσισε να ερευνήσει και να φέρει στο φως τη γνωστή από τις φιλολογικές μαρτυρίες αρχαία πόλη. Μικρής έκτασης έρευνα είχε πραγματοποιηθεί στην περιοχή και το 1929 από την Βρετανική Αρχαιολογική Σχολή υπό τη διεύθυνση του Η. Payne. Τα κατάλοιπα έχουν αποκαλυφθεί στην ευρύτερη περιοχή των δύο σύγχρονων γειτονικών χωριών Ελεύθερνα και Αρχαία Ελεύθερνα που βρίσκονται στους βόρειους πρόποδες του Ψηλορείτη και σε απόσταση 24 και 29 χιλιομέτρων αντίστοιχα από την πόλη του Ρεθύμνου.

Πιο συγκεκριμένα, τα σημαντικότερα ευρήματα έχουν εντοπισθεί σε τρεις θέσεις ενός λόφου «τοποθετημένου» ανάμεσα σε δύο συγκλίνοντες χείμαρρους: στην θέση Ορθή Πέτρα στη δυτική πλευρά του λόφου (ανασκαφικός τομέας III), στη θέση Πυργί στο κέντρο του λόφου (ανασκαφικός τομέας II) και στη θέση Κατσιβέλος στην ανατολική πλευρά του λόφου (ανασκαφικός τομέας I). Σημαντικά είναι επίσης τα ευρήματα που έχουν αποκαλυφθεί στην περιοχή Νησί, κοντά στο σύγχρονο χωρίο «Ελεύθερνα» και που περιλαμβάνουν κυρίως υπολείμματα οικισμού της ελληνιστικής περιόδου.

Στη θέση Ορθή Πέτρα η ανασκαφική ομάδα με επικεφαλής τον αρχαιολόγο, καθηγητή κ. Ν. Σταμπολίδη έχει φέρει στο φως νεκρόπολη των γεωμετρικών και αρχαϊκών χρόνων καθώς και ελληνιστικά και ρωμαϊκά κτίρια και δρόμους που οικοδομήθηκαν πάνω στα προγενέστερα.

Στη θέση Πυργί στην κορυφή του λόφου, όπου και τοποθετείται ο κεντρικός οικιστικός πυρήνας της πόλης, ο αρχαιολόγος, καθηγητής κ. Αθ. Καλπαξής

έχει αποκαλύψει τμήματα κτιρίων των ρωμαϊκών και παλαιοχριστιανικών χρόνων, ενώ στα ανατολικά του λόφου, στην περιοχή του σημερινού χωριού «Αρχαία Ελεύθερνα» ο αρχαιολόγος καθηγητής κ. Π. Θέμελης έχει ανασκάψει μέρος του οικισμού σε όλες τις χρονολογικές του φάσεις από τα προϊστορικά έως και τα παλαιοχριστιανικά χρόνια.

Στη θέση της ανασκαφής του καθ. Π. Θέμελη έχουν αποκαλυφθεί ελληνιστικοί αναλημματικοί τοίχοι, ρωμαϊκά κτίρια και λουτρά, καθώς και τρίκλιτη παλαιοχριστιανική βασιλική με νάρθηκα και θαυμάσιο ψηφιδωτό διάκοσμο που αποδίδει γεωμετρικά και φυτικά μοτίβα.

3.3.2 Υστερομινωϊκό Νεκροταφείο Αρμένων

Με απόσταση 10 χιλιομέτρων νότια της πόλης του Ρεθύμνου, δίπλα στο ομώνυμο χωριό και μέσα σ ένα θαυμάσιο δάσος από βελανιδιές, έχει αποκαλυφθεί το περίφημο νεκροταφείο των Αρμένων που χρονολογείται στην Υστερομινωϊκή περίοδο (13ος / 12ος αι. π.Χ.). Η συστηματική ανασκαφική έρευνα που ξεκίνησε το 1969 έχει αποκαλύψει άνω των 220 τάφων και συνεχίζεται με στόχο την αποκάλυψη και της σχετικής πόλης.

Οι τάφοι είναι θαλαμωτοί, λαξευμένοι στο μαλακό φυσικό βράχο, έχουν προσανατολισμό από ανατολή προς δύση και περιλαμβάνουν μακρόστενο λαξευτό επίσης διάδρομο που οδηγεί στο εσωτερικό τους. Μόνο ένας από τους τάφους που αποκαλύφθηκαν είναι κτιστός θολωτός. Περιείχε εκτός από κεραμική και όπλα, χάνδρες καθώς και ένα περίαπτο με επιγραφή σε γραμμική Α γραφή.

3.3.3 Αξός

Στην περιοχή του σημερινού χωριού Αξός, βρίσκονταν η αρχαία πόλη Όαξος, μια από τις σημαντικότερες πόλεις της αρχαίας Κρήτης που ήκμασε από την υστερομινωϊκή και γεωμετρική έως τη ρωμαϊκή και τα υστερότερα χρόνια.

Η αρχαιολογική σκαπάνη έχει φέρει στο φως πλούσια υπολείμματα της αρχαίας πόλης ανάμεσα στα οποία ο Ναός της Αφροδίτης, το Πρυτανείο, τάφοι και ποικίλα αρχιτεκτονικά κατάλοιπα. Εντυπωσιακό θα πρέπει να ήταν και το τείχος της ακρόπολης τμήματα του οποίου είναι ορατά ακόμα και σήμερα στην κορφή του λόφου.

Τις ανασκαφές ξεκίνησε η Ιταλική Αρχαιολογική Σχολή το 1899 φέρνοντας στο φως ποικίλα ευρήματα ανάμεσα στα οποία μινωικά όστρακα, λίθινα αγγεία, επιγραφές, και πολλά ειδώλια που απεικονίζουν γυμνή γυναικεία μορφή που έχει ερμηνευθεί ως Θεά της γονιμότητας. Εντοπίστηκαν επίσης υπολείμματα κτιρίων της κλασικής εποχής πάνω στα οποία οικοδομήθηκαν υστερότερα κτίρια, κυρίως βυζαντινές εκκλησίες.

Η πόλη συνέχισε να ακμάζει τόσο στη ρωμαϊκή όσο και στη βυζαντινή εποχή κατά την οποία μάλιστα ήταν έδρα επισκοπής και διέθετε πληθώρα εκκλησιών. Στη θέση Λιβάδα, ΒΑ του χωριού έχουν έρθει στο φως υπολείμματα αρχαϊκής εγκατάστασης γεγονός που υποδηλώνει την έκταση της αρχαίας Αξού.

3.3.4 Ιδαίον Αντρον

Στο οροπέδιο της Νίδας, σε υψόμετρο 1538 μ. βρίσκεται η «Σπηλιάρα της Βοσκοπούλας», το σπήλαιο όπου κατά τη μυθολογία μεγάλωσε, ή και γεννήθηκε, ο πατέρας των Θεών, ο Δίας.

Για την ακρίβεια η Ρέα έκρυψε στο σπήλαιο αυτό το νεογέννητο μωρό της για να το γλιτώσει από τη μανία του Κρόνου να καταβροχθίζει τα παιδιά του, επειδή φοβόταν ότι κάποιος απ' αυτά θα του έπαιρνε την εξουσία. Κρυμμένος στην σπηλιά ο Δίας μεγάλωνε με το γάλα της κασίκας Αμάλθειας ενώ όταν έκλαιγε οι Κουρήτες κάλυπταν τις φωνές του χτυπώντας δυνατά τις χάλκινες ασπίδες τους.

Συνδεδεμένο λοιπόν το Ιδαίο Άντρο με το μύθο αυτό απέκτησε μεγάλη φήμη κατά την αρχαιότητα και αποτέλεσε λατρευτικό κέντρο με διαχρονική αξία από

τα μινωικά χρόνια έως και τα ύστερα ρωμαϊκά. Η ιερότητα του σπηλαίου αποδείχθηκε από τις ανασκαφικές έρευνες που ξεκίνησαν το 1885 από τον Ιταλό αρχαιολόγο Federico Halbherr και συνεχίστηκαν συστηματικά από το 1983 κ.εξ. από του αρχαιολόγους Γιάννη και Έφη Σακελλαράκη.

Από την πληθώρα των αρχαιολογικών ευρημάτων που έχουν έρθει στο φως ξεχωρίζουν οι χάλκινες ασπίδες με ανάγλυφες παραστάσεις ιδιαίρου ρυθμού, οι σφραγιδόλιθοι, τα ελεφαντοστέινα αντικείμενα και τα χρυσά κοσμήματα, ενώ εντυπωσιάζει η πληθώρα της κεραμικής, των ειδωλίων, των εργαλείων και των μετάλλινων αντικειμένων.

3.4 Εκκλησίες και Μοναστήρια

Στο νομό Ρεθύμνης τόσο κατά την παλαιοχριστιανική όσο και κατά τη βυζαντινή περίοδο ανεγέρθηκε πληθώρα εκκλησιών και μοναστηριών. Οι Βυζαντινές εκκλησίες υπολογίζονται γύρω στις 300 και τα μοναστήρια γύρω στα 30. Ο αρχιτεκτονικός τύπος που επικράτησε κατά την παλαιοχριστιανική περίοδο ήταν οι λεγόμενες «βασιλικές» που ήταν ξυλόστεγες και τρίκλιτες με υπερυψωμένο το μεσαίο κλίτος.

Στο Ρέθυμνο έχουν εντοπισθεί υπολείμματα από 18 βασιλικές αυτού του τύπου. Ο αρχιτεκτονικός ωστόσο τύπος που επικράτησε σε όλη τη διάρκεια της βυζαντινής περιόδου ήταν ο σταυροειδής με τρούλο που εντοπίζεται από τον 9ο μ.Χ. αιώνα έως και την εποχή της βενετοκρατίας. Σταυροειδείς με τρούλο αλλά και μονόχωρες με τρούλο εκκλησίες συναντώνται διάσπαρτες σ' όλο το νομό και αποτελούν ένα πραγματικό στολίδι της ρεθεμνιώτικης υπαίθρου. Πέρα όμως από το αρχιτεκτονικό ενδιαφέρον των παλαιοχριστιανικών και βυζαντινών εκκλησιών, εξαιρετικής σπουδαιότητας είναι και ο διάκοσμος του εσωτερικού τους: ψηφιδωτά στις παλαιοχριστιανικές βασιλικές και τοιχογραφίες στις βυζαντινές εκκλησίες. Τα θέματα των ψηφιδωτών είναι κατά κανόνα γεωμετρικά ή παρμένα από το φυτικό και το

ζωικό βασίλειο. Στις τοιχογραφίες, που κοσμούν τις εκκλησίες μετά τον 11ο αι., τα εικονογραφικά θέματα είναι αφηγηματικά.

Η τεχνοτροπία τους καθώς και ο τρόπος διαχείρισης του υλικού διαφοροποιείται ανάλογα με την εποχή. Αυτό γίνεται εμφανέστερο στην περίοδο της **Κρητικής Αναγέννησης**, όταν δηλαδή από τον 15ο αιώνα και μετά η βυζαντινή εικονογραφική και τεχνοτροπική παράδοση αρχίζει να εμπλουτίζεται με δυτικά, αναγεννησιακά στοιχεία. Επειδή ο αριθμός των εκκλησιών, όπως ήδη αναφέρθηκε, είναι πολύ μεγάλος θα περιοριστούμε στο να παρουσιάσουμε ορισμένες από τις πιο χαρακτηριστικές.

Παλαιοχριστιανική Βασιλική Πανόρμου:

Στα ΝΔ του χωριού Πάνορμο που βρίσκεται σε απόσταση 30 χιλ. ανατολικά του Ρεθύμνου ανεσκάφη το 1948 η μεγαλύτερη παλαιοχριστιανική εκκλησία της Κρήτης. Πρόκειται για μια ξυλόστεγη βασιλική του 5ου μ.Χ αιώνα που ήταν αφιερωμένη στην Αγία Σοφία.

Παλαιοχριστιανική Βασιλική Γουλεδιανών:

Στη θέση Ονυθέ, στα ΝΑ του χωριού Γουλεδιανά που βρίσκεται σε απόσταση 18 χιλ. από το Ρέθυμνο, έχει αποκαλυφθεί τρίκλιτη παλαιοχριστιανική βασιλική με πλούσιο ψηφιδωτό διάκοσμο. Χρονολογείται στον 6ο ή 7ο μ.Χ. αιώνα.

Παλαιοχριστιανική Βασιλική Αρχαίας Ελεύθερας:

Βρίσκεται στον αρχαιολογικό χώρο της Αρχαίας Ελεύθερας, στη θέση Κατσίβελος. Πρόκειται για τρίκλιτη βασιλική με πλούσιο ψηφιδωτό διάκοσμο που χρονολογείται στον 6ο ή 7ο μ.Χ. αιώνα.

Άγιος Ιωάννης στο Γερακάρι Αμαρίου:

Έξω από το χωριό Γερακάρι που απέχει 41 χιλ. από το Ρέθυμνο, βρίσκεται ο ναός του Αγίου Ιωάννη του Θεολόγου που χρονολογείται στον 13ο μ.Χ.

αιώνα. Πρόκειται για μονόχωρη εκκλησία με κεραμοσκεπή, με μεταγενέστερο νάρθηκα μετά τρούλου. Ο τοιχογραφικός διάκοσμος της εκκλησίας παρουσιάζει εξαιρετικό ενδιαφέρον

Άγιος Δημήτριος στο ομώνυμο χωριό:

Στο χωριό Άγιος Δημήτριος, σε απόσταση 10 χιλ ανατολικά του Ρεθύμνου, στο δρόμο Ρέθυμνο -Αρκάδι, βρίσκεται η σταυροειδής , εγγεγραμμένη με τρούλο εκκλησία του Αγίου Δημητρίου που χρονολογείται στον 11ο μ.Χ. αιώνα.

Παναγία στα Ρούστικα:

Στο χωριό Ρούστικα που απέχει 21 χιλ. από το Ρέθυμνο, στη θέση Λιβάδι, υπάρχει δίκλιτος ναός αφιερωμένος στην Παναγία και τον Σωτήρα Χριστό. Ο ναός είναι κατάγραφος με τοιχογραφίες που χρονολογούνται στο 1381. Στο κωδωνοστάσιο υπάρχει η χρονολογία 1627.

Κερά Παναγιά στο Νεφς Αμάρι:

Στην ευρύτερη περιοχή του χωριού Νεφς Αμάρι, βρίσκεται η τρίκλιτη βασιλική της Κερά Παναγιάς που χτίστηκε στη θέση παλαιότερης σταυροειδούς με τρούλο εκκλησίας του 13ου μ.Χ. αιώνα. Το νότιο κλίτος με το εντυπωσιακό θύρωμα και τα οικόσημα της οικογένειας των Καλλέργηδων είναι προφανές ότι είναι υστερότερο και χρονολογείται στο 15ο μ.Χ. αι.

Παναγία στην Λαμπηνή:

Στο χωριό Λαμπηνή, σε απόσταση 27 χιλ. στο δρόμο από το Ρέθυμνο προς το Σπήλι, βρίσκεται η σταυροειδής, εγγεγραμμένη με τρούλο εκκλησία της Παναγίας, με τοιχογραφίες του 12ου και 14ου μ.Χ. αιώνα. Πρόκειται για επισκοπικό ναό μια και η Λαμπηνή ήταν έδρα της περίφημης επισκοπής Λάμπης που υπήρχε ήδη από το 431 μ.Χ.

Μονή Ατάλης Μπαλί

Βρίσκεται σε ύψωμα με πανοραμική θέα, πάνω από τον όρμο και τον παραθαλάσσιο οικισμό Μπαλί που απέχει 37 χιλ. από το Ρέθυμνο. Ονομάζεται και μονή Ατάλης από το βενετσιάνικο όνομα του παραθαλάσσιου χωριού που είχε προέλθει από μετατροπή του ονόματος της αρχαίας πόλης Αστάλης.

Σύμφωνα με επιγραφικές μαρτυρίες το μοναστήρι οικοδομήθηκε το 17ο αι., χωρίς αυτό να σημαίνει ότι δεν υπήρχε παλαιότερο στη θέση του. Το καθολικό της μονής είναι αφιερωμένο στον Άγιο Ιωάννη και εντυπωσιάζει η πρόσοψή του που παρουσιάζει έντονα στοιχεία αναγεννησιακής αρχιτεκτονικής.

Η μονή Ατάλης, λόγω της θέσης της και της γεινιάσής της με τον όρμο Μπαλί, διαδραμάτισε σημαντικό ρόλο στην επανάσταση του 1821. Αργότερα ερημώθηκε και άρχισε να ξαναποκτάει ζωή μετά το 1982, οπότε και αναστηλώθηκε.

Μονή Πρέβελη

Η Μονή Πρέβελη, που βρίσκεται σε απόσταση 37 χιλ. από το Ρέθυμνο περιλαμβάνει δύο μοναστήρια που απέχουν μεταξύ τους 3 χιλ: την «Κάτω Μονή» που είναι εγκαταλειμμένη και το «Πίσω Μοναστήρι» που λειτουργεί και είναι επισκέψιμο. Σύμφωνα με την παράδοση το όνομά του μοναστηριού που καθιερώθηκε μετά το 17ο αιώνα προέρχεται είτε από κάποιον κάτοικο του χωριού Πρεβελιανά Ηρακλείου που μετά από φόνο που διέπραξε κατέφυγε σ' αυτή την περιοχή είτε θα πρέπει να ήταν το όνομα κάποιου ανακαινιστή της Μονής. Στον κεντρικό περίβολο του Μοναστηριού δεσπόζει ο δίκλιτος ναός του Αγίου Ιωάννου του Θεολόγου και του Ευαγγελισμού. Δυτικά και Νότια αυτού αναπτύσσονται τα κελιά και το ηγουμενείο. Ο ναός είναι σύγχρονος και

χτίστηκε πάνω σε παλαιότερο βυζαντινό ναό. Σε χαμηλότερο επίπεδο βρίσκεται η κρήνη με χρονολογία 1701 στην επιγραφή της, και το Μουσείο της Μονής που περιλαμβάνει άμφια εκκλησιαστικά αντικείμενα και εικόνες.

Μονή Αρσανίου

Η Μονή Αρσανίου βρίσκεται σε απόσταση 12 χιλ. ανατολικά του Ρεθύμνου. Θα πρέπει να ιδρύθηκε στα χρόνια της Βενετοκρατίας από κάποιο μοναχό Αρσένιο που έδωσε και το όνομά του στο μοναστήρι.

Σύμφωνα με άλλη άποψη το όνομα προέρχεται από κάποια Αρσινόη που αφιέρωσε την περιουσία της για να χτιστεί το μοναστήρι. Ο σταυροειδής με τρούλο ναός που βλέπει σήμερα ο επισκέπτης οικοδομήθηκε το 1888 και είναι αφιερωμένος στον Άγιο Γεώργιο. Πρόκειται για τον δεύτερο ναό που ανηγέρθη στη θέση του παλαιότερου που είχε εγκαινιαστεί το 1600. Το μοναστήρι ανακαινίστηκε το 1970 και το καθολικό τοιχογραφήθηκε γύρω στο 1988/90. Διαθέτει μουσείο και συνεδριακό κέντρο.

Μονή Αγίας Ειρήνης

Βρίσκεται κοντά στον ομώνυμο οικισμό, σε απόσταση λίγων χιλιομέτρων νότια της πόλης του Ρεθύμνου, στο δρόμο προς Ρουσοσπίτι. Πρόκειται για πολύ παλαιό μοναστήρι, που θα πρέπει να υπήρχε από τον 14ο αι. Ωστόσο κάποια στιγμή καταστράφηκε και στη συνέχεια εγκαταλείφθηκε ολοσχερώς και ερημώθηκε. Η αναστήλωσή του ξεκίνησε το 1989 και από τότε οι μοναχές με την έντονη δραστηριότητά τους του έχουν ξαναδώσει ζωή. Το μοναστήρι λειτουργεί σήμερα και ως πυρήνας προστασίας και διαφύλαξης της λαϊκής μας παράδοσης στον τομέα της χειροτεχνίας και ιδιαίτερα της υφαντικής και της κεντητικής, μια και μέσα σ' αυτό λειτουργεί έκθεση εργοχείρων που παράγουν οι ίδιες οι μοναχές.

Μονή Χαλεβή: Βρίσκεται κοντά στο χωριό Χρωμοναστήρι που απέχει περίπου 12 χιλ. από το Ρέθυμνο. Ο μεγάλος μονόκλιτος ναός είναι αφιερωμένος στην Παναγία και φέρει στο υπέρθυρο τη χρονολογία 1864. Πάντως το μοναστήρι θα πρέπει να υπήρχε από τον 16ο ή 17ο αιώνα. Εκτός από τον ναό τα υπόλοιπα κτίσματα της μονής είναι ερειπωμένα και φυσικά η μονή είναι έρημη. Από το 1991 έχει προσαρτηθεί στη Μονή Αγίας Ειρήνης.

Μονή Βωσάκου

Βρίσκεται σε απόσταση 50 περίπου χιλ. ανατολικά του Ρεθύμνου, από την παλαιά εθνική οδό Ρεθύμνου - Ηρακλείου με παράκαμψη βόρεια του χωριού Δοξαρό. Το μοναστήρι είναι αφιερωμένο στον Τίμιο Σταυρό. Στην επιγραφή της εισόδου του ναού αναφέρεται ότι χτίστηκε το 1195 αλλά καταστράφηκε 2 φορές.

Ο σημερινός ναός είναι σύγχρονος και οικοδομήθηκε στο τέλος του 19ου αι. Το μοναστήρι έχει παραλληλόγραμμη κάτοψη με τα κτίσματα να αναπτύσσονται γύρω από κεντρική αυλή όπου υψώνεται και ο ναός. Καταστράφηκε δύο φορές από τους Τούρκους, το 1646 και το 1821, και στη δεκαετία του 1950 ερημώθηκε εντελώς.

Τα τελευταία χρόνια η Μονή έχει ξεκινήσει να ξαναζωντανεύει με την παρουσία μοναχών και τις σοβαρές προσπάθειες που γίνονται για την αναστήλωση και την αποκατάστασή της.

Μονή Αρκαδίου

Στις βορειοδυτικές υπώρειες του Ψηλορείτη, σε υψόμετρο σχεδόν 500 μέτρων και σε απόσταση περίπου 23 χιλιομέτρων από την πόλη του Ρεθύμνου, βρίσκεται η Ιερά Μονή Αρκαδίου. Για να φθάσει κανείς ως εκεί μπορεί ν´

ακολουθήσει διάφορες διαδρομές, καθεμιά από τις οποίες παρουσιάζει ξεχωριστό φυσιολατρικό και ιστορικό ενδιαφέρον.

Σύμφωνα με την παράδοση την Ι.Μ. Αρκαδίου θεμελίωσε ο Αυτοκράτορας του Βυζαντίου Ηράκλειος ενώ η ανοικοδόμησή της έγινε από τον αυτοκράτορα Αρκάδιο τον 5ο αι. μ.Χ. από τον οποίο πήρε και τον όνομά του το μοναστήρι. Η επιστημονική ωστόσο άποψη υποστηρίζει ότι τόσο η ίδρυση όσο και η ονοματοθεσία του μοναστηριού θα πρέπει να οφείλονται σε κάποιον μοναχό Αρκάδιο.

Σύμφωνα με τις επιγραφικές μαρτυρίες ο δίκλιτος ναός στο κέντρο της μονής ανηγέρθη το 1587 και αφιερώθηκε στον Άγιο Κωνσταντίνο και τη Μεταμόρφωση του Σωτήρος. Ο ναός αυτός δεν ήταν ο πρώτος αλλά αποτελεί ανακαίνιση ενός προηγούμενου που σύμφωνα με επιγραφή κτίστηκε το 14ο αιώνα.

3.5 Μουσεία Ρεθύμνου

Αρχαιολογικό Μουσείο Ρεθύμνου

Το Αρχαιολογικό Μουσείο Ρεθύμνης που ιδρύθηκε το 1887 από το φιλεκπαιδευτικό σύλλογο Ρεθύμνης, στεγάζεται σήμερα στο πενταγωνικό οχυρό μπροστά ακριβώς από την κεντρική/ανατολική πύλη της Φορτέτζας. Το κτήριο είναι ένα από τα αμυντικά έργα των Τούρκων που το τοποθέτησαν εκεί με σκοπό την αμυντική κάλυψη της κεντρικής εισόδου του φρουρίου. Στην έκθεση του μουσείου όπου τα αρχαιολογικά ευρήματα είναι τοποθετημένα κατά αρχαιολογική σειρά, περιλαμβάνονται οι παρακάτω συλλογές:

1. Υστερονεολιθικά και πρωτομινωικά ευρήματα, κυρίως αγγεία, εργαλεία και ειδώλια από τα σπήλαια Γερανίου και Μελιδονίου,

2. Αντικείμενα μεσομινωικής εποχής από τους αρχαιολογικούς χώρους Μοναστηρακίου, Αποδούλου και Βρύσινα. Εντυπωσιακά στο σύνολο αυτό είναι το σύνολο των σφραγισμάτων από το Μοναστηράκι καθώς και το ομοίωμα οικίσκου από τον ίδιο χώρο,

3. Ευρήματα υστερομινωικής εποχής κυρίως από το νεκροταφείο των Αρμένων αλλά και από άλλες περιοχές όπως Μασταμπά, Σταυρωμένο, Παγκαλοχώρι, Σύβριπος. Στα αντικείμενα περιλαμβάνονται χάλκινα εργαλεία και όπλα, ένα εντυπωσιακό οδοντόφρακτο κράνος, πλούσια κεραμική, κοσμήματα και σφραγιδόλιθοι. Επίσης πήλινα ειδώλια ανάμεσα στα οποία η περίφημη θεά με υψωμένα χέρια από το Παγκαλοχώρι. Εντυπωσιακές είναι και οι πήλινες λάρνακες με το φυτικό και γεωμετρικό διάκοσμο που προέρχονται κυρίως από το νεκροταφείο των Αρμένων.

4. Ευρήματα γεωμετρικών - αρχαϊκών χρόνων κυρίως από τους αρχαιολογικούς χώρους Αξού και Ελεύθερνας.

5. Αντικείμενα κλασικής, ελληνιστικής και ρωμαϊκής εποχής κυρίως από τις περιοχές Σταυρωμένου και Αργυρούπολης. Στο σύνολο αυτό ξεχωρίζουν οι ρωμαϊκοί λύχνοι με παραστάσεις, τα χρυσά κοσμήματα από την περιοχή Σταυρωμένου και τα υάλινα αγγεία ελληνιστικής και ρωμαϊκής εποχής.

6. Συλλογή νομισμάτων.

7. Ειδώλια από το Μελιδόνι και την Αξό και άγνωστης προέλευσης αγγεία κλασικής και ελληνιστικής εποχής.

8. Επιγραφές από την περιοχή της Ελεύθερνας και

9. Συλλογή γλυπτών από τις περιοχές Σταυρωμένου, Ελεύθερνας, Αργυρούπολης.

Πινακοθήκη " Λ. Κανακάκι "

Η Δημοτική Πινακοθήκη "Λ.Κανακάκις" ιδρύθηκε το 1992. Από την αρχή στεγάστηκε σε ένα ενετικό κτίριο, στην καρδιά της παλιάς ιστορικής πόλης του Ρεθύμνου, κάτω από τη Φορτέσα και το Αρχαιολογικό Μουσείο.

Στη Μόνιμη Συλλογή της διαθέτει έργα του Λευτέρη Κανακάκι (λάδια, σχέδια, ακουαρέλες) καλύπτοντας αντιπροσωπευτικά όλη τη διαδρομή της δουλειάς του και έργα σύγχρονων Ελλήνων καλλιτεχνών καλύπτοντας ένα ευρύ φάσμα της σύγχρονης ελληνικής εικαστικής πραγματικότητας από το 1950 ως σήμερα.

Το 1995 το Ρέθυμνο εντάχθηκε στο Εθνικό Πολιτιστικό Δίκτυο Πόλεων με συνέπεια την ίδρυση του Κέντρου Σύγχρονης Εικαστικής Δημιουργίας που προσανατόλισε τις δραστηριότητες της Πινακοθήκης στη σύγχρονη τέχνη.

Το Κέντρο Σύγχρονης Εικαστικής Δημιουργίας Ρεθύμνης έχει αναπτύξει έντονη δράση στον τομέα των περιοδικών εκθέσεων τοπικού, εθνικού αλλά και διεθνούς ενδιαφέροντος σε συνεργασία με πολλούς φορείς στην Ελλάδα και το εξωτερικό. Όλες οι διοργανώσεις πλαισιώνονται από παράλληλες εκδηλώσεις (διαλέξεις, εκπαιδευτικά προγράμματα, ομιλίες, σεμινάρια κ.α.).

Η εκθεσιακή δραστηριότητα του Κ.Σ.Ε.Δ.-Δημοτική Πινακοθήκη "Λ.Κανακάκις" ολοκληρώνεται με την έκδοση καταλόγων και άλλων εντύπων εκπαιδευτικού ή ενημερωτικού χαρακτήρα. Παράλληλα από το 1995 με ευθύνη του Κ.Σ.Ε.Δ., λειτουργούν εικαστικά εργαστήρια.

Ιστορικό και Λαογραφικό Μουσείο

Το Ιστορικό και Λαογραφικό Μουσείο Ρεθύμνης ιδρύθηκε το 1973 με στόχο τη συγκέντρωση και την έρευνα του λαογραφικού υλικού του Ρεθύμνου. Από το 1995 στεγάζεται σε βενετσιάνικη, διατηρητέα αστική κατοικία του 17ου αιώνα στην οδό Βερνάρδου 28-30.

Το διώροφο κτήριο με την εσωτερική αυλή εντυπωσιάζει κυρίως με τις αρχιτεκτονικές λεπτομέρειές του. Οι συλλογές του Μουσείου προέρχονται από δωρεές και αγορές και περιλαμβάνουν υφαντά και εργαλεία υφαντικής τέχνης, κεντήματα, δαντέλες, κεραμικά, καλάθια, είδη μεταλλοτεχνίας, νομίσματα, ενδυμασίες, ιστορικά κειμήλια κ.ά.

Υπάρχει αίθουσα αφιερωμένη στις παραδοσιακές καλλιέργειες και την προετοιμασία παραγωγής Ρεθυμνιώτικου παραδοσιακού ψωμιού καθώς και αίθουσα με τα παραδοσιακά επαγγέλματα. Η έκθεση των αντικειμένων έχει γίνει κατά ενότητες, με επεξηγηματικά κείμενα (ελληνικά και αγγλικά) φωτογραφίες, σχέδια, σύμφωνα με τις απαιτήσεις της σύγχρονης μουσειολογίας.

Άλλα Μουσεία στο Ρέθυμνο

Συλλογή Φραντζεσκάκη:

Στη συλλογή Ελένης Φραντζεσκάκη που στεγάζεται σε κτήριο της οδού Χειμάρας, ακριβώς απέναντι από την Πινακοθήκη «Λ. Κανακάκης», περιλαμβάνονται έργα παραδοσιακής χειροτεχνίας όπως υφαντά, κεντήματα, δαντέλες.

Μουσείο Ενάλιας Ζωής:

Βρίσκεται στην παλιά πόλη και στεγάζεται στο παλαιό κτήριο του αβαείου που αναπαλαιώθηκε πρόσφατα και φιλοξενεί μια από τις σημαντικότερες συλλογές του Ρεθύμνου. Περιλαμβάνονται μαλάκια, σπόγγοι, ιχθύες και ορισμένα απολιθώματα.

Εκκλησιαστικό Μουσείο:

Ιδρύθηκε το 1994 και βρίσκεται στην πλατεία Μητροπόλεως. Περιλαμβάνει εκκλησιαστικά κειμήλια από το 1816 έως σήμερα, ανάμεσα στα οποία εκκλησιαστικά σκεύη, εικόνες, καμπάνες καθώς και το ρολόι του κωδωνοστασίου που βρισκονταν σε λειτουργία από το 1894 έως και το 1986.

3.6 Φυσική Γεωγραφία & Κλίμα

Το Ρέθυμνο είναι ένας από τους τέσσερις νομούς της Κρήτης, ανάμεσα στα Χανιά και στο Ηράκλειο. Στα βόρεια βρέχεται από το Κρητικό και στα νότια από το Λυβικό πέλαγος.

Η ομώνυμη πρωτεύουσά του, που ο πυρήνας της είναι χτισμένος πάνω σε ακρωτήριο της βόρειας ακτής του νομού, απέχει 58 χιλιόμετρα από τα Χανιά και 78 από το Ηράκλειο. Η ανάπτυξη της πόλης ακολουθεί την κατεύθυνση της βόρειας αμμώδους παραλίας που το συνολικό της μήκος φθάνει τα 13 χιλιόμετρα, ενώ στα νότια υψώνεται μια σειρά χαμηλών λόφων με ψηλότερη την κορυφή του Βρύσινα (ύψ. 858μ.).

Το έδαφος του νομού είναι στο μεγαλύτερο μέρος του ορεινό με σχετικά μικρές αλλά ενδιαφέρουσες εναλλαγές στη μορφολογία, όπως εντυπωσιακά φαράγγια, πολυάριθμα σπήλαια, κατάφυτες κοιλάδες και μικρά ποτάμια. Οι πεδινές εκτάσεις περιορίζονται στα βόρεια παράλια και στις περιοχές ανάμεσα στους ορεινούς όγκους. Ομοίως περιορισμένα είναι και τα ποτάμια που εκτός από το Γεροπόταμο ή Αυλοπόταμο που πηγάζει από τον ορεινό Μυλοπόταμο και εκβάλλει στα δυτικά του Πανόρμου και τον Μεγάλο Ποταμό που καταλήγει στη Λίμνη του Πρέβελη, όλοι οι άλλοι στα βόρεια, είναι δευτερεύοντες και συνήθως έχουν νερό μόνο κατά τη διάρκεια του χειμώνα.

Τον κύριο λόγο λοιπόν στη μορφολογία του εδάφους του νομού έχουν τα όρη και οι οροσειρές. Έτσι, στα ανατολικά δεσπόζει η Ίδη ή Ψηλορείτης, το ψηλότερο βουνό της Κρήτης, που το ύψος του φθάνει τα 2456μ. και ο ορεινός του όγκος καταλαμβάνει περίπου το 1/5 της συνολικής έκτασης του νομού. Η οροσειρά του Κέδρους (ύψ 1777μ.) που αναπτύσσεται στα νοτιοδυτικά του Ψηλορείτη οριοθετεί μαζί μ' αυτόν την πανέμορφη κοιλάδα του Αμαρίου. Στο βορειοανατολικό άκρο του νομού υψώνεται ο Κουλούκουνας ή Ταλαία Όρη (ύψ 1083μ.), ακριβώς νότια της πόλης του Ρεθύμνου ο Βρύσινας (ύψ. 858μ.) και στα νοτιοδυτικά ο Κρουονερίτης (ύψ. 1312μ.), η ανατολικότερη κορυφή του δεύτερου σε μέγεθος ορεινού όγκου της Κρήτης, των Λευκών Ορέων.

Το ζεστό καλοκαίρι και η μακρά περίοδος βροχοπτώσεων που διαρκεί από το φθινόπωρο ως τον Απρίλιο περίπου, οδηγούν στο να χαρακτηρίσουμε το κλίμα "εύκρατο μεσογειακό". Κυρίαρχο ρόλο στα καιρικά φαινόμενα της περιοχής διαδραματίζουν και οι ισχυροί βόρειοι και νότιοι άνεμοι.

Οι άνεμοι στις βόρειες και νότιες ακτές είναι ιδανικοί για σέρφινγκ.

ΠΙΝΑΚΑΣ 3.1

Μέσες θερμοκρασίες Θάλασσας και αέρα.

ΜΗΝΑΣ	ΑΕΡ	ΘΑΛ	ΜΗΝΑΣ	ΑΕΡ	ΘΑΛ
Ιανουάριος	13	15	Ιούλιος	24	24
Φεβρουάριος	13	15	Αύγουστος	26	26
Μάρτιος	14	16	Σεπτέμβριος	24	23
Απρίλιος	17	19	Οκτώβριος	20	22
Μάιος	20	21	Νοέμβριος	17	19
Ιούνιος	24	24	Δεκέμβριος	14	16

3.7 Σπήλαια

Τα βουνά του Ρεθύμνου είναι εξαιρετικά πλούσια σε σπήλαια που φθάνουν τα 850 και ανάλογα με τη χρήση τους στο παρελθόν ή ακόμα και σήμερα παρουσιάζουν ιδιαίτερο αρχαιολογικό, ιστορικό και λαογραφικό ενδιαφέρον, χωρίς φυσικά να παραβλέπεται και η ξεχωριστή φυσική ομορφιά αρκετών

από αυτά. Τα γνωστότερα σπήλαια του νομού είναι του Γερανίου και το σπήλαιο Σιμονέλλι στα δυτικά της πόλης, του Αγίου Αντωνίου στην Πατσό Αμαρίου, του Μελιδονίου, το Ιδαίον Άντρον, το σπήλαιο στο Μούγκρι Σισών, το σπήλαιο Σ(φ)εντόνη στα Ζωνιανά κ.α.

Στο οροπέδιο Νίδα στον Ψηλορείτη, σε απόσταση 24 χιλ. από τα Ανώγεια και 78 χιλ. από το Ρέθυμνο βρίσκεται το Ιδαίον Άντρον. Το τεράστιο άνοιγμα της εισόδου του Ιδαίου Άντρου που βρίσκεται σε υψόμετρο 1538μ. είναι αυτό που αρχικά εντυπωσιάζει τον επισκέπτη. Πρόκειται για ένα σπήλαιο μεγάλων διαστάσεων το οποίο διαθέτει μεγάλη κεντρική αίθουσα και πλευρική στοά μήκους 22 μέτρων. Το σπήλαιο όπου κατά τη μυθολογική παράδοση ανατράφηκε ο Δίας, αποτέλεσε σπουδαίο λατρευτικό κέντρο τόσο στα μινωικά όσο και στα ρωμαϊκά χρόνια. Οι ανασκαφικές εργασίες που διενεργούνται στο εσωτερικό έχουν αποδώσει πλούσια και σημαντικά ευρήματα ανάμεσα στα οποία κεραμική, χρυσά κοσμήματα, μέταλλα αντικείμενα και φυσικά οι γνωστές χάλκινες ασπίδες. Επειδή η έρευνα είναι σε εξέλιξη το σπήλαιο δεν είναι επισκέψιμο.

Η ανασκαφική έρευνα που διενεργείται στο σπήλαιο του Μελιδονίου έχει βεβαιώσει ότι το σπήλαιο δεν έπαψε να χρησιμοποιείται και να αποτελεί λατρευτικό κέντρο από τα πρώιμα νεολιθικά χρόνια έως και τα ρωμαϊκά. Σύμφωνα με επιγραφική μαρτυρία είναι συνδεδεμένο με τη λατρεία του Ερμή. Το σπήλαιο διαδραμάτισε σημαντικό ρόλο και στα νεώτερα χρόνια, κυρίως δε στην τουρκοκρατία όταν 370 κάτοικοι του Μελιδονίου πολιορκημένοι από τους Τούρκους πέθαναν από ασφυξία μέσα στο σπήλαιο τον Ιανουάριο του 1834. Στο ηρώο που βρίσκεται στον πρώτο θάλαμο του σπηλαίου φυλάσσονται τα οστά τους. Το σπήλαιο είναι επισκέψιμο.

Στο σπήλαιο του Γερανίου με τον θαυμάσιο σταλαγματικό διάκοσμο και τις 6 αίθουσες, η αρχαιολογική έρευνα εκτός από τρεις ανθρώπινους σκελετούς, έφερε στο φως και πλήθος οστέινων και λίθινων εργαλείων νεολιθικής εποχής. Βρέθηκε επίσης σπουδαίο παλαιοντολογικό υλικό που θα πρέπει να ανήκε σε πάνω από εκατό ενδημικά ελάφια που θα πρέπει να είχαν πεθάνει στο τέλος της εποχής του Πλειστόκαινου. Οι σκελετοί ανήκαν σε ανθρώπους

που πιθανότατα παγιδεύτηκαν μέσα στο σπήλαιο ίσως λόγω κάποιου σεισμού.

Το σπήλαιο Σφεντόνη στα Ζωνιανά Μυλοποτάμου (47 χιλ. από το Ρέθυμνο στο δρόμο Ρέθυμνο -Πέραμα - Αξός) διαθέτει 14 θαλάμους με πολύ πλούσιο διάκοσμο από σταλακτίτες και σταλαγμίτες. Το μήκος του είναι 550 μ. και η συνολική επιφάνεια του καλύπτει 3.330 τ.μ. Τα τελευταία χρόνια η αρχαιολογική έρευνα εντόπισε νεολιθική εγκατάσταση μέσα στο σπήλαιο. Το σπήλαιο είναι επισκέψιμο.

Στο σπήλαιο το Αγίου Αντωνίου στην Πατσό αποτελεί ένα ακόμα σπήλαιο με λατρευτικό χαρακτήρα μια και, όπως έχει αποδειχθεί από τις αρχαιολογικές έρευνες, αποτέλεσε σημαντικό κέντρο λατρείας από τα υστερομινωικά έως τα ρωμαϊκά χρόνια. Σύμφωνα με επιγραφική μαρτυρία στο σπήλαιο λατρευόταν ο Ερμής Κραναίος. Η εκκλησία που βρίσκεται στο σπήλαιο είναι αφιερωμένη στον Άγιο Αντώνιο, προστάτη των παιδιών. Το σπήλαιο είναι επισκέψιμο.

3.8 Φαράγγια - Περιοχές Φυσικού Κάλλους

Ξεχωριστής ομορφιάς φαράγγια διασχίζουν τα όρη και τις οροσειρές του νομού: το Κουρταλιώτικο που έχει μήκος 3 χιλιόμετρα και καταλήγει στην περίφημη Λίμνη του Πρέβελη, το φαράγγι του Κοτσουφού που ξεκινά από το χωριό Κάννεβος και καταλήγει στο χωριό Σελλιά, το φαράγγι της Πατσού στο Αμάρι, των Πρασσών που καταλήγει στον Πλατανιά στη βόρεια παραλία ανατολικά της πόλης του Ρεθύμνου, το Αρκαδιώτικο, των Βεδέρων των Μύλων και άλλα μικρότερα.

Το Κουρταλιώτικο φαράγγι με τις επιβλητικές πλαγιές που φθάνουν τα 600 μέτρα, έχει είσοδο από το χωριό Κοζαρέ και καταλήγει στη λίμνη του Πρέβελη. Είναι ένα θαυμάσιο φαράγγι που αξίζει κανείς να επισκεφθεί.

Ακολουθώντας τα σκαλοπάτια που βρίσκονται πλευρικά του δρόμου Κοζαρέ - Ανώματος φθάνουμε στο βάθος του φαραγγιού, όπου βρίσκεται η εκκλησία του Αγίου Νικολάου. Το φαράγγι διασχίζει ο Μεγάλος Ποταμός που στο σημείο αυτό ονομάζεται Κουρταλιώτης.

Το φαράγγι του Κοτσυφού ξεκινάει από το χωριό Κάννεβος και καταλήγει στον Πλακιά. Στο σημείο της αφετηρίας του είναι πολύ στενό με πλάτος περίπου 10μ. το οποίο σταδιακά αυξάνεται και φθάνει τα 600μ.. Το συνολικό του μήκος είναι 1.800 μ., και οι σχεδόν κατακόρυφες πλευρές του φθάνουν το ύψος των 600. Μέσα στο φαράγγι υπάρχει μικρός ναός, χτισμένος μέσα σε βραχώδη κοιλότητα.

Το φαράγγι της Πατσού, εύκολο στη διάβασή του και αξιοποιημένο από τη δασική υπηρεσία σε συνδυασμό με την σπηλαιώδη εκκλησία του Αγ. Αντωνίου, αποτελεί εξαιρετικό προορισμό για μικρές εκδρομές και πικ-νικ.

Το Αρκαδιώτικο φαράγγι ξεκινά από τη Μονή Αρκαδίου και μέσα από μια πανέμορφη διαδρομή καταλήγει στο χωριό Πίκρης όπου ο επισκέπτης μπορεί να θαυμάσει σημαντικά βενετσιάνικα αρχιτεκτονικά στοιχεία.

Τέλος το Πρασσανό φαράγγι που ξεκινά νότια του χωριού Πρασσές προσφέρει μια τρίωρη διαδρομή μέσα από εντυπωσιακά τοιχώματα βράχων και μερικές σχετικά δύσβατες προσπελάσεις που κάνουν το πέρασμά του εξαιρετικά ενδιαφέρον.

Το Ρέθυμνο, μια περιοχή γεμάτη αντιθέσεις όπου το άγριο ορεινό τοπίο εναλλάσσεται με εύφορες πεδινές εκτάσεις και οι επιβλητικές βραχώδεις ακτές με απέραντες αμμουδερές παραλίες, σε κάθε σημείο αποκαλύπτει ένα τοπίο ξεχωριστής ομορφιάς. Εκτός από τα φαράγγια και τα σπήλαια που

παρουσιάζονται χωριστά, επιλέξαμε και κάποιες περιοχές ιδιαίτερου φυσικού κάλλους που θα ήταν παράλειψη για τον επισκέπτη να μην τις απολαύσει.

Λίμνη του Πρέβελη: Στις εκβολές του Μέγα Ποταμού, εκεί που καταλήγει το περίφημο Κουρταλιώτικο φαράγγι σχηματίζεται η περίφημη λίμνη του Πρέβελη ή παραλία του Φοίνικα. Για να φθάσει κανείς εκεί αρκεί να ακολουθήσει το δρόμο προς τη Μονή Πρέβελη και λίγο πριν φθάσει στο μοναστήρι να στρίψει αριστερά σε χωματόδρομο , να τον ακολουθήσει μέχρι το τέρμα και να παρκάρει. Στη συνέχεια θα πρέπει να περπατήσει μέχρι την αμμώδη παραλία που πραγματικά τον αποζημιώνει καθώς μοιάζει με τροπικό τοπίο γεμάτο φοίνικες. Ο χείμαρρος που εκβάλει στη θάλασσα και η άγρια βλάστηση αποτελούν ένα θαυμάσιο θέαμα που ο καθένας πρέπει να απολαύσει.

Το Οροπέδιο Νίδα: Στην περιοχή του Ψηλορείτη, σε απόσταση 79 χιλ. από το Ρέθυμνο βρίσκεται το περίφημο οροπέδιο της Νίδας, όπου και το Ιδαίον Άντρον, το σπήλαιο που φιλοξένησε το νεογέννητο Δία.

Αργυρούπολη: Σε απόσταση 27 χιλ. από το Ρέθυμνο, ακολουθώντας την παλαιά εθνική οδό Ρεθύμνου - Χανίων, φθάνει κανείς στην Αργυρούπολη. Το χωριό είναι χτισμένο στη θέση της αρχαίας Λάππας και αξίζει να επισκεφθεί κανείς τις πλούσιες πηγές στη θέση Αγία Δύναμη όπου μέσα στο σπήλαιο υπάρχει και το ομώνυμο εκκλησάκι.

3.9 Ακτές

Ο νομός Ρεθύμνης προσφέρεται κατεξοχήν για θερινές διακοπές μια και διαθέτει πολυάριθμες, πολύ όμορφες και πεντακάθαρές παραλίες. Εξαιρετικές αμμουδερές παραλίες μπορεί να επισκεφθεί κανείς τόσο στη βόρεια ακτή του νομού, στο κρητικό πέλαγος, όσο και στη νότια, στο λιβυκό πέλαγος.

Ενδεικτικά αναφέρουμε ορισμένες από τις πιο χαρακτηριστικές:

Παραλία Ρεθύμνου: Οργανωμένη αμμουδερή παραλία μήκους άνω των 20 χιλιομέτρων, εκτείνεται από την πόλη του Ρεθύμνου και προς τα ανατολικά στις περιοχές Περιβόλια, Πλατανές, Αδελιανός Κάμπος, Σκαλέτα.

Παραλία Επισκοπής: Μεγάλου μήκους αμμουδερή παραλία στα δυτικά της πόλης του Ρεθύμνου, οργανωμένη τμηματικά.

Πάνορμο: Στην παραλία του παραθαλάσσιου χωριού Πάνορμο, σε απόσταση 20χιλ. ανατολικά της πόλης του Ρεθύμνου, μπορεί να απολαύσει κανείς το μπάνιο του σε οργανωμένη παραλία κοντά στην οποία υπάρχουν και αρκετές ταβέρνες, ξενοδοχεία και ενοικιαζόμενα δωμάτια.

Μπαλί: Στον όρμο Μπαλί, όπου και ο ομώνυμος παραθαλάσσιος οικισμός, σε απόσταση 34 χιλ. ανατολικά του Ρεθύμνου, έχει τη δυνατότητα ο επισκέπτης να επιλέξει κάποιο από τα μικρά λιμανάκια και να κολυμπήσει απολαμβάνοντας τις ευκολίες της οργανωμένης παραλίας. Στην περιοχή υπάρχουν πολλές ταβέρνες, ξενοδοχεία και ενοικιαζόμενα δωμάτια.

Πλακιάς: Ο οικισμός του Πλακιά, σε απόσταση 40 χιλ. νότια του Ρεθύμνου, είναι ένα θέρετρο με θαυμάσια αμμουδερή παραλία και πλούσιες υποδομές σε ξενοδοχεία ενοικιαζόμενα δωμάτια, ταβέρνες και εστιατόρια. Στην οργανωμένη παραλία του μπορεί κανείς εκτός από μπάνιο να κάνει και ποικίλα θαλάσσια σπορ.

Σούδα Πλακιά: Οργανωμένη, αμμουδερή παραλία ακριβώς δυτικά του χωριού Πλακιάς. Κοντά στην παραλία μπορεί να βρει κανείς ενοικιαζόμενα δωμάτια και λίγες ταβέρνες.

Δαμνόνι: Οργανωμένη αμμουδερή παραλία ακριβώς δυτικά του Πλακιά στα νότια του Ρεθύμνου. Διαθέτει ενοικιαζόμενα δωμάτια και λίγες ταβέρνες.

Αμμουδι: Μικρή αμμουδερή παραλία κοντά στο Δαμνόνι, μη οργανωμένη και σχεδόν ερημική.

Λίμνη Πρέβελη: Σε απόσταση 38 χιλ. νότια του Ρεθύμνου, λίγο πριν την ιστορική Μονή Πρέβελη, ακολουθώντας χωματόδρομο που φθάνει ως ένα σημείο και προχωρώντας στη συνέχεια με τα πόδια για 15 περίπου λεπτά, φθάνει κανείς σε μια μαγευτική αμμουδερή παραλία με φοίνικες, ακριβώς στις εκβολές του ποταμού Κουρταλιώτη.

Τριόπετρα: Η παραλία της Τριόπετρας που πήρε το όνομά της από τις τρεις πέτρες που τη χαρακτηρίζουν, βρίσκεται σε απόσταση περίπου 50 χιλ. νότια της πόλης του Ρεθύμνου. Μπορεί να την επισκεφθεί κανείς αν ακολουθήσει το δρόμο προς Αγία Γαλήνη και στο 40ο χιλ. στρίψει προς το χωριό Ακούμια και προχωρήσει. Πρόκειται για μια τεράστια αμμουδερή παραλία, μη οργανωμένη και σχεδόν ερημική.

Άγιος Παύλος: Σε απόσταση 58χιλ. νότια του Ρεθύμνου βρίσκεται η εκπληκτική αμμουδερή παραλία του Αγίου Παύλου. Για να φθάσει κανείς εκεί αρκεί να ακολουθήσει το δρόμο προς Αγία Γαλήνη και στο 46ο χιλ., στο ύψος του χωριού Κρύα Βρύση, να στρίψει δεξιά και να συνεχίσει προς τη θάλασσα. Το μπάνιο σε έναν από τους ερημικούς μυχούς που σχηματίζουν τα βράχια και οι αμμόλοφοι είναι μια μοναδική εμπειρία. Στο ομώνυμο χωριό υπάρχουν ενοικιαζόμενα δωμάτια και ταβέρνες.

Αγία Γαλήνη: Το θέρετρο της Αγίας Γαλήνης βρίσκεται σε απόσταση 58 χιλ. νότια του Ρεθύμνου. Εκτός από την πληθώρα των τουριστικών υποδομών διαθέτει και θαυμάσιες, πεντακάθαρες παραλίες που σχηματίζονται μέσα στα επιμέρους γραφικά λιμανάκια της περιοχής.

Κόρακας: Βρίσκεται στα νότια του Ρεθύμνου, ακριβώς νότια του χωριού Ροδάκινο που απέχει 42 χιλ. από το Ρέθυμνο. Η παραλία του Κόρακα είναι αμμουδερή και οργανωμένη, ενώ η περιοχή διαθέτει ξενοδοχεία, πολλά ενοικιαζόμενα δωμάτια και ταβέρνες.

3.10 Κρητική Διατροφή

Αν η σταθερότητα σε μια προτίμηση παραμένει αναλλοίωτη μέσα στο χρόνο παρά τη δυνατότητα εναλλακτικών λύσεων και την ποικιλία προσφορών, τότε αυτό σημαίνει πως η προτίμηση καλύπτει τις ανάγκες και δεν υπάρχει λόγος αλλαγής. Αυτό έχει συμβεί με την κρητική γαστρονομία που παρά την παρουσία σωρείας κατακτητών στο νησί παρέμεινε ακέραια και σταθερή στην αρχική της μορφή.

Με την πρώτη κόλας ματιά θα έλεγε κανείς ότι η κρητική κουζίνα είναι απλοϊκή, τα εδέσματά της συγκεκριμένα και η ποικιλία τους σχετικά περιορισμένη. Αυτή είναι και η αλήθεια μια και το μυστικό της δεν κρύβεται σε πολυποίκιλες τεχνικές παρασκευής αλλά στα ίδια τα προϊόντα που χρησιμοποιούνται.

Τα πάντα στην κρητική κουζίνα είναι απλά, λίγα, σαφή, ξεκάθαρα και κυρίως γνήσια και φυσικά. Αυτό ισχύει σε όλο το νησί με μικρές παραλλαγές ανά περιοχή. Όπως ήταν φυσικό οι κρητικοί διαμόρφωσαν την γαστρονομία τους με βάση τα προϊόντα που μπορούσαν να εξασφαλίσουν από την ίδια τους την περιοχή τα οποία ταυτόχρονα έδιναν τη δυνατότητα όχι απλώς για στοιχειώδη διατροφή αλλά για πλήρη και μάλιστα τέτοια που είναι πλέον βέβαιο ότι συμβάλει στη σωστή ανάπτυξη του οργανισμού και την εξασφάλιση μακροβιότητας.

Κατ' αρχάς σε όλες τις περιοχές του νησιού καταναλώνονται όλων των ειδών τα χόρτα του βουνού τα οποία είτε τα τρώνε ωμά σαλάτα είτε απλώς τα βράζουν και προσθέτουν στη συνέχεια ντόπιο λάδι και χυμό φυσικού λεμονιού. Εκτός από τα χόρτα από την κρητική ύπαιθρο περισυλλέγονται και τα περίφημα σαλιγκάρια που μαγειρεύονται στην κατσαρόλα με κόκκινη σάλτσα ή στο τηγάνι μπουμπουριστά, δηλαδή με λίγο δενδρολίβανο και σβησμένοι με κρασί ή ξύδι. Τα περισσότερα ωστόσο διατροφικά προϊόντα προέρχονται από την κτηνοτροφία που από τα παλιά χρόνια άνθιζε στις ορεινές περιοχές της Κρήτης.

Τα αιγοπρόβατα εκτός από το περίφημο κρέας τους που αποτελεί και το βασικό πιάτο της κρητικής κουζίνας, εξασφαλίζουν και τα πλούσια γαλακτοκομικά προϊόντα για τα οποία η Κρήτη μπορεί να περηφανεύεται. Θαυμάσιο γάλα, ποικιλία τυριών όπως μυζήθρα, γραβιέρα και φέτα, και μοναδικό στακοβούτυρο για το παραδοσιακό κρητικό πιλάφι. Πέρα από τα

αιγοπρόβατα στα χωριά κάθε οικογένεια φροντίζει να έχει τα οικόσιτά της, κότες και κουνέλια για την εξασφάλιση των αυγών και του κρέατος του σπιτιού.

Αναμφισβήτητα τη νοστιμιά σ' όλα τα παραπάνω εξασφαλίζει το ντόπιο λάδι μια και η ελαιοπαραγωγή εξακολουθεί μαζί με την κτηνοτροφία να αποτελεί τη βασική πλουτοπαραγωγική πηγή του νησιού. Το λάδι εκτός από το μαγείρεμα καταναλώνεται και ωμό πάνω από φρέσκα χόρτα, λαχανικά ή όσπρια και μαζί με το ντόπιο κρίθινο παξιμάδι και λίγες ελιές αποτελεί συχνά το πλήρες γεύμα κάθε κρητικού.

Ο περίφημος και διάσημος πια κρητικός ντάκος δεν είναι τίποτε άλλο από μια απλή αλλά νοστιμιάτατη και θρεπτικότερη σύνθεση ντόπιων και φρέσκων προϊόντων: κρίθινο παξιμάδι, τριμμένη ντομάτα και τυρί φέτα, λάδι και αλάτι. Για το επιδόρπιό τους οι κρητικοί προτιμούν πάλι σπιτικά γλυκίσματα παρασκευασμένα στο σύνολό τους με δικά τους προϊόντα: μυζηθοπιτάκια και ξεροτήγανα με μέλι.

3.11 Μετακινήσεις

Στο Ρέθυμνο μπορεί να φθάσει κανείς είτε με αεροπλάνο μέσω των αεροδρομίων Χανίων και Ηρακλείου με πολλές καθημερινές πτήσεις, είτε με πλοίο στο λιμάνι του Ρεθύμνου. Η διαδρομή από τα αεροδρόμια Χανίων και Ηρακλείου είναι 50 και 60 λεπτά αντίστοιχα και η πτήση από Αθήνα διαρκεί 35 λεπτά. Η ακτοπλοϊκή σύνδεση του Ρεθύμνου με τον Πειραιά δεν είναι η καλύτερη δυνατή καθώς αλλάζει τακτικά δρομολόγια. Το Ρέθυμνο συνδέεται με Πειραιά και Κύθηρα αλλά με όχι καθημερινά δρομολόγια.

Για να μετακινηθεί κανείς εντός ή εκτός του νομού Ρεθύμνης μπορεί να χρησιμοποιήσει αστικά ή υπεραστικά λεωφορεία αντίστοιχα με καθημερινά δρομολόγια από το ΚΤΕΛ. Επίσης μπορεί να χρησιμοποιήσει taxi ή ενοικιαζόμενα αυτοκίνητα και μοτοσικλέτες.

3.12 ΔΙΑΜΟΝΗ- ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΕΣ ΕΓΚΑΤΑΣΤΑΣΕΙΣ

ΠΙΝΑΚΑΣ 3.2 ΞΕΝΟΔΟΧΕΙΑΚΟ ΔΥΝΑΜΙΚΟ ΣΤΟ ΝΟΜΟ ΡΕΘΥΜΝΟΥ

	5*****	4****	3***	2**	1*	ΣΥΝΟΛΟ
ΞΕΝΟΔΟΧΕΙ						
Α	6	42	84	144	27	303
ΔΩΜΑΤΙΑ	1.784	4.484	4.087	4.717	549	15.621
ΚΛΙΝΕΣ	3.432	8.674	7.685	8.641	1.031	29.463

(ΠΗΓΗ: ΞΕΝΟΔΟΧΕΙΑΚΟ ΕΠΙΜΕΛΗΤΗΡΙΟ ΕΛΛΑΔΟΣ, ΕΤΟΣ 2008)

Στο νομό Ρεθύμνου λειτουργούν 303 ξενοδοχειακές μονάδες. Ο επισκέπτης έχει τη δυνατότητα επιλογής από ξενοδοχείο 5* έως και ενοικιαζόμενα δωμάτια χαμηλότερου κόστους. Παρακάτω αναφέρονται ενδεικτικά μερικά από τα μεγαλύτερα 5* ξενοδοχεία του νομού Ρεθύμνου.

- Το Aquila Porto Rethymno αποτελεί ένα από τα πιο πολυτελή και σύγχρονα ξενοδοχεία του Ρεθύμνου. Βλέποντας την αμμώδη παραλία, το ξενοδοχείο απέχει μόλις 6 λεπτά με τα πόδια, από τη γραφική παλιά πόλη και το κέντρο και προσφέρει υψηλή ποιότητα παροχών και υπηρεσιών.

- Το Aquila Rithymna Beach αποτελεί ένα αριστοκρατικό ξενοδοχείο με παγκόσμια φήμη και σειρά βραβείων για το απαράμιλλο σέρβις του. Διαθέτει όλα τα χαρακτηριστικά ενός όμορφου χωριού της Κρήτης και απλώνεται πάνω σε 500 μέτρα παραλία. Προσφέρει μια από τις πιο εκτεταμένες συλλογές τύπων φιλοξενίας ενώ ξεχωρίζει για την ποιότητα των παρερχομένων υπηρεσιών σε συνδυασμό με το διακριτικό προσωπικό.
- Grecotel Creta Palace Επιβλητικό και μεγαλόπρεπο δεσπόζει σε μια παραμυθένια αμμουδιά και υποδέχεται τους επισκέπτες σε ολοκαίνουρια δωμάτια, οικογενειακά μπανγκαλόου σε καταπράσινους κήπους, θαλασσινές σουίτες με ιδιωτική πισίνα, νέα εντυπωσιακά εστιατόρια και πολυτελές 'Elixir Beauty Spa'. Ένα ξενοδοχείο, ιδανικό για παιδιά, με παιδότοπο Grecoland για απίθανα παιχνίδια και δραστηριότητες.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4

ΠΡΟΒΛΕΨΕΙΣ

4.1 ΠΡΟΒΛΕΨΕΙΣ ΑΦΙΞΕΩΝ ΤΟΥΡΙΣΤΩΝ ΣΤΟ ΝΟΜΟ ΡΕΘΥΜΝΟΥ ΓΙΑ ΤΟ 2009 ΜΕ ΒΑΣΗ ΣΤΑΤΙΣΤΙΚΩΝ ΣΤΟΙΧΕΙΩΝ ΤΩΝ ΕΤΩΝ 1999-2008

Στο κεφάλαιο αυτό θα προσπαθήσουμε να κάνουμε προβλέψεις για τον αριθμό των αφίξεων τουριστών το έτος 2009 στο νομό Ρεθύμνου. Η διαδικασία αυτή επιτυγχάνεται με τη βοήθεια του στατιστικού πακέτου Statgraphics. Τα δεδομένα προέρχονται από την Ε.Σ.Υ.Ε. και αφορούν μηνιαίες αφίξεις τουριστών στο Ρέθυμνο για την περίοδο του Ιανουαρίου 1999 μέχρι τον Δεκέμβριο του 2008.

Ακολουθεί ανάλυση με αναφορές στα σημαντικότερα σημεία των αποτελεσμάτων.

ΔΕΔΟΜΕΝΑ

Μεταβλητή: Αφίξεις τουριστών στο νομό Ρεθύμνου

Αριθμός παρατηρήσεων: 120

Σημείο έναρξης: 1/1999

Χρονικό βήμα: 1,0 μήνα(ες)

Προβλεπτικό μοντέλο που επιλέχθηκε: **ARIMA(2,0,1)x(2,1,1)¹²**

Αριθμός προβλέψεων: 12

ΠΙΝΑΚΑΣ 4.1 Αξιολόγηση της ικανότητας πρόβλεψης του μοντέλου

	ΕΚΤΙΜΗΣΗ
STATISTICS	ΠΕΡΙΟΔΟΙ
RMSE	2827,18
MAE	1823,62
MAPE	30,1052
ME	95,0085

MPE	-6,02856
-----	----------

ПАМЕТРИЧНО РЕРАА

ΠΙΝΑΚΑΣ 4.2 Σύνοψη εκθετικού μοντέλου ARIMA

ΠΑΡΑΜΕΤΡΟΙ	ΕΚΤΙΜΗΣΗ	ΣΦΑΛΜΑ	t	P-VALUE
AR(1)	0,0543592	0,222705	-0,244086	0,007654
AR(2)	0,499259	0,118551	4,21135	0,000055
MA(1)	-0,483256	0,249601	-1,93612	0,055621
SAR(1)	0,761081	0,0881651	8,63245	0,000000
SAR(2)	0,566589	0,119222	4,75237	0,000007
SMA(1)	1,19835	0,0414473	28,9126	0,000000

Εκτιμώμενη διακύμανση: $8,38129 \times 10^6$ με 102 ελεύθερες μοίρες

Εκτιμώμενη απόκλιση: 2895,05

Αριθμός επαναλήψεων: 14

Συγκριτικό μοντέλο:

Μεταβλητή : Αφίξεις

Αριθμός παρατηρήσεων: 120

Σημείο έναρξης: 1/1999

Διάστημα δειγματοληψίας: 1,0 μήνας(ες)

Περιοδικότητα: 12

ΜΟΝΤΕΛΑ

(E) ΕΚΘΕΤΙΚΗ ΤΑΣΗ = $\exp(6,3226 + 0,00555191 t)$

(F) ΤΕΤΡΑΓΩΝΙΚΗ ΤΑΣΗ = $\exp(13,4316 + -2268,79 / t)$

(H) ΑΠΛΟ ΕΚΘΕΤΙΚΟ ΟΜΑΛΟΠΟΙΗΜΕΝΟ ΜΕ $\alpha = 0,1334$

(I) ΓΡΑΜΜΙΚΟ ΕΚΘΕΤΙΚΟ ΤΟΥ BROWN ΜΕ ΑΠΛΟΠΟΙΗΜΕΝΟ $\alpha = 0,0582$

(J) ΓΡΑΜΜΙΚΟ ΕΚΘΕΤΙΚΟ ΤΟΥ BROWN ΜΕ ΑΠΛΟΠΟΙΗΜΕΝΟ $\alpha = 0,0525$
and $\beta = 0,2981$

(K) ΔΕΥΤΕΡΟΒΑΘΜΙΟ ΕΚΘΕΤΙΚΟ ΤΟΥ BROWN ΜΕ ΑΠΛΟΠΟΙΗΜΕΝΟ $\alpha = 0,0367$

(L) ΕΞΟΜΑΛΥΝΣΗ ΤΟΥ Winter ΜΕ $\alpha = 0,1948$, $\beta = 0,1195$, $\gamma = 0,2634$

(M) ARIMA(2,0,1)x(2,1,1)₁₂

(N) ARIMA(2,0,1)x(2,1,1)₁₂ with constant

(O) ARIMA(1,0,0)x(2,1,1)₁₂

(P) ARIMA(1,0,0)x(2,1,1)₁₂ with constant

(Q) ARIMA(1,1,0)x(2,1,1)₁₂

ΠΙΝΑΚΑΣ 4.3 ΕΚΤΙΜΩΜΕΝΗ ΠΕΡΙΟΔΟΣ

<i>Model</i>	<i>RMSE</i>	<i>MAE</i>	<i>MAPE</i>	<i>ME</i>	<i>MPE</i>	<i>AIC</i>
(E)	4304,89	2595,28	21,3456	923,772	-4,59464	16,9517
(F)	4508,48	2713,33	21,7353	944,738	-4,68434	17,0441
(H)	3667,21	2334,46	21,2384	590,026	-5,69781	16,6144
(I)	3634,5	2340,02	21,4623	304,475	-6,65936	16,5965
(J)	3546,54	2273,17	21,1057	-47,2689	-7,8472	16,5641
(K)	3682,13	2403,15	21,7831	99,991	-7,50852	16,6225
(L)	3758,7	2616,45	25,7187	183,731	-12,0114	16,5137
(M)	2827,18	1823,62	30,1052	95,0085	-6,02856	15,9941
(N)	2851,27	1832,65	32,7778	-86,2478	-13,6547	16,0277
(O)	2940,35	1889,87	30,4529	164,823	-6,29689	16,0392
(P)	2925,68	1903,51	30,0507	186,788	-4,69613	16,0459
(Q)	2971,31	1969,08	31,3366	10,5617	-3,6069	16,0602

<i>Model</i>	<i>RMSE</i>	<i>RUNS</i>	<i>RUNM</i>	<i>AUTO</i>	<i>MEAN</i>	<i>VAR</i>
(E)	4304,89	OK	*	***	OK	OK
(F)	4508,48	OK	*	***	OK	OK
(H)	3667,21	OK	OK	***	OK	OK
(I)	3634,5	OK	OK	**	OK	OK
(J)	3546,54	OK	OK	**	OK	OK
(K)	3682,13	OK	OK	**	OK	OK
(L)	3758,7	OK	OK	**	OK	OK
(M)	2827,18	OK	OK	OK	OK	*
(N)	2851,27	OK	OK	OK	OK	OK
(O)	2940,35	*	*	OK	*	OK
(P)	2925,68	**	**	OK	OK	OK
(Q)	2971,31	OK	OK	OK	OK	OK

ΚΛΕΙΔΙΑ

RMSE = ΤΕΤΡΑΓΩΝΙΚΗ ΡΙΖΑ ΤΟΥ ΜΕΣΟΥ ΤΕΤΡΑΓΩΝΙΚΟΥ ΤΟΥ ΣΦΑΛΜΑΤΟΣ

RUNS = ΔΟΚΙΜΑΣΙΑ ΓΙΑ ΥΠΕΡΒΟΛΙΚΕΣ ΑΚΟΛΟΥΘΙΕΣ ΠΑΝΩ ΚΑΙ ΚΑΤΩ

RUNM = ΔΟΚΙΜΑΣΙΑ ΓΙΑ ΥΠΕΡΒΟΛΙΚΕΣ ΑΚΟΛΟΥΘΙΕΣ ΠΑΝΩ ΚΑΙ ΚΑΤΩ ΑΠΟ ΤΗ ΔΙΑΜΕΣΟ

AUTO = ΔΟΚΙΜΑΣΙΑ ΒΟΧ ΡΙΕΡΣΕ ΓΙΑ ΥΠΕΡΒΟΛΙΚΗ ΑΥΤΟΣΥΣΧΕΤΙΣΗ

MEAN = ΔΟΚΙΜΑΣΙΑ ΓΙΑ ΔΙΑΦΟΡΑ ΣΤΟ ΜΕΣΟ ΤΟΥ ΠΡΩΤΟΥ ΜΙΣΟΥ ΚΑΙ ΤΟΥ ΔΕΥΤΕΡΟΥ ΜΙΣΟΥ

VAR = ΔΟΚΙΜΑΣΙΑ ΓΙΑ ΤΗ ΔΙΑΦΟΡΑ ΣΤΗ ΔΙΑΣΠΟΡΑ ΤΟΥ ΠΡΩΤΟΥ ΜΙΣΟΥ ΚΑΙ ΤΟΥ ΔΕΥΤΕΡΟΥ ΜΙΣΟΥ

OK = ΜΗ ΣΗΜΑΝΤΙΚΟ ($p \geq 0,05$)

* = ΟΡΙΑΚΑ ΣΗΜΑΝΤΙΚΟ ($0,01 < p \leq 0,05$)

** = ΣΗΜΑΝΤΙΚΟ ($0,001 < p \leq 0,01$)

*** = ΠΟΛΥ ΣΗΜΑΝΤΙΚΟ ($p \leq 0,001$)

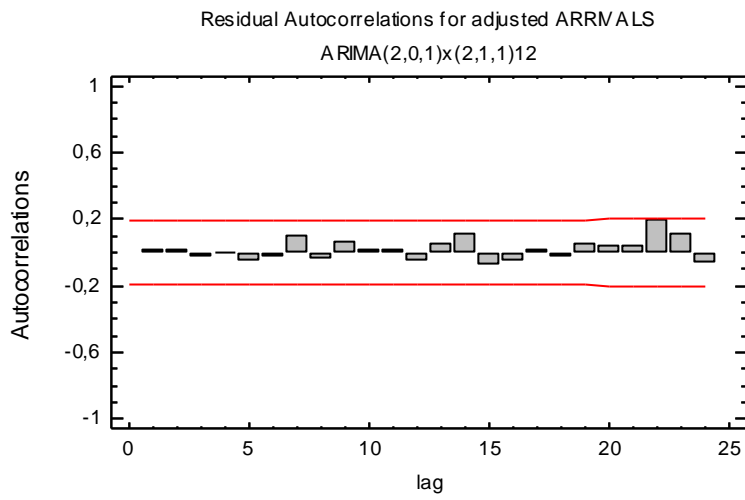
ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ

Ο πίνακας αυτός συγκρίνει τα αποτελέσματα της εφαρμογής διαφορετικών μοντέλων στα δεδομένα. Το μοντέλο με τη χαμηλότερη τιμή του κριτηρίου πληροφορίας του Akaike (AIC) είναι το μοντέλο M, το οποίο και χρησιμοποιήθηκε για την εκτέλεση των προβλέψεων.

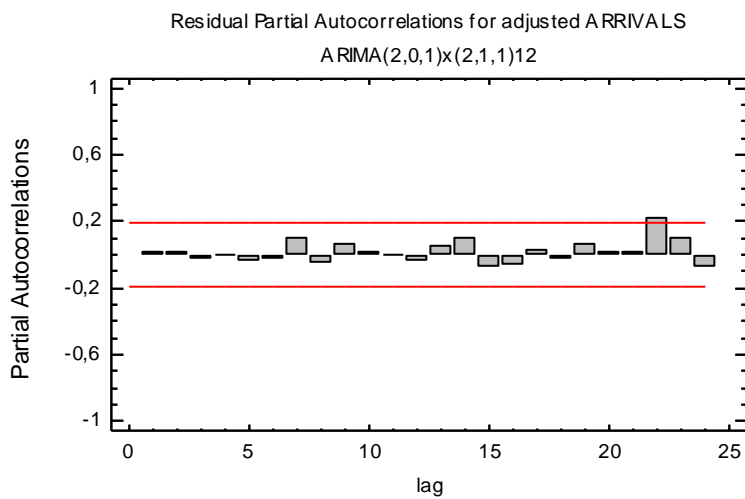
Επίσης ο πίνακας αυτός παρουσιάζει τα αποτελέσματα από 5 δοκιμασίες που έγιναν στα κατάλοιπα για να προσδιοριστεί εάν κάθε μοντέλο είναι κατάλληλο για τα δεδομένα. Το OK σημαίνει ότι το μοντέλο περνάει τη δοκιμασία. Ένα * σημαίνει ότι αποτυγχάνει στο 95% επίπεδο εμπιστοσύνης. Δυο * σημαίνει ότι αποτυγχάνει στο 99% επίπεδο εμπιστοσύνης. Τρία * σημαίνει ότι αποτυγχάνει στο 99,9% επίπεδο εμπιστοσύνης. Το μοντέλο που επιλέχθηκε, το μοντέλο M στη συγκεκριμένη περίπτωση, περνάει 4 δοκιμασίες. Εφόσον καμία δοκιμασία δεν είναι στατιστικά σημαντική στο 95% ή υψηλότερο επίπεδο εμπιστοσύνης, το μοντέλο αυτό μπορεί να θεωρηθεί κατάλληλο για τα συγκεκριμένα δεδομένα.

Στα παρακάτω γραφήματα παρουσιάζονται οι αυτό-συσχετίσεις των καταλοίπων των τιμών των συνολικών αφίξεων με βάση το προκρινόμενο μοντέλο.

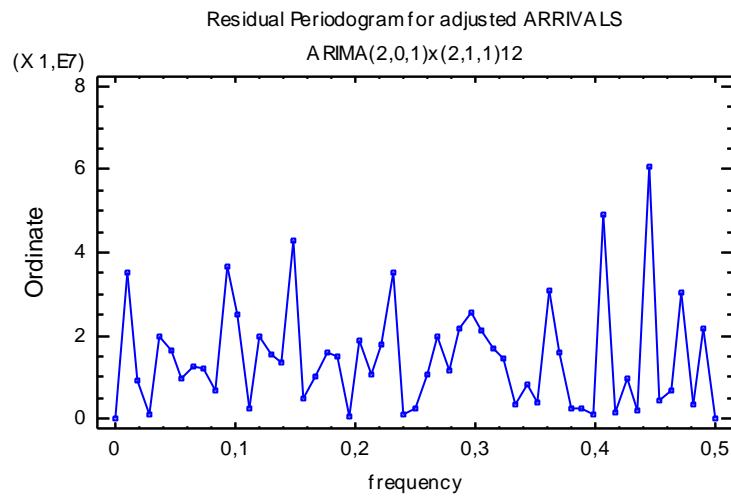
ΓΡΑΦΗΜΑ 4.1

ΓΡΑΦΗΜΑ 4.2

ΓΡΑΦΗΜΑ 4.3

ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ

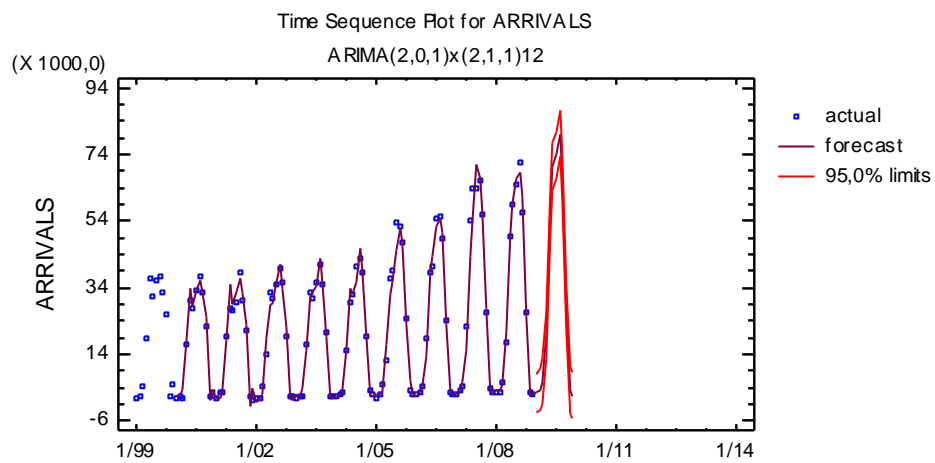
Σκοπός της ανάλυσης ήταν η πρόβλεψη των μελλοντικών τιμών των αφίξεων τουριστών στο νομό Ρεθύμνου χρησιμοποιώντας δεδομένα που κάλυπταν 120 προηγούμενες χρονικές περιόδους (μήνες). Για το σκοπό αυτό επιλέχθηκε μεταξύ πολλών άλλων με βάση το Akaike Information Criterion (AIC) κάνοντας χρήση του στατιστικού πακέτου Statgraphics το παραπάνω εκθετικό μοντέλο ως αυτό που προσαρμόζεται καλύτερα στη συγκεκριμένη χρονοσειρά. Σύμφωνα με αυτό το μοντέλο, η καλύτερη πρόβλεψη για μελλοντικά δεδομένα δίνεται από μια καμπύλη εκθετικής παλινδρόμησης που ταιριάζει σε όλα τα προηγούμενα δεδομένα.

Στον πίνακα 4.1 παρουσιάζεται η αξιολόγηση του επιλεγμένου μοντέλου στη πρόβλεψη των τιμών που παρατηρήθηκαν. Περιλαμβάνει:

- 1) Την τετραγωνική ρίζα του μέσου τετραγώνου του σφάλματος(RMSE)
- 2) Το μέσο απόλυτο σφάλμα (MAE)
- 3) Το μέσο απόλυτο ποσοστιαίο σφάλμα (MAPE)
- 4) Το μέσο σφάλμα (ME)
- 5) Το μέσο ποσοστιαίο σφάλμα (MPE)

Στο παρακάτω γράφημα χρονοσειράς παρουσιάζονται οι τιμές ακολουθούμενες από τις προβλέψεις και τα 95% όρια πρόβλεψης.

ΓΡΑΦΗΜΑ 4.4

ΠΙΝΑΚΑΣ 4.4 Αφίξεις τουριστών στο νομό Ρεθύμνου

ΜΟΝΤΕΛΟ: ARIMA(2,0,1)x(2,1,1)¹²

ΠΕΡΙΟΔΟΙ	ΔΕΔΟΜΕΝΑ	ΠΡΟΒΛΕΨΗ	ΚΑΤΑΛΟΙΠΑ
1/99	814,0		
2/99	1451,0		
3/99	4162,0		
4/99	19052,0		
5/99	36708,0		
6/99	31228,0		
7/99	36203,0		
8/99	37312,0		
9/99	32318,0		
10/99	25835,0		
11/99	1496,0		
12/99	4843,0		
1/00	910,0	1145,57	-235,568
2/00	1116,0	1836,56	-720,556
3/00	1004,0	3218,8	-2214,8
4/00	16805,0	17503,3	-698,255

5/00	30129,0	33898,9	-3769,87
6/00	27839,0	28160,5	-321,544
7/00	33474,0	33098,2	375,755
8/00	37570,0	36340,5	1229,51
9/00	32607,0	32529,2	77,7851
10/00	22620,0	25317,5	-2697,55
11/00	1171,0	64,2611	1106,74
12/00	2766,0	3412,88	-646,883
1/01	821,0	588,866	232,134
2/01	2449,0	782,552	1666,45
3/01	2764,0	3308,96	-544,958
4/01	19581,0	18109,8	1471,19
5/01	27880,0	34852,1	-6972,06
6/01	27363,0	29090,9	-1727,86
7/01	29787,0	32754,2	-2967,24
8/01	38722,0	36631,2	2090,75
9/01	30010,0	32310,2	-2300,25
10/01	21391,0	23183,1	-1792,14
11/01	1569,0	-1680,36	3249,36
12/01	469,0	3654,38	-3185,38

1/02	885,0	-250,381	1135,38
2/02	1050,0	917,788	132,212
3/02	4481,0	2225,59	2255,41
4/02	13841,0	18835,2	-4994,17
5/02	32870,0	28969,7	3900,28
6/02	30501,0	29221,7	1279,3
7/02	34838,0	35521,6	-683,563
8/02	39985,0	40822,6	-837,558
9/02	35809,0	34019,8	1789,16
10/02	19105,0	22684,5	-3579,46
11/02	1572,0	876,601	695,399
12/02	1572,0	56,9373	1515,06
1/03	943,0	1822,79	-879,79
2/03	1561,0	1507,17	53,8267
3/03	1586,0	4016,87	-2430,87
4/03	17220,0	15241,4	1978,6
5/03	32676,0	31636,7	1039,32
6/03	31031,0	32560,6	-1529,61
7/03	35501,0	34661,9	839,094
8/03	41216,0	42670,3	-1454,26

9/03	34859,0	35864,8	-1005,81
10/03	20437,0	19456,5	980,536
11/03	1572,0	1365,22	206,784
12/03	1572,0	885,331	686,669
1/04	1117,0	1393,31	-276,313
2/04	2033,0	1694,28	338,723
3/04	2545,0	3400,18	-855,176
4/04	15305,0	15481,1	-176,087
5/04	29573,0	34039,5	-4466,47
6/04	31882,0	31983,0	-101,024
7/04	40372,0	35884,2	4487,81
8/04	42830,0	45548,1	-2718,08
9/04	38813,0	38908,8	-95,8465
10/04	19450,0	19421,8	28,1833
11/04	3156,0	1504,69	1651,31
12/04	1891,0	1614,07	276,926
1/05	1033,0	2156,19	-1123,19
2/05	1740,0	1753,88	-13,8814
3/05	4879,0	2383,27	2495,73
4/05	12450,0	17027,8	-4577,82

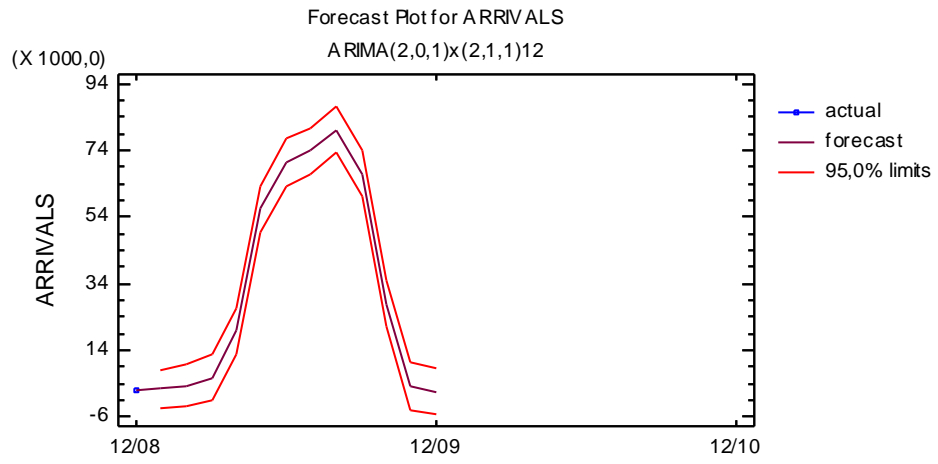
5/05	37097,0	32143,4	4953,61
6/05	38987,0	35734,6	3252,44
7/05	53509,0	45362,8	8146,16
8/05	52515,0	51932,6	582,42
9/05	47383,0	47353,0	29,9957
10/05	25030,0	23032,0	1997,98
11/05	3073,0	6073,74	-3000,74
12/05	2010,0	2249,67	-239,674
1/06	2051,0	1500,84	550,158
2/06	2368,0	2602,13	-234,13
3/06	4278,0	4562,08	-284,075
4/06	18732,0	13545,5	5186,53
5/06	38585,0	38309,8	275,205
6/06	40442,0	43141,1	-2699,1
7/06	54819,0	52320,1	2498,88
8/06	55600,0	55001,0	599,049
9/06	48823,0	50629,1	-1806,12
10/06	24248,0	23234,8	1013,21
11/06	2740,0	3422,85	-682,849
12/06	1902,0	1808,25	93,7475

1/07	2265,0	1740,84	524,164
2/07	3066,0	2733,74	332,257
3/07	4252,0	5502,38	-1250,38
4/07	22115,0	15481,6	6633,36
5/07	54023,0	43396,0	10627,0
6/07	63530,0	53349,3	10180,7
7/07	64068,0	70785,5	-6717,49
8/07	66133,0	66944,3	-811,323
9/07	56252,0	56457,1	-205,102
10/07	26397,0	27813,6	-1416,56
11/07	3701,0	2746,79	954,214
12/07	2482,0	2354,5	127,505
1/08	2470,0	2981,32	-511,321
2/08	2801,0	3330,25	-529,254
3/08	5881,0	4737,6	1143,4
4/08	17813,0	20893,3	-3080,32
5/08	49372,0	50111,2	-739,198
6/08	58841,0	58941,8	-100,843
7/08	65042,0	66600,8	-1558,77
8/08	71482,0	68851,1	2630,93

9/08	56833,0	61550,3	-4717,33
10/08	26569,0	25241,8	1327,18
11/08	2358,0	1677,31	680,687
12/08	1912,0	2078,81	-166,809

ΠΙΝΑΚΑΣ 4.5 Προβλέψεις αφίξεων τουριστών για το έτος 2009 στο νομό Ρεθύμνου.

ΠΕΡΙΟΔΟΙ	ΠΡΟΒΛΕΨΕΙΣ	ΚΑΤΩΤΕΡΟ ΟΡΙΟ 95,0%	ΑΝΩΤΕΡΟ ΟΡΙΟ 95,0%
1/09	2315,75	0	8058,07
2/09	3474,1	0	9722,37
3/09	5800,88	0	12620,7
4/09	19795,0	12890,1	26700,0
5/09	56415,7	49388,4	63443,0
6/09	70470,0	63427,1	77512,9
7/09	73751,9	66681,2	80822,6
8/09	80179,1	73105,6	87252,7
9/09	67048,8	59968,8	74128,8
10/09	28086,6	21006,1	35167,0
11/09	3064,98	0	10147,0
12/09	1632,52	0	8714,58

4.2 ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ – ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ

Στην παραπάνω ενότητα, προσπαθήσαμε με τη βοήθεια του στατιστικού πακέτου και τα μηνιαία στατιστικά δεδομένα από το έτος 1999 έως και 2008 να κάνουμε προβλέψεις για την τάση των αφίξεων τουριστών στο νομό Ρεθύμνου για το έτος 2009.

Σύμφωνα με τα αποτελέσματα των προβλέψεων, παρατηρείται μια ανοδική τάση των αφίξεων των τουριστών τους περισσότερους μήνες του έτους.

Αξίζει να σημειωθεί πως δεν έχουν συμπεριληφθεί απρόβλεπτοι παράγοντες όπως το ασταθές οικονομικό και πολιτικό περιβάλλον της Ελλάδας. Η οικονομική κρίση του 2009 επηρέασε τον κλάδο του τουρισμού παγκοσμίως καθώς και οι κοινωνική και οικονομική αστάθεια που επικρατεί στην Ελλάδα ως και σήμερα επηρεάζουν αρνητικά τον τουρισμό στην χώρα μας. Αυτοί οι παράγοντες δεν λήφθηκαν υπόψη μας κατά την εκπόνηση των προβλέψεων, οπότε θα υπάρξουν διαφορές στον πραγματικό αριθμό των αφίξεων από αυτές που μας έδωσε το μοντέλο που προκρίθηκε.

Η ίδια διαδικασία που ακολουθήθηκε για το έτος 2009 για το νομό Ρεθύμνου μπορεί να γίνει και για τα επόμενα έτη, καθώς επίσης και για τους υπόλοιπους νομούς της Κρήτης.

Ίσως είναι προτιμότερο στο μέλλον, να γίνουν προβλέψεις για ολόκληρο το νησί της Κρήτης ως σύνολο. Ο όγκος του τουριστικού ρεύματος που δέχεται ετησίως η Κρήτη υποδηλώνει σαφώς ότι κατέχει και διατηρεί στοιχεία ισχυρής ανταγωνιστικότητας έναντι άλλων προορισμών. Η ανάλυση του τουριστικού προϊόντος που προσφέρει η Κρήτη στο σύνολο της και με τη βοήθεια των προβλέψεων για την τάση που αναμένεται να έχει ο τουρισμός του νησιού τα επόμενα έτη, θα μας βοηθήσουν σε μια περαιτέρω μελέτη για την ανάδειξη των προτιμότερων τρόπων με τους οποίους θα μπορέσουμε να αυξήσουμε την ανταγωνιστικότητά μας.

Η σημασία της (τουριστικής) ανταγωνιστικότητας είναι υψηλή και τρόπον τινά προεξοφλεί τις μελλοντικές προοπτικές του τουριστικού προϊόντος στην Περιφέρεια.

Για την ενίσχυση της τουριστικής ανταγωνιστικότητας απαιτείται η επίτευξη των παρακάτω στόχων:

- α) η βελτίωση της ποιότητας των υπηρεσιών
- β) η συμπλήρωση - ολοκλήρωση βασικών υποδομών
- γ) η ανάδειξη και ενδυνάμωση της τοπικής ταυτότητας και
- δ) η ενίσχυση της προβολής της τουριστικής εικόνας της περιοχής.

Η ποιότητα συνιστά ένα από τα στοιχεία στα οποία υπολείπεται η τουριστική προσφορά στην Κρήτη. Βέβαια, το έλλειμμα αυτό δεν είναι καθολικό, όμως είναι απαραίτητο να καλυφθεί τόσο σε επίπεδο υποδομών και ανωδομών, όσο και σε επίπεδο υπηρεσιών και εξυπηρητήσεων. Με άλλα λόγια προτείνεται μια σημαντική βελτίωση της ποιότητας σε όλα τα επίπεδα και στάδια της τουριστικής δραστηριότητας, ούτως ώστε να αποκτήσει το κρητικό τουριστικό προϊόν μια ποιοτικά προσανατολισμένη ανταγωνιστικότητα.

Προκειμένου να προκύψουν ωφέλειες, τόσο στον όγκο, όσο και στη διάρθρωση της μελλοντικής τουριστικής ζήτησης, επιβάλλεται η διαφοροποίηση - εμπλουτισμός της τουριστικής προσφοράς με αιχμή τις εγκαταστάσεις ειδικής τουριστικής υποδομής (κέντρα θαλασσοθεραπείας, γήπεδα γκολφ, τουρισμός υγείας, συνεδριακά κέντρα, κέντρα αθλητικού τουρισμού, μαρίνες κλπ) και τις υποδομές εναλλακτικού τουρισμού. Η εστίαση του ενδιαφέροντος σε αυτό το στόχο είναι ικανή να μεταβάλει μεσοπρόθεσμα τη φυσιογνωμία της τουριστικής προσφοράς, να προωθήσει την ανάπτυξη των θεματικών μορφών τουρισμού αλλά και να διευρύνει τα οφέλη της τουριστικής παραγωγής (μεγέθυνση τουριστικών εισπράξεων, άμβλυση εποχικότητας μέσω της χρονικής επέκτασης της ζήτησης κλπ). Έτσι σταδιακά η Κρήτη θα πάψει να αποτελεί ένα τυπικό προορισμό του “ήλιου και της θάλασσας” και θα προσφέρει ένα διαφοροποιημένο προϊόν που θα καλύπτει τις ανάγκες τουριστών υψηλών εισοδηματικών τάξεων και ειδικών απαιτήσεων.

Όσο και εάν το επίπεδο της ανωδομής επαρκεί ή καλύπτει ικανοποιητικά προς το παρόν την τουριστική ζήτηση, εάν στον τομέα των βασικών

υποδομών υπάρχει υστέρηση, ασφαλώς η ανταγωνιστικότητα του τουριστικού προϊόντος θα υπολείπεται του επιθυμητού. Έτσι, στην περίπτωση της Κρήτης, η συμπλήρωση - ολοκλήρωση βασικών υποδομών (οδικό δίκτυο, αεροδρόμια, λιμάνια, υποδομές περιβάλλοντος) είναι επιβεβλημένη, ιδιαίτερα στο πεδίο της ολοκληρωμένης ανάπτυξης των μεταφορών και της βελτίωσης των συνθηκών εξυπηρέτησης των τουριστών στους μεταφορικούς κόμβους, αφού εξυπηρετεί το στρατηγικό στόχο της βελτίωσης της ανταγωνιστικότητας. Η ανάδειξη και ενδυνάμωση της τοπικής ταυτότητας αποτελεί ένα διαρκή στόχο. Οι ιδιαιτερότητες και τα μοναδικά στοιχεία που συνθέτουν την εικόνα της Κρήτης (φυσικό κάλλος, πολιτισμός, ιστορία, φιλοξενία, κρητική διατροφή κ.α.), είναι μέρος του ενεργητικού και της ανταγωνιστικότητας της. Η προσήλωση στην ανάδειξη αυτών των στοιχείων και η προσπάθεια διατήρησης και ενδυνάμωσης της εικόνας αυτής διασφαλίζει τα ειδοποιά κίνητρα για τον εκάστοτε τουρίστα να προτιμήσει την Κρήτη έναντι κάποιου άλλου προορισμού διακοπών. Το σύνολο των τουριστικών πόρων, υλικών και άυλων, συνθέτουν ένα μοναδικό τουριστικό προϊόν που χρήζει συστηματικής διαφύλαξης και ανάδειξης.

Η τουριστική προβολή αποτελεί ασφαλώς καθοριστικό στοιχείο της ανταγωνιστικότητας στην παγκοσμιοποιημένη τουριστική αγορά, καθώς διαμορφώνει την εικόνα του τουριστικού προορισμού και συμβάλλει στην βελτίωση της θέσης του, ενώ παράλληλα διευκολύνει τις προσπάθειες διεξόδου σε νέες αγορές. Η ενίσχυση της προβολής της τουριστικής εικόνας της περιφέρειας, ως ενιαίος και αδιαίρετος τουριστικός προορισμός αποτελεί έναν επίσης κρίσιμο στόχο για τη βελτίωση της ανταγωνιστικότητας του τουριστικού προϊόντος της Κρήτης.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

A. Εθνική Στατιστική Υπηρεσία Ελλάδος

B. Πηγή: Παγκόσμιος Οργανισμός Τουρισμού

1. Alastair M.Morrison, "Τουριστικό και ταξιδιωτικό μαρκετινγκ", εκδόσεις Ελλην, 1996
2. Leonard J. Lickorisch – Carson L. Jenkins, "Μια εισαγωγή στον στον τουρισμό", εκδόσεις Κριτική, 2004
3. Roger Doswell, "Τουρισμός, ο ρόλος του αποτελεσματικού μανατζμεντ", εκδόσεις Κριτική, 2002
4. Βαρβαρέσος Στέλιος, "Τουρισμός, οικονομικές προσεγγίσεις", εκδόσεις Προπομπός.
5. Βαρβαρέσος Στέλιος, " Τουριστική ανάπτυξη & διοικ. Αποκέντρωση" εκδόσεις Προπομπός, 1999
6. Βασταρδής Μιχάλης, Σημειώσεις μαθήματος Διοίκησης Ξενοδ/κών Επιχειρήσεων I & II
7. Κυριακόπουλος Σαράντης, "Αρχές τουρισμού και τουριστική πολιτική." Πειραιάς 2008
8. Ν. Γ. Γεωργόπουλος, " Στρατηγικό μανατζμεντ", εκδόσεις Γ.Μπένου, 2004
9. Τσάρτας Πάρις, "Τουρίστες, ταξίδια, τόποι: κοινωνιολογικές προσεγγίσεις στον τουρισμό." , εκδόσεις Εξάντας, 1996
10. Χ.Κοκκώσης- Π.Τσάρτας, "Βιώσιμη τουριστική ανάπτυξη και περιβάλλον", εκδόσεις Κριτική, 2001.
11. ICAP, "Οδηγός επιχειρήσεων Κρήτης και Ν.Αιγίου", Αθήνα 2005
12. "Αφιέρωμα: Κρήτη", Περιοδικό Τουριστική Αγορά. Ιούνιος 2005

INTERNET

1. www.rethymnon.gr
2. www.wto.org
3. www.statistics.gr
4. <http://el.wikipedia.org>
5. www.culture.gr

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΠΕΡΠΑ